

Megjelenik
minden vasárnap.

Szoroskötésű a kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beíratás
után 30 kr

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A debreczeni zsinat. György Endre. — Zsi-
nati tudósítás. — Az áll. ig. tanács r. üléséből. r. t. — Különfélék.

A DEBRECZENI ZSINAT.

A múlt hó 24-én befejezett zsinatot méltán lehet nevezetes emlékezetűnek és kedvező előjelekkel biztató, áldásos kezdeménynek tekinteni. Mert a reformátusok debreczeni zsinata nevezetes pontot képez nemcsak a hazai protestáns egyház történetében, hanem — már csak azon nagy fontosságánál fogva is, a melyet a par excellence „magyar“ felekezet a magyar hazában eloglal — az egész ország történetében is. Oly kérdések váltak ezen zsinaton megoldottakká, oly nehézségek elhárítottakká, melyek évszázadokon át gyakorolták emésztő befolyásukat a protestáns egyházra.

Ha a debreczeni zsinat, melynek munkálkodása befejezett gyanánt tekinthető, semmi mást nem léteztetett volna, mint pusztán és kizárólag az egyház alkotmányáról szóló törvényt, már maga ezen egy alkotás által is eleget tett volna bőven a hozzáköött várakozásoknak. Ez alkotmány egyesíti először az erdélyi egyházat a magyarországi egyházkerületekkel; ez alkotmány teremti meg az egész egyházra nézve a központi administratio közegét: a conventet, és szabályozza a központi törvényhozó testületet: a zsinatot; — mind oly dolgok, a melyek régóta foglalkoztatták pium desiderium gyanánt az elméket, a nélkül, hogy a legvérmesebb számításal is remélhetette volna valaki ily közlő megvalósíthatóságukat.

Nem lehet állítanunk, hogy maga az alkotmánytervezet, — úgy, a hogy végleg megállapított s ő felsége szentesítése alá terjesztetik — tökéletes mű volna. Semmi sem tökéletes ugyan, de őszintén megvallva, az új református alkotmány sokkal tökéletlenebb a relatio lehetőségnel is. Minden compromissum szükségszerű természete az, hogy épen azért, mert mindenkit ki akar elégíteni, senkit sem elégíthet ki teljesen. Szükségtelen mondani, hogy e

hiány igen is érezhető az új alkotmány-tervezetben is, mely a compromissumok ezen hiányaival feltűnő mérvben ékeskedik. Nemcsak hogy a 7 §. által fenntartott az erdélyi egyházkerület statusquoja minden belkörü intézményeire nézve, hanem a határozatok is, a melyek positiv intézkedést tartalmaznak, majd egyik, majd másik irányzat kifejezése, legtöbbször pedig compromissumok, s még annál is többször egységes intézkedés helyett relegáltak a kényes pontok az egyházkerületek jöggörébe, s így sanctionáltak a jelen egységtelen eljárás.

Különálló történeti fejlődés és a mellett oly — itt-ott egészen túlságosan — erős autonomicus érzés természetszerűleg vezetnek ily állapotokhoz. Ha az egyesülési szükség érzete elég erősen megért is már arra, hogy az egyesülés külsőleg létrejöjjön nem érhetett meg eléggé arra, hogy ez egyesülésnek áldozatul odadobassék a különálló historicus fejlődés megannyi becses emlékjele, mely a multban oly sok kiváló szolgálatot teljesített, s melyet ép ezért könnyen elhagyni nem lehet. De ha egyszer a keret meg van teremtvé, s a belterjes élet az öt egyházkerületek érverését közös mederbe tereli, maga e közösen pezsgő élet lassan, de annál biztosabban fogja szétrombolni a még útban álló gátakat; az egyesülés reszletenként is nagyobb és nagyobb leend, s a ezél minden erőltetés nélkül el lesz érve. Bölcs mérséklet tartoztatá minden erőltetéstől a lefolyt zsinatot; és e bölcs mérsékletnek a mindenki belenyugvása mellett való, sima és teljes összeolvadás lesz közel jövőben remélhetőleg méltó jutalma.

Az egyesülés nevezetes ténye az egyházi bírások és lelkészválasztás egyöntetű szabályozásán kívül különösen két fontosabb tényben nyert praeg-nans kifejezést: az egyik a kölcsönös segélyalap, a másik a tanügy kérdése. Az előbbi anyagi, az utóbbi szellemi összekötő az egyesülés tényében. A reformátusok két milliányi népe az anyagi bajok közt egymás segélyére van utalva, s mielőtt az 1848 XX. t. cz. által részére biztosított állami intervenciót igénybe venné, nemes elhatározással fordul — az aláírások eddigi sikere mutatja, hogy nem rossz

alapon — a hivek munkás szeretete felé, a fenyegetett pontok közös ápolása, a veszélyek elhárítása érdekében. Hosszú évtizedek után így vált testté b. Vay Miklós nemes kezdeményezése s a selfhelp nemes jeliségével most indul először az anyagi közöség emelő érzetével meg a református egyház a közdelem elé.

A tanügy terén is nevezetes momentumokkal állunk eredmény gyanánt szemben. Egy tanárképző intézet felállítása, a közepiskolai ügy rendezése, a tanítók helyzetének emelése mind maradandó emlékei lesznek a legutóbbi zsinatnak. Mindez azonban a kezdet kezdete, s úgy tetszik nekem, hogy anyaszentegyházunknak épen ezen a téren kell nagyon sok erőt kifejteni, ha régi prominens helyzetét vissza akarja hódítani.

Egy dolog azonban figyelemre méltó mozzanat s figyelmet érdemlő jelenség. A református egyház ez alkalommal szakított ismét a felekezeti szűkkeltség korlátaival. Törvényjavaslataiban respectálva az 1790—91 XXVI. t. cz. 5 §-ában biztosított *suprema inspectio* jogát, csupán ezen jog meghatározása és az ugyanakkor az állam részére biztosított *coordinatio literariae institutionis* gyakorlati körülírása maradtak fenn vitás pontokul. Kétségkívül elférnek különböző magyarázatok egymás mellett; anynyi azonban kétségtelen, hogy kibontakozva a bécsi es linzi békekötések légköréből — ez alkalommal a gyakorlati szükségek elismerése jóval államiassabb irányt honosított meg a zsinaton, mint azt a református egyházkerületek bármelyikénél is tapasztaltuk volt ezelőtt. A viszonyok higgadt mérlegelése úgy tetszik nekünk — hivatva van arra, hogy ez irányt elősegítse, s hogy ne engedje a protestáns egyházat jutni élére azon mozgalomnak, mely az állam jogkörét akarná korlátozni, s mely mozgalomnak eshetőlegesen gyümölcseit aligha a református egyház élvezné. Őszintén örvendve ezen, szerintünk helyes, irányzatnak, azon vitás kérdések megoldását, melyek ép a tanügy terén mutatkoznak, — melyeket a zsinat bölcsessége igen tapintatosan nem akart sem a házasságügyi, sem a gravaminális kérdésekkel szaporítani, — azt hisszük, mindkét fél kölcsönös jóindulata könnyen biztosíthatja.

És így — bármily vélemények legyenek is a részletekben, a melyeket utoljára is pótol az idő, s annyival inkább, mert e pótlásra meg is van adva a keret — nagyban és egészben kitűnő eredménye volt a véget ért zsinatnak. Sem a szatmári Rákóczy György-féle, sem a budai zsinat nem volt sem ily mély hatású, sem ily tág keretű. Új életet öntött e zsinat, az egység életét, az erő öntudatát, a református anyaszentegyház fáradt tagjaiba; s a bezáráskor méltán adhatott hálát Istennek, mert oly

hasznos munkát, oly bölcs vezetéssel, oly kitűnő eredménnyel oldott meg, minőt századok óta óhajtott és hiába reményelt a magyar Sion.

(E—r.)

György Endre.

ZSINATI TUDÓSÍTÁS.

Nov. 12. d. e.

(Folytatás)

Öreg János szeretle volna, ha a közepiskolai oktatás javaslatának készítői, mint afféle református emberek, a reform terére léptek volna s ne kötötték volna magukat mindenben a kormány vontató kötelére, hanem önálló véleményvel állának elő. Mi a németek példájára, a kiknek az a politikája, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon, a classicus tantárgyak mellé tömérdek realitákat osztunk be. Az angolok ismét másképp fogják fel a dolgot, azt mondják, hogy a gymnasium nyujtson classicus műveltséget s a realitákból legfőlebb a matematikát veszik. Ez helyes is volt a renaissance korában, mikor classicuson kívül egyéb irodalom nem volt. Most már óriási kiterjedésű modern irodalom is van, s ennek nagy tere arra készit bennünket, hogy szakítsunk a régi irályllyal, ne az irodalmi, hanem a tudományos nevelésre helyezzük a súlyt, a tudnivalókat az életszükségekhez alkalmazván. Ek-kép ha már egységes közepiskolát fogadunk el, gyakorlatiabbá kell tennünk az az által nyujtott képzést, tehát közepiskolai oktatásunknak gyakorlatinak is kell lenni. Harmadik czél, a mit magunk elé kell tűznünk, a közepiskolai oktatásnál a társadalmi életre való előkészítés. Az a körülmény, hogy boldog emlékü közoktatási miniszter, Eötvös, a görög nyelvet facultativvá akarta tenni, a mostani pedig, Trefort, a latin nyelvet akarja bevitetni a reáliskolába, a mely eszmét a mostani reáltanárok is pártolni látszanak, azt mutatja, hogy a korszellem egységes közepiskolát kíván. Ez pedig csak úgy létesíthető, ha jelenlegi gymnasiumi tantárgyainkból a görög nyelvet töröljük, a latin nyelvet pedig intenzívebbé tesszük, tanulását csak a felsőbb osztályokra szorítván.

Vay br. elnök azt jegyezte meg e beszédre, hogy bár igen szép fejtegetése a tárgynak, de a felolvasott szakaszszal nem áll összefüggésben. Egyébiránt, ha valaki még az általános tárgyaláshoz szólni kíván, szívesen meghallgatja.

Szinnyey Gerzson a tanügyi bizottság részéről kijelenti, hogy a bizottság előtt szakfőrfiak által hosszú idő alatt készített törvényjavaslat állott, s ha mindjárt elfogadhatóknak tartotta volna is az előtte szóló elveit, nem állott jogában e munkálatokat felforgatni. Különben a művelt világ évek óta küzd a reál és human irány egyeztetésével, de mai napig nem tudta megoldani e kérdést. Azt indítványozza, hogy a zsinat kezdje meg a fejezet részletes tárgyalását.

Szász Béla csupán a miatt szólal fel, hogy kijelentse, hogy ő egyénileg jogosultaknak tartja ugyan azon

elveket és azok után való törekvést, melyeknek Öreg János kifejezést adott, de ki kell nyilatkoztatnia, hogy ezen elvek a magyar prot. egyház tanügyi multjával ellentétben állanak.

Hegedüs László hosszabb beszédben ugyanazon elveket fejtegeti, melyek Öreg János beszédében foglaltak. Hangsúlyozza az egységes középiskolának szükségességét, melyekben az exact tudományokra kell helyezni főszűlyt. Bármily szűlyt helyezünk is a classicus nyelvekre, azért nem képezzük ki velök eléggé a növendéket a felsőbb tudományok hallgatására, de még a classicusok szellemébe se hatolnak be. A miniszter is, mikor egy hirneves szakembertől tudakozódott e tárgyban, attól azt a véleményt hallá, hogy a görög nyelv fenn nem tartható. El kell jönni az időnek, mikor a mostani irányt nem folytathatjuk többé. Egyébiránt prot. egyháziskola intézményeit mindig reformálni igyekezett. De most nem tartja időszerűnek a középiskolák reformálását. A kormány folytonos beavatkozásával szemben most nem volna czél szerű új alapra állani. Ennélfogva a javaslatot elfogadja a részletes tárgyalás alapjául.

Kovács Ödön értekezések tartását nem tartja helyén valónak és zölravezetőnek, a részlete tárgyalásra kíván áttérni.

Miklovicz Bálint a tantárgyakkal való túlterheltség ellen emeli fel szavát.

György Endre azt a kérdést intézi a bizottsághoz, hogy vette-é és menayiben vette tekintetbe munkálatainál a kormány törvényjavaslatát.

Antal Gábor felvilágosításul annyit mond, hogy vette, sőt sok tekintetben tovább is ment annál.

Ezután kezdetét vette a részletes tárgyalás.

Körmen dy Sándor megszorításnak tartja, hogy az iskola-állítók közé nincsenek az egyesek beletéve, holott kormány azoknak is megengedi a középiskola felállítását, sőt az engedély kérést és adást is feleslegesnek tartja. Tóth Sám. a szöveget megtartani kívánja. Elve az, hogy a rossz gymnasium rosszabb, ha van, mintha nincs. Az engedélyre okvetlen szükség van, hogy fel nem szerelt intézetek ne álljanak fenn.

Ballagi szerint itt csak a nyilvánossági jog megadásáról van szó, ha a felsőbb hatóság mit sem tud az intézetről, mimódon vállal érte felelőszéget.

Szavazással úgy ez, mint a 109 §. is elfogadtatott.

A 110 §. azt mondja, hogy az intézetek mellett lévő könyvtárak s egyéb gyűjtemények gyarapítására szolgáló évi összeget az egyházkerületek állapítják meg. E szöveg közé az szúrattott, hogy a fentartó testületek meghallgatásával.

Vég helyi a gyűjtemények leltárát is felküldendő a kerületnek.

Körmen dy az ily aprólékos dolgok szabályozását megszorításnak tartja. A fentartó testületekre bizná az egészet.

Révész igyekszik megnyugtatni Körmen dyt azzal, hogy a fentartó testület meghallgatása nélkül úgy sem fog a kerület intézkedni.

Miklovicz nem akarná azt megengedni, hogy bizonyos helyeken ne adassanak meg a szükségesek, de a községeket nem kívánna túlterhelteni. Ő a burokratia ellensége, nem tudja miért kell mindezeket felterjeszteni a konventhez. Tudomás vételül felterjesztené a költségvetést, de hogy a superintendens intézkedjék, azt nem kívánja.

Kerekes a superintendens, Horváth a fentartó testületek jogát védi, mire a módosítás elfogadtatott.

A 111 §-nál, mely a más vallású tanulók felvételéről szól, Hegedüs László ezt töröltetni kívánja, mivel ez a fentartó testületek belügye.

Koncz Imre ellenben nem ellensége más felekezeteknek, de igazságos kíván lenni a magáé iránt is. Az épületek tanszeres árát fedozik hitsorsosaink, a más felekezetűek ellenben csak használják. A debreczeni ref. leánynevelő intézet 1881-ik évi programja szerint 171 növendék közül csak 87 ref., a többi más vallásfelekezetbeli és pedig azok közül is 41 zsidó. A kecskeméti ref. gymnasiumban 234 növendék közül 132 ref., 34 zsidó. Miskolczon 450 tanuló közül 166 ref., 192 zsidó. Sziveson látjuk mi a más felekezetek növendékeit, csak hogy ne mi viseljük egyedül az építkezés tanszeres költségeit, hanem járuljanak ők is valamivel annak terhéhez. Ugyanazért e ponthez azt kívánja tétetni, hogy más vallású növendékek felvételnek ugyan készséggel, de intézet fentartási díj" ezimen bizonyos összeget tartozzanak ezek fizetni.

Kovács Antal nem pártolja Koncz indítványát, mert akkor más vallásúak túlságos tandíj miatt ott hagynák tanintézeteinket.

Antal Gábor. A mi középtanodáink első sorban azért állanak fenn, hogy saját felekezetünk fiait kepezethesseenek azokban. De másfelől folyton azt bangoztatjuk, hogy mi az állam helyett is tartjuk fenn ez intézeteket s ezért kérünk azok számára autonomiát, sőt e mellett még segélyt is. Ez két szempont szövegben meg van óva. Az pedig, hogy hol és mennyi tandíj rovassék más vallásfelekezetűekre, fentartó testületek dolga. Az indítványt mellőztetni az eredeti szerkezetet elfogadni kéri.

Révész Bálint úgy hiszi, hogy senki sincs azon nézetben, hogy középtanodáinkból a más vallásfelekezetűek gyermekei kizárassanak. Azért az indítvány mellőzését kéri. Eddig is szokásban volt, hogy a más vallásúak magasabb tandíjt fizettek. Ezt az ügyet az egyházkerületek majd szabályozzák.

Makai Dániel a tanítás szabadságának barátja, s épen ez okból jobban szerette volna, ha fel sem hoztak volna azok, melyek elmondattak. A szövegre szavaz. Ugyanigy nyilatkozván Miklovicz is, az indítványt mellőzték s az eredeti szöveget fogadták el.

A 115 §. ily szövegzésben fogadtatott el: „Rendes tanárokul feddhetlen erkölcsű oly magyar honpolgár prot. egyének alkalmazhatók, kik az illető tanszakban középiskolára tanári oklevelet nyertek. Kivételesen azok is, a kik a tudományos irodalom terén bizonyosságát szolgáltatták annak, hogy az illető szakra képzetek.”

Az eredeti, ennél sokkal hosszabb szöveghez szólottak Hegedüs László, azt mondván, hogy e §. oly intézkedéseket foglal magában, melyek régibb időben reánk nézve nem léteztek. Jogunk volt azelőtt tanárainkat képesíteni. Azt, hogy a tanár művelt ember legyen, mutogatni felesleges, ennél fogva ő is kívánja a képesítést. De különbséget lát a kéz alatti javaslatban s a miniszteri törvényjavaslatban foglalt tanárképesítési módozat között. A miniszter megengedi, hogy a leendő tanárok a műgyetemen is tanulhassanak, csak hogy akkor gyakorlati képzettségükről kell bizonyosságot tenniök. A mostani javaslatban pedig a tanárképzésre a miniszter oly intézetet kíván, melyben legalább is 16 bölcsészeti-természettudományi szakbeli tanár legyen. Ő örülne, ha ily intézet állíttatnék, mert a philos. cursusnak a papnövendékek is hasznát vennék. De mivel ily nagy teherrel járó intézetet akar ránk róni a miniszteri javaslat, azért nem fogadhatja el a kedvezményt. Egyébiránt ő általában is ellensége a tanárképző intézeteknek, mert csak chablonszerű embereket képeznek. Kívánja a tanszabadságot, hogy a tanár is, mint az ügyvéd, az orvos stb. szabadon az egyetemen képezhesse magát, ne pedig a tanárképzőben, a németektől importált intézetben.

Antal Gábor szerint, ha a miniszter Hegedüsre bizta volna törvényjavaslatának szövegezését, ő sem lehetett volna méltányosabb a felekezetek iránt, mint a milyen a miniszter volt. Csak hogy olvassuk el a miniszteri törvényjavaslat 70 §-át is. Abban az van, hogy ha a 16 tanárral berendezett tanárképzőben képeztetnek növendékeink, az ott nyert diplomáikat államérvényeseknek ismeri el s tanárainkat az állami intézetekben is alkalmazza. Ellenben kisebb mérvben berendezett intézetben csak saját felekezeti iskoláinkra képesíthetjük tanárainkat. Ő a „legalább” szó elhagyásával elfogadná az egész §-t.

Ballagi nem kívánna a miniszter engedélyével élni, ne hogy újjal mutogassanak ránk, hogy tanáraink csak a magunk intézetében bírtak a vizsgán által-menni. Fecsérlés volna 38 ezer forintba kerülő tanárképzőt állítani fel, holott legföllebb 3 rendes tanár szükséglet mutatkozik évenként összes iskoláinkban. De a miniszteri törvényjavaslat nem is azt mondja, hogy külön 16 tanárral ellátott intézetet kell felállítani, hanem csak azt, hogy a hol az előirt szakokra annyi tanár van, ott állítható ilyen képezde. Ő tehát a tanárképző kihagyásával elfogadja a §-t.

Szász Béla polemisál Hegedüs ellen, hogy a tanárképzőben éppen olyan szabad szellemű a tanítás, mint az egyetemen, mert hisz abban is csak az egyetem tanárai tanítanak. A különbség a tanárképezdes az egyetemi tanítás közt csak annyi, hogy amabban gyakorlati képzéssel van az elméleti összekötve. Ugyanezt megtehetné egy kevés megerőltetéssel néhány egyetemi facultás felállításával Debreczen is. A bizottság a szövegezését ajánlja.

Balogh Fer. szerint e cikk többet tartalmaz, mint kellene. A prot. egyház ekként maga szorítja korlátok közé magát. Hiszen a külföldön is képezheti magát tanárrá valaki. Továbbá olyaura is hivatkozik, a minacs tán nem is

lesz, t. i. tanárképzőre. Olyat, a mi nincs, nem kell törvénybe iktatni. Azt is feleslegesnek tartja, hogy kitéssék, miként a ki 5 évig rendes tanárként működött, annak képesítő vizsgát nem kell tennie, mert az úgy is magától értetődik.

Még Csider Károly szól a §-hoz, kitétetni óhajtván, hogy tanár csak magyar honpolgár lehet, mire szavazással a fennebb közölt szöveg elfogadtatott.

Nov. 13 d. e.

Elnökök: br. Vay és Nagy Péter.

A jegyzőkönyv felolvastatván, hitelesített.

A napirend tárgyalása előtt Ujfaluusi Miklós betérjeszti az országos segélyalap tervezetének kidolgozására kiküldött bizottság munkáját. Kinyomatni rendeltetett s tárgyalása a szerdai ülésre tűzött.

Tóth Sámuel jegyző betérjeszti Nagy Péter püspöknek a galaczi folyamodvány felvilágosítására szolgáló mellékletét. A kérvényhez csatoltatni s a kérvényi bizottságnak kiadatni rendeltetett.

A köznevelési szabályzat tárgyalását folytatván a zsinat, a 118 §-nál, melyben az mondatik ki, hogy az egyházközség, pártfogóság vagy egyházmegye által fentartott iskolák tanárait az illető fentartó testületek élethosszig választják s az egyházkerület erősíti meg, Körmeny S. mind az élethosszig történő választást, mind az egyházkerület megerősítési jogát megtámadja. Legföllebb tudomás vétel végetti fölterjesztést engedne meg. Némelyek azt mondják, hogy a megerősítés a valóságban úgy sem egyéb tudomásvételnél, de ha így van a dolog, merő képmutatás, a mit törvénybe iktatni nem kíván. Egyébiránt bizonyos speczificus esetenél fogva is kénytelen e §. ellen felszólalni. A múlt század végén Festetich György gróf három közművelődési intézetet alapított, ezek egyike a csurgói ref. gymnasium, melynek felügyeleti jogát az alapító kath. főúr egyenesen a belső somogyi ref. egyházmegyére bizta. Ez az egyházmegye a prot. intézetek növendékei közül választá eddig is tanárait, s úgy járt el eddigelé, hogy a felsőbb hatóságok beavatkozására szükség nem volt.

Ha összeveti e §-t a miniszteri törvényjavaslattal, azt találja, hogy míg az teljes tiszteletben tartja a fentartó testületek jogait, addig e 18 §. azt egészen megingatja. Ekként saját törvényjavaslatunk sokkal jobban megszorítja a fentartó testületek önrendelkezési jogát, mint a miniszteri törvényjavaslat. A kerület felügyeleti jogát elismeri, de erre elég a tudomásvételi. Különben sem involvál egyebet e §., mint a tudomásvételt, mert a qualificatio meg lévén szabva, a választó testület eléggé meg van arra nézve kötve, hogy csak alkalmas egyéneket választhasson. Ha pedig a megerősítést az egyházkerület fentartja, s ki nem tétetik, mily esetben tagadható meg az, akkor önkénykedésre nyitunk utat. Módosítványának elfogadását kéri.

Körmeny beszédét minden oldalról a nem tetszés zajával kísérték, sőt Lukó Géza, hogy a jelentéktelen, egyéni kiváltságokat védő s a tanári állást lealacsonyító idő és pénz pazarlást okozó hosszas beszéd feletti bosszankodását

kifejezze, a zsinatot eme derűtséget keltő megszólítással illette: Drága zsinat! E megszólításért bocsánatot kér, de az előtte szóló hosszú beszéde miatt kénytelen ezt használni. Neki nem az abban mondottakra, hanem a szerkezetre, mely polgári büntényt említ, van megjegyzése. Ő nem ismer különbséget a polgári és egyházi egyén által elkövetett bűnök között, a miért is a polgári jelzöt a büntény mellől törölni kívánja. A mi a későbbi szavazással meg is történt.

Fejes akkor látna csak centralisatio felé való törekvést a §-ban, ha a konventre bizná vagy az államkormány követelné magának a megerősítést. De így, a mint van, elfogadja a §-t.

Antal Gábor úgy tudja, hogy az egyesek állíthatnak ugyan középiskolákat, de a kormánnyal szemben nem képviselhetik azokat. Erre a felsőbb hatóságok hivatvák. De ha így van, felelősséget kell vállalniok azokért, a mi csak a tanárok megerősítése által történik. Az élethossziglan választás töröltetését csak megemlítette Kőrmendy, de elsiklott felette (Kőrmendy közbeszól: mert a bizottság e szót törölni kívánta), mire Antal azt felelte, hogy a bizottság a szöveg elején meghagyta s csak a §. közepéből, mivel ott felesleges ismétlés, kívánta kitörölni. A bizottság javaslatát ajánlja.

Pap Gábor nem óhajtja az egyházmegyék jogkörét megcsorbítani, s annyi tény, hogy az alapító a csurgói gymn. kormányzását egyenesen a belső somogyi egyházmegyére bizta. De mivel itt nemcsak arról, hanem általában a középtanodákról van szó, a szerkezetet elfogadja.

Hegedűs László is helyesli Kőrmendy felszólalását, mert több önrendelkezési joggal bíró iskola is van, de azért elfogadja a szerkezetet, azon megjegyzéssel, hogy ha eddig nem volt is megerősítési joga az egyházkerületnek, hadd legyen ezentúl.

Megjegyzem itt egyszer mindenkorra, hogy a mely §-t nem említek fel, azokat változatlanul minden szó nélkül elfogadták.

121 §. a bizottság következő szövegezésével fogadtatik el „Az igazgató nem teljes gymnasiumnál 16, teljes gymn.-nál 12, a többi tanárok 20, a rajztanár 24 heti óránál többre nem kötelezhető. A tanárok sem más intézetben nem taníthatnak, sem az intézet növendékeinek magánórákat nem adhatnak az iskola felsőbbségének engedelme nélkül.“

Horváth Mihály meghagyatai kívánja a kerületek azon jogát, hogy több órát is adhassanak.

Ballagi ezen kitörölni ajánlott határozatot, hogy „ha a megjelölt óránál többet tanítanak, azért méltányos külön díjban részesítendőik“ behagyatni kívánja. A mi tanáraink úgy fizettetnek, hogy csak szegényesen élhetnek. A hol 8 tanár van, ott 20 órával nem futja ki az óraszám, tehát vagy másokkal vagy a rendes tanárokkal, a mi mind rájuk, mind az iskolára előnyösebb, kell a hiányzó óraszámot pótoltatni. Ezért méltányos, hogy külön díjaztassanak.

Sylvester Domokos a magánóra-adás, engedélytől függővé tétele ellen beszél.

Antal Gábor előadó szerint azért kívánta a bizottság ennek kitételét, nehogy a magánórák üzletnek tekintessenek. Van elég ember, a kinek a 20 óra is sok. De a ki bírja a munkát s a kinek alkalmazását előnyösnek tartja a hatóság, nincs elzárva a szövegezés szerint az út arra, hogy a fentartó testület a hiányzó órák pótlásával ezt bizza meg. A fizetésre való jogosultság biztosítva van már azzal, hogy a tanár 20 óránál többre nem kötelezhető.

Pap Gábor azt mondja, hogy minduntalan hangsúlyozzák, hogy a tanárnak a korrallal haladnia kell, tehát ne terheljük túl, hogy önképzésre maradjon ideje. De ha így több óra adására kívánunk utat nyitni, akkor ő Horváth Mihály indítványát pártolja.

Békly Sámuel az algyemnasiumi tanárt akarja több órára kötelezni, mint a felső gymnasiumit.

Révész Bálint a tanügyi bizottság új szövegezését, dr Kovács Ödön pedig az eredeti szöveget pártolja. Azt helyesli, hogy az intézet helyiségében ne taníthasson a tanár magánórán felsőbb engedély nélkül, de hogy saját házában is korlátoztassék ebben s tán saját fia tanítására is engedélyt kelljen kérnie, azt méltánytalannak tartja.

Szavazással a bizottság szövege fogadtatik el.

A 122 § így módosított: „a tanárok fizetésére, az igazgató külön díjazására nézve a 88 §. határozatai érvényesek.“

E szakasznál dr. Öreg János módosítványt ad be, mely szerint a Molnár Aladár-féle javaslatból vétetnék fel a szöveg után a fizetések minimumául 1000 frt. és 200 frt. lakbér s az 5 éves 3% fizetés-emelkedés. Módosítványa elvetetett.

A 124 §-nál, mely a gymnasium tantárgyait sorolja elő, Teleky Péter így szólott: oly sok tantárgy ez, hogy gátolja a lélek, főleg pedig az ítélő-tehetség kifejtését. Ezt csak úgy érhetni el, ha a fogalmazási gyakorlatokra több időt, legalább is 4 órát fordítunk s a tantárgyakat rövid vázlatban adjuk elő. A tantervbe négy nyelv van felvéve, s azok közül kettő holt nyelv. Nekünk, a kik polyglott államban élünk inkább az élő, mint a holt nyelvekre van szükségünk. Elő nyelvet pedig grammatikából nem sajátíthatunk el, azért külön társalgási órákat kíván. Indítványt tetetett a görög nyelv eltörlése s latin szűkebb körre szorítása iránt. Ez helyesli. Míg a latin nyelv, úgy szólván, élő nyelv volt nálunk, míg azon gyűléseztünk, jegyzőkönyveztünk, megtanulták gyermekeink. De most grammatisálva, nem tanulják meg. Kövessük tehát a hajdani művelt görög nép példáját. Ezek a többi művelt népek, assyrok, egyiptomiak tudományát elsajátították, de nyelveket nem. Nekünk is a görög s latin irodalom remekeit a saját nyelvünkre átültetve kellene tanulmányoznunk. A latin nyelvet, grammatikából, mely a nyelv philosophiáját teszi, csak előhadott korban, a 6-ik osztályban kezdené.

Baksay Sándor. A tanterv készítőinek nem lehetett az a céljuk, hogy mindent megtanítsanak a növendékeknek, hanem az, hogy csak azt tanítsák meg legalább,

a mire azoknak szükségök van. Itt pedig annyi tantárgy van elsorolva, a mennyivel legfelebb lángész birkozhatnék meg. Pedig tapasztalásból tudja, hogy a gymnasium a középszerű tehetségek képző helye. Ne halmozzuk tehát túl őket tudnivalókkal, hanem csak annyit adjunk nekik, a mennyit megbírnak. Itt 16 tantárgy van elsorolva, ezek között 12 olyan, mely a legalsó osztálytól a legfelsőbbig taníttatik. És mivel átlag 24 óra esik egy osztályra, ebből egy tantárgyra csak 2 óra jut. Tehát egyik tantárgyat a másik rovására el kell hanyagolnunk, és mivel a szakrendszer divatozik, a leglényegesebb tantárgyaknak kellő mérvben való tanításáról szó sincs.

De mivel a gymnasium nemcsak tudományt tanító, hanem egyúttal nevelő intézet is tartoznék lenni, a tantárgyak ily túlbalmozása mellett a nevelői feladatot csak úgy közelíti meg, ha azon tantárgyakra helyezi a fősúlyt, melyek az erkölcs képzésére megkívántatnak. Mit lehetne tehát, mint legkevésbé lényegest kivetnünk? Semmi mást, mint a német nyelvet. Hogy ezzel mennyi terhet veszünk le a növendék vállairól, felesleges elmondania. Mert itt nemcsak német nyelvről, hanem német irodalomról is van szó, a mi pedig rengeteg. Nem mondja ő, hogy modern nyelv nem szükséges, de megtanulja azt privátim az, a ki annak szükségét érzi. Az érettségi vizsgán azután megmutathatnák a növendökek, hogy valamely élő nyelvnek legalább az elemeit értik.

A bizottság előadója külözködésnek mondta előre a német nyelv elleni felszólalást. Ő ezt visszaütésitja. Nem akarná ugyan, hogy indítványa elfogadtassék, mert tudja, hogy az egyházban még nagyobb „bellum civile“-re adna alkalmat és okot, mint dogma. De mindamelllett ajánlja indítványának elfogadását.

Baksay ez indítványa meglehetősen derültséget okozott a komoly zsinati atyák sorában, midőn György Endre majdnem hasonló szellemben szólalt fel. Ha elismerjük azt, hogy a gymnasium a tudós pályára készítő intézet, akkor a classicus nyelvekre kell helyezniük a fősúlyt, s ez esetben a német nyelvre semmi szükség. Viszont, ha azon álláspontot foglaljuk el, a mit tegnap Öreg János jelzett, akkor a görög nyelvet törölhetnők. Ha a tantárgyak felett szavazásra kerülne a dolog, ő inkább a német nyelvet nem tenné kötelezővé. De mivel az országgyűlés azzá tehetné, nem akarná, hogy magunkat új törvényhozás szükségének tegyük ki. Mivel úgy is az országgyűlést illeti a kötelező tantárgyak megszabása s azt nem tudhatjuk, mit állapít meg, az egész 7 §-t mellőzhetnők.

Ujfalussy Miklós azon iskolából való, a melyben a latin és görög nyelv volt az uralkodó. De mivel azóta sok progressio történt a novelésben, azt hiszi, hogy előbb jutunk oda, hogy eltöröljük a görög és talán még az ennél is becsesebb latin nyelvet, mint németet. Gyakran megbánni kénytelen tettét, a ki, míg módja volt benne, el nem sajátította a német nyelvet. Ugyanazért meghagyná a szöveget úgy, a mint van.

A szöveg szavazás nélkül elfogadtatott.

A 125 §. ekként szövegeztetett: „Kendkívüli tantárgyak a zene, műveltebb népek élő nyelvei és a gyorsírás.“

A 132 §-nál a párhuzamos osztályok felállítására vonatkozólag Koncz Imre nem óhajtaná, hogy ha más vallású növendökek miatt válna szükségessé azok állítása, e miatt saját hitsorsosainkra vettessék adó. Az izraeliták jószántukból egyetlen egy intézetet sem állítottak. Olyanok, mint a kakuk, mely ha kiköltette és kitápláltatta magát valamely más madárral, elrepül, s lesz ismét az, a mi volt: kakuk. Tehát ő párhuzamos osztály állításának szükségessége alkalmával a más vallásúakra mérsékelt adót vetne.

Szavazás rendeltetvén a tanügyi bizottság által elfogadott eredeti szövegre, mivel ellene és mellette is egyenlő számmal szavaztak, Vay elnök arra adta szavazatát.

A 136 §. szövege ekként állapított meg: „Pót-, esetleg felvételi-vizsgát tartoznak tenni azon tanulók, a kik reál- vagy polgári-iskolából gymnasiumba akarnak átmenni. Ezen vizsgákért díj nem fizettetik.“

A §. azon része, melyben a más gymnasiumból jöttek pótvizsga alá vethetéséről van szó, töröltetett. Balogh Ferencz nem tartaná célszerűnek, ha a nyilvános gymnasiumok bizonyítványa bármely más gymn. részéről is kritika alá vétetnék. Az eltérés hülönben is nem annyira a tantárgyak minőségében, mint csakis mennyiségében lehet ez pedig nem nagyon határozó. Különbösen isegységes tantervünk lesz akkor ily zaklató eljárásra nem lesz szükség.

Szász Béla nem osztja Balogh nézetét. A miniszter törvényjavaslatában is meg van az ily felülvizsgák, mivel vannak oly iskolák, a melyekben kisebb mérvű tudást követelnek. Az osztályt átugrani akarók ide menekülnek, s miután megtették, visszamennének eredeti helyükre, hol nem ütik meg a kellő mértékét. Hogy gymnasiumainkat ily vádaktól megmentse, fentartatandó §-t.

Antal Gábor azért tartja felülvizsgálást szükségesnek, mert nem egyféle tantárgyak taníttatnak minden iskola ugyanazon osztályában. Ha tudná a növendék, hogy mit kell pótolnia, ha máshová akar menni, elkészülne. Így pedig nem pótolván, tudása közt hezag marad, s az új helyen nem boldogul. Tehát didactical szempontból kívánja szöveg megtartását. A vizsga díjának szedetése vagy nem szedetése az egyházkerületek belügye, azért töröltetett.

Ballagi kitétetni kívánja, hogy vizsgadíj nem szedhető.

Szólottak még Révész Bálint, Parádi Kálmán, Hegedű László és Beöthy Zsigmond, mire szavazással a Balogh Ferencz és Ballagi indítványa elfogadtatott, a fennebbi szövegben állapodtak meg.

A „Középiszkolák igazgatása és hatósági“ című fejezetnek 148 §-ában az igazgató tanár tiszte csak általánosságban mondatik el, a részletezés mellőztetett.

Ezen szakasznál dr. Öreg János azon indítványt terjeszté elő, hogy mondassék ki, hogy az igazgató tanárt kik és mennyi időre választják. Ezen kérdésbe azonban nem

bocsátkozott a zsinat, elégnek tartván, ha az egyházkerületek szabályrendelettel intézik el az ügyet.

Az ülés végén György Endre nyújtott be indítványt, melynek értelmében a konvent ideiglenesen azon jogkörrel ruházná fel, hogy ha az állam megalkotandó középtanodai törvényjavaklatában a tanúgyről e most megállapított törvény szövegétől eltérőleg intézkednék, ahhoz a konventa superintendentiák beleegyezésével hozzájárulásunkat eszközölhesse.

Az országos törvény is körülbelől oly tárgyak felől intézkedik, — úgymond — melyekről mi most intézkedtünk. S mivel meglehetősen némileg eltérünk egymástól, az állam által hozott törvényekhez csakugyan nekünk kell szólnunk. Ha a zsinat eloszlik s határozatai szentesítettnek, a hozott törvényeket csak más zsinat módosíthatja. Az országos törvényben vannak oly §-ok, melyek delicat voltaknál fogva itt nem érintettek. Ilyen p. a suprema inspectio kérdése. Ilyen az államsegélyezés vagyis egyes tanároknak bizonyos szakokra az állam által való beállítása. Tehát gondoskodnunk kell arról, hogy ha az állam intézkedéseiből valamit át akar venni az egyház, azt valaki véghezvihesse. Ezért kérte, hogy konvent bizassék meg vele.

Nagy Péter elnök az indítvány kinyomatását s napirendre tűzését elrendelvé, az ülés eloszlott.

Nov. 14. d. e. 10 óra.

Elnökök: b. Vay és Nagy Péter.

A jegyzőkönyv felolvastatván, hitelesített.

Következett a közoktatási törvényjavaslat, negyedik a „főiskolákról“ szóló fejezetének tárgyalása.

A 159. §. a főiskolák meghatározását így adja „a főiskolák a gondolkodás fejlesztésére a tudományok művelésére szolgáló és egyszersmind bizonyos életpályákra tudományosan előkészítő intézetek.“

E meghatározásba Szentpéteri Sámuel betoldatni kívánta, hogy az életpályákra ref. egyházunk érdekében előkészítő intézetek. Tegnap a madarokról vétetett — úgymond — példa, hadd vegyen ő méhekről. A méhek munkásokból, királyi eledellel táplálván őket, királynőket tudnak nevelni. A mi növendékeink iskoláinkból kiléptükkor maradnak azok, amik voltak beléptükkor. Azért ajánlja, hogy prot. érdekeink nagyobb szemmel tartása végett módosítása elfogadtassék.

Beóthy, Ballagi és Nagy Péter oly értelmű nyilatkozataira, hogy midőn a prot. egyház főiskolákat állít, midőn ezek a tanúgyet szolgálják: egyttal az egyházat is szolgálják; a Szentpétery módosítása elvetetett és a szöveg megmaradt.

A 164. §-t a bizottság ekként fogalmazta: „a főiskola személyzetét képezik a) a rendes, b) rendkívüli tanárok.

A 173. §-ban, mivel a főiskola theologiai, bölcsészeti s jogi szakokkal és esetleg tanárképezdével is bír: a bölcsészeti tanfolyam az eredeti szerkezetben 3 évre volt téve, de Antal Gábor előadó szerint 4 évre teendő, mert a theologia, tanítóképző, sőt az államnál a bölcsészet is 4 évre van téve.

Szász Béla főleg azért kívánja a 4 évet, mert az államnál a philosophia doctoratus cursusa szintén 4 év lévén, ha mi 3 év alatt doctorizálunk, az állam nem fogja a mi doctorainkat az övével egyenrangúaknak tekinteni. Különben is a philosophiai studium annyira felszaporodott, hogy 3 év alá nem szorítható, ennél fogva a tárgyilagos szükség is követeli a 4 évet.

Feltétlenül kérdés, a 4 év elfogadtatott.

A 177. §-nál, mely azt mondja ki, hogy a tanár előadásában meggyőződését szabadon követheti, Szentpéteri Sámuel a theologiai szakban atanszabadság elvének némi megszorítását szerette volna kimondani. — Érti úgymond — felszólalásának ránehezülő súlyát, de kénytelen úgy a maga, mint sokak nevében kijelenteni, hogy a §-t, úgy a hogy van nem fogadhatják el. Hogy a philosophia tanárainak teljes szabadság adatik az helyes, mert az köve van a törvény szabályai által. A hol több theologiai tanár van, ott sem veszélyes a tanszabadság, mert a liberális mellett ott van a dogmatikus is. De a hol a theológiának csak egy tanára van, s ha ez olyan, ki ketségbe von minden dogmát, megtámadja a bibliát: ezt helyeselni nem tudja. Nem vádol senkit, de az ily eset bekövetkezhetségek lehetőségét megadja szegénységünk, mely nem enged, hogy katedra mellé katedrát állítsunk. E pontba óhajtaná fentartani az egyház korlátozási jogát, hogy protestáns egyház hitelvei védve legyenek, hogy ne tanítsanak olyanokat, melyek megbotránkoztatják a gyengéket.

A tanszabadságnak a theologia terén is szükséges volna mellett lelkesen szónokoltak, ez ósdi féltékenység ellenében Ballagi Mór mondván, hogy ő mint volt theologiai tanár kénytelen a theologia becsületének védelmére kelni. A ki a theológiában hamis tanokat hirdet: az maga magát öli meg. Ő a protestáns theológiát oly tudománynak tartja, melynek nem kell félnie a tanszabadsagtól. Ez az indítvány megbélyegezné a protestáns theológiát és annyi volna, mintha kimondanók, hogy a theologia nem tudomány. Ajánlja a szöveget.

Dr. Kovács Ödön. A protestáns egyházban soha sem volt törvény által megköve a theologiai katedra. A fentartó testületek választásuk által korlátozhatják ezt. Válasszanak olyan embert, a ki tudományos munkálkodásának, gondolkodás módjának jelét adta. Megtörténhetik ugyan, hogy az ilyen később előbbeni elveit megtagadja: de az ilyen ellen fegyelmi eljárást kezdetnek, mert elvét, a mire megválasztották, tagadta meg. Az ilyen megszorítás még a külföldi protestáns orthodoxia előtt is megbélyegezné a magyar ref. egyház közzsínatát.

Horváth Mihály: tagadhatatlan ugyan, hogy vannak oly tanintézetek, hol nem az egyház szempontja szerint tanítatik a dogmatika, de mivel a püspökről szóló fejezetben ki van mondva, hogy a tanításra felügyelni kötelessége, ez őt megnyugtatóván, elfogadja a §-t.

Ezen beszédek után a zsinat meghagyta a §-t.

A 181. §-nál Szász Béla a főiskolai tanács tagjai közé prorektorokat s prodékánokat is kíván fölvétetni, hoga

a mult évi rector résztvevén a tanácsban, megmaradjon a continuitás az igazgatásban.

A n t a l Gábor azon felvilágosítására, hogy a mi főiskolánk nem járnak oly nagy apparátussal, mint az egyetem s a tanároknak ugy is fele részt vesz a tanácskozásban, s ezzel a continuitás biztosítva van: a javaslat elvettett.

A 186. §-ból, mely a konventről, mint a legfőbb iskolai hatóságról szól s minden iskolára egyáltalán kihat a működése, a tanügyi bizottság javaslata szerint külön fejezetet alkottak, s így ez tétetett 5-ik részszé, a mostani 5 rész pedig 6-ikká.

A n t a l Gábor előadó: A bizottsághoz egy javaslat tétetett át a tanárképesítés tárgyában. Mivel a tanárképezde felállítását a zsinat a konventhez utasította, majd ott lehetvén e javaslattal is foglalkozni: ugyanazért a javaslatot tisztelettel vissza teszi a ház asztalára.

D o b o s János készakarva nem szólt az egész közoktatási szervezethez, mert az irodalom terén kimutatta, hogy ez a szervezet semmit sem ér. Azért nem szólt, mert ha minden helynél fel akart volna szólani, a melybe lelke bele fűködött: egész órai időt egymaga vett volna igénybe. De most felszólal, hogy salvalja lelki meggyőződését: elolvasva a szervezetet, meg van győződve az egész javaslat, most már törvény hiábavalóságáról. Ez a mint van fenn nem maradhat, hanem ősbűne miatt okvetlenül elpusztúl.

M o l n á r Béla ezen szervezetben csak oly intézeteket lát, a melyek főiskoláinkban eddig is megvoltak. De nincs szó oly intézetről, mely a prot. egyház közóhaja s az egyetem, vagy ha ez nem állíthatatnék fel: a tanárképezdéről. Mi képezzük a magyarság zömét: ennél fogva egy magyar protestáns egyetem felállítása nemzeti szükségletnek felel meg. Kivánná tehát, hogy a törvény úgy terjesztessék szentesítés alá, hogy ha módunkban lesz: egyetemet is állíthassunk. Azt azonban hangsúlyozza, hogy nekünk prot. tanárképezdét már most szükség felállítanunk. Méltóztassék tehát a zsinatnak intézkedni az iránt, hogy valamely főiskolánál, talán a kerületek meghallgatásával protestáns tanárképezde állíttassék fel.

T ó t h Sámuel bizottság kiküldését javasolja, mely rostálná meg, hogy mit tehetne e tárgyban a zsinat.

R é v é s z Bálint A tiszántuli egyházkerület pendítette meg először az egyetem eszméjét, s ezt legelsőbben a dunántuli kerület karolta fel. Sőt a többi egyházkerületeket is felhívta bizottságok kiküldésére, melyek az ügy felett tanácskoznának. A tavaszi egyházkerületi közgyűlésekre már tervezet s költségvetés is adatott be, úgy az egyetem, mint a tanárképezdére. A közoktatási törvény ki fogja mondani, hogy senki oklevél nélkül tanár nem lehet, gondoskodnunk kell tehát oly intézet létesítéséről, a hol tanáraink képesítenek. Méltóztassék tehát egy oly bizottságot küldeni ki, mely e tárgyban véleményt adjon s javaslatát még a zsinat folyama alatt beterjessze. Tegyük ez ügyet tanácskozás tárgyává, mert ez létkérdés ránk nézve. Az egyetemek most inkább kath. színezetűek, mint államiak, tehát gondoskodnunk kell nekünk is arról, hogy saját céljainknak megfele-

lő egyetemünk legyen. Ha most nincs is pénzünk, azért nem kell levennünk napirendről ezt a tárgyat. Gyűjtsünk, hogy annak idején létesíthessünk.

A bizottság kiküldését elfogadta a zsinat, s minden egyházkerületből a püspökök és főgondnokok mellé még két tag választását rendelte el.

Bevégződván az iskolai szabályzat tárgyalása, következett az egyházi bíróság és törvénykezési rendtartás feletti vita.

Az általános tárgyalás megkezdésekor K o v á c s Károly a bizottsági munkálattal szemben külön javaslatot nyújtott be.

K o v á c s Károly javaslata felolvasatván, Fejes István ezt kívánja az általános tárgyalás alapjául elfogadtatni, mert egyszeri hallásra is úgy találta, hogy a bizottságnál egyszerűbb s nem csak a fegyelmi, hanem a dologi ügyekre is kiterjeszkedik. Szeretné, ha kinyomottatnék, hogy összehasonlíthatatnék a bizottságéval s a kettőből egyesíthetnénk egy minden igényeknek megfelelő szerkezetet.

N a g y Péter elnök azt hiszi, hogy a bizottság javaslata már elfogadtatván az általános tárgyalás alapjául, egyenesen arra kellene áttérni.

K ö r m e n d y azt mondja, hogy Kovács az általános vita megkezdésekor, még mielőtt a bizottságé felett tartóztak volna, adta be javaslatát, és így még eldöntésre vár, hogy a kettő közül melyik fogadtatik el. Ugy látja, hogy a zsinat az időt kiméli, de ba e szempontból mindent elfogadunk, a mi élénk adatik, akkor kár ily költséges zsinatot tartanunk. Ő tehát a költség kimelés daczára elmondja véleményét. Nekünk nemcsak fegyelmi eljárási szabályokra van szükségünk, hanem a dologi peres ügyek elintézésére is. A jogászok azt mondják, hogy ez a bíróságok dolga, ehhez az egyháznak nincs joga. De ha eddig évszázadok óta volt, ezutánra is van jogunk hozzá. Különben is, ha a mi consistoriumainkon előfordulni szokott csekély értékű dologi bíróságok, ügyvédek elé utaljuk, nemcsak tetemes költséget okozunk a feleknek, hanem ferde helyzetbe juttatjuk őket, mert a bíróságok a mi egyházi viszonyainkat nem ismerik. A kérdés csak az: akarja-e a zsinat, hogy egyházi törvényszékeink ezután is intézkedjenek dologi peres ügyekben. Ha akarja, s ha azon nézetben van, mint a jogászok, hogy fegyelmi s anyagi perek együttes szabályzatba nem szoríthatók: készíttassék két szabályzat, a fegyelmi és dologi perekre külön-külön. Elfogadja a bizottság munkálattát, de csak azon feltétellel, hogy a fegyelmi eljárás mellé az anyagi peres ügyekre új szabályzatot dolgozzanak bele.

V a y b. elnök: A konvent elfogadja, hogy a dologi perek a fegyelmi perlekedési szabályoktól elválasztassanak. Megtörténhetnék, hogy a mi törvényeink az államéival összeütköznenek. Törvényeinket szentesítés alá kellvén terjesztenünk, a status nem tűrné, hogy mi status in statu-t alkossunk.

L e n g y e l Imre. Ez a vita felesleges, mert a bizottság munkálattát általános tárgyalás alapjául elfogadtuk. Kovács javaslatát csak úgy tárgyalhatnók, ha az elfogadását

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erdélyi prot. Közlöny“ 49 számához.

meg nem történtnek tekintenők. Többször is feláldoztuk már a formát a lényegnek; de most erre nincs szükség, mert, mint Vay elnök mondá, a dologi pereket úgy sem intézhetnők el a polgári törvényhozás ellenére. Nekünk különben is inkább csak fegyelmi törvényekre van szükségünk.

N a g y Péter elnök újból felteszi a kérdést, elfogadja-e a zsinat a bizottság munkálatát általános tárgyalás alapjául, smidőn az elfogadás megtörtént, Ritoók Zsigmond jegyző olvasta az 1-ső §-t, mely így hangzih:

„Az egyházi bíraskodást gyakorolják:

I. Az egyházközségi, II. egyházmegyei, III. egyházkerületi, IV. egyetemes konventi bíróság.“

Ezután felszólal K o n c z Imre a konventi bíróság ellen, minthogy azzal sértve látja a zsinat-presbyteri elvet. A ssinati képviselőket ugyanis a presbyteriumok választják, míg a konventi bíróságot maga a konvent. Továbbá a superintendentiáktól venné el az új intézmény azokat a jogokat, a melyekkel eddig azok bírtak. Azonfelül veszélyeseknek is látja, mert csak a perlekedési vizketetget neveli. Igaz ugyan, hogy két ellenkező ítélet alkalmával fellebbezhetők ugyan hozzá az ügyek, de tapasztalatból tudja, hogy az egyházmegye és e. kerület többnyire ellenkezőleg ítélnék. Ekként többnyire minden ügy felkerülne hozzá, s e miatt költséges intézménnyé nőné ki magát, mivel az ügyek elintézése sok időt venne igénybe. A népet pedig ily költséges intézményre való adózással terhelnünk nem lehet, Ez okból a konventi bíróságot elvetendőnek véli.

M o l n á r Béla: A konventi bizottságot ez intézmény létesítésére a közóhaj vezette. De meg szükséges is, mert két ellenkező ítélet soha nem nyugtató, s már e miatt is fel kellett állítani e harmadfokú bíróságot.

V é g h e l y Dezső az egyháznál előforduló rendetlenségek okát abban találja, hogy nem volt eddig oly szervezett hatóság, mely az egyház ügyeinek egyöntetű vezetésére lett volna hivatva. Ilyen lesz ezután a konvent. Koncz is nyilván a konvent elé vinné az oly ügyeket, melyeket az e. kerület nem a közhangulat szerint ítél el, vagy a superintendentensek feletti bíraskodást szintén inkább a konventre bizná, mint az e. kerületre (Koncz közbeszól: nem bizná! Véghely azt mondja erre, sajnálja, mert ez arra mutat, hogy Koncz a törvényes rendnek még sem oly barátja, a milyennek vallja magát), Az elnevezésekre azonban módosítást ajánl, a mennyiben ő az eddig szokásos elnevezéseket tartaná meg, t. i. a 3. első fokon tanácsnak s nem bíróságnak nevezné.

M o l n á r Béla: A bizottság az elnevezést az egyöntetűség kedvéért állapította így meg; továbbá azért, hogy megfeleljen a név a dolognak. Birói eljárást ugyanis csak bírő gyakorolhat.

K o n c z I. személyes kérdésben emel szót. Ő szintén óhajtja megvédeni rendet, de óhajtja megvédeni az egyházmegyék jogát is. Azért lesz rend, ha az esperes felett az egyházmegye bíraskodik is.

L e n g y e l Imre: Az egyházi téren is csak emberek-

kel találkozunk, a kik nem tökéletesek. Ha mi nem tűznők ki főbb embereink fegyelmi bíróságául a konventet ép úgy, mint a polgári főbb tisztviselőknék ki van tűzve fegyelmi bírósága, hiányos lenne konventünk. A konventi bíróság elfogadását ajánlja.

S z á s z Domokos is elfogadja, mert nem lát benne centralizáló tendenciákat. Meggyőznek erről a konventi bíróság elé utalt ügyek. Vannak a kik azt hiszik, hogy püspök és főgondnok felett itélni nem fog kelleni. De hisz most is oly superintendentia kebelében vagyunk, hol a multban éles per folyt le egy püspök ellen. A püspökök felettünk állanak: illő hogy a superintendentia felett álló hatóság ítéljen felettük. Csodálkozik, hogy épen esperes tiltakozik az ellen, hogy ne legyen kihez appellálniok, ha a superintendentia nem ítélne helyesen felettök. Épen az esperesek érdekében állónak tartja, hogy igazukat, híreket, neveket még egy második forum előtt is védelmezhessek. Sőt a jogszolgáltatás fogalmával is egyedül ez egyezik. Mert ha csak két forum ítél s az első bíróság ítélőletét megsemmisíti a második, sajátképen csak egy bíróság ítél az ügyben. Adjuk meg tanárainknak, papjainknak stb., hogy ügyöket egy legfelsőbb bíróság elé föllebbezhessék.

H e g e d ű s elfogadja a konventi bíróságot, mert eddig is volt és pedig az egész egyházat érdeklő perekben.

D o b o s szerint ha azt mondanók ki, hogy a konventnek bírósági joga nincs, olyat mondanánk ki, a mit ki-vinni nincs hatalmunkban, mert eddig is volt bírósági joga, meg kell adnunk ezutánra is.

K o v á c s Albert Véghely módosítványát nem fogadja el, mert a bíróság ítél, a magyar nyelv természete szerint tanács tanácsot ad. A szövegre szavaz.

Feltétetvén a kérdés, elfogadja-e a zsinat a szöveget: elfogadtatott. A következő § ok a 13-ikig szót nem érdemlő módosításokkal elfogadtattak.

B é k y Sámuel azért szólalt fel, hogy egyenlőtlen számú bírák lévén megállapítva és mivel nincs kitéve, mennyi legyen az egyházi s világi tag: ez összeütközésre vezetne. Megkivánja itt is tartani a paritást.

K o v á c s Albert szerint nem úgy értendő a paritás, mint Béky érti. A paritás csak a választásnál kívántatik, de hogy egyenlően legyenek jelen az ítélet hozatalnál egyházi és világi tanácsbírák, arra nem tekintenek soha. Itt a zsinaton sem tóttük.

A 10. §-nál Dr. Ö r e g János emelt szót az egyházak által fenntartott középtanodák tanárai érdekében. Azt óhajtáná, hogy azok fegyelmi ügyeit is első fokon az egyházkerület s felső fokon a konvent ítélné el. Ha már nem lehetnek fizetés dolgában egyenlők szerencsésebb viszonyok közt élő egyházkerületi közép- s felső tanodákban működő pályatársaikkal, legyenek legalább bíróságaik tekintetében egyenlők.

A gyűlés már-már elfogadta az indítványt, midőn K ö r m e n d y, főleg pedig B a l l a g i azon kijelentésére,

hogy fegyelmi ügyekben kiváltságot a tanárok részére nem kíván, s ha nem derogál a papnak, hogy az egyházmegye ítéljen felette, a tanárnak sem derogálhat, dr. Ö r e g indítványa elvetett.

Nov. 15. d. e.

Elnökök: br. V a y és N a g y Péter.

A múlt ülés jegyzőkönyve felolvastatván, hitelesített.

Tóth S á m u e l jegyző az elnökség megbízásából ajánlja az egyetemügyi bizottságra a következő tagokat:

Az erdélyi egyházkerületből Gáspár János főgondnok-helyettes, Kovács Ödön és Szász Béla, a dunamelléki e. k.-ból Vizsolyi Gusztáv és Kovács Albert, a tiszántúli e. k.-ból Hegedüs László és Szinnyei Gerzson, a dunántúli e. k.-ból Molnár Béla és Antal Gábor urakat.

Tóth S á m u e l indítványozza, hogy a tanárok és tanítókra vonatkozó kánonok kidolgozásával bizassék meg a lelkészválasztási szabályzat készítő bizottság. Elfogadtattott.

Folytatattván a törvénykezési rendtartás, a 13-ik §-nál Csider Károly némi módosítást adott be, melynek következtében a szöveg így állapított meg:

Az egyházkerületi bíróság rendszerint csak két fokon bíraskodik; mint első fokú törvényszék ítél a püspök és e. kerületi főgondnok kivételével, az esperesek, mint ilyenek és egyházmegyei gondnokok stb. ügyeiben.

Molnár Béla helyesli a mint ilyenek beszúrást. Természetes, hogy mint esperesről lévén róluk szó, csak mint esperesek tartozhatnak a bíróság alá.

L e n g y e l Imre jobb szeretné, ha az esperes papi minőségben elkövetett hibáért is az egyházkerület hatósága alá tartoznék. Hogy ítéljen felette az az egyházmegye, melynek ő az elnöke?

Gr. R á d a y szerint még ha a püspök követ is el, mint pap, hibát, az is az egyházmegye elé tartozik.

Szavazással a Csider indítványát elfogadták.

A konventi bíróságról szóló 21 §-nál, mely azt mondja, hogy „Rendkívülieg pedig még harmadfokon is ítél azon fellebbezhető ügyekben, melyekben az e. megyei és e. kerületi bíróságok ítélete nem egybehangzó“ Fej es István szólalt fel, azt mondván, hogy ezzel a konvent jogköre veszedelmesen túl terjesztetik. Sőt az adott viszonyokat tekintve a konventi bíróság oly testületté nőné ki magát, melynek nem volna elég évenként egyszeri ülés, hanem parmanens üléseket kellene tartania.

Nehogy pervizsketegből minden ügy felvitessék a konvent elé, szükségesnek látná, hogy befejeztessenek azok az egyházkerületeken. Különben is nekünk nem a perlekedési vágyat, hanem a felsőbb hatóságok iránti tiszteletet kell fejlesztenünk.

Molnár Béla Épen azért terjeszti csak az egybe nem hangzó ítéletű pereket a bizottság a konvent elé, hogy a pervizsketegét korlátozza. De az oly pereket, melyek kenyér- és becsületvesztést vonnak maguk után, megnyugtatás végett ily esetben szükséges egy harmadfokú bíróság elé terjeszteni.

Ritoók szerint, ha két ellenkező ítélet van, akkor tulajdonkép csak egy ítéletről lehet szó, mert az egyik a

másikat lerontja. Csak a másodfokú ítélet indokaiból látják be a felek, hogy ily indokok is vannak, s csak úgy tudnak azok ellen védekezni. És mivel jogkörén nem mehet túl a bíróság, mert teendői meg vannak szabva, elfogadja a szöveget.

Fej es. A harmadfokú bíróság csak itt a zsinaton terveztetett. A konventi munkálatban épen azok, a kik most ezt védelmezik, u. m. Molnár Bela, Beöthy Zsigmond, Ritoók Zsigmond, kétfokú bíróságot indítványoztak.

Szavazással a megtámadott cikkely elfogadtatik.

Vályi János a 21 §-hoz oda kíváná tétetni, hogy jogérvényes ítélet hozatalára az elnökkel együtt kilencz bíró jelenléte szükséges. Ez indítvány elfogadtatik.

A 22 §. után, Ritoók Zsigmond egy új szakaszt kíván becikkelyeztetni: „Kötelezettségük, sőt jogositva vannak a lelkészek a hatóságuk alatt álló egyházi tisztviselőket és hivatalnokokat, meg szolgákat fegyelmi eljárás nélkül meginteni és rendreütasítani; s ezen megintés és rendreütasítás ellen a fellebbezés nem használható.“

Csider Károly szüknek tartja a §-t a fegyelmi ügyek tárgyalására. Eddig a kisebbrendű, csak dorgálással fenytett ügyeket a canonica visitatio intézte el, a nagyobb hivatalvesztéssel járó ügyek a tractuale consistorium elé tartoztak. Most, habár codificáljuk is a törvényt, az ítélő hatóságok azért ugyanazok maradnak, jóllehet az általok végezhető ügyek szorosabban körvonaloztatnak. De mind e mellett nem foszthatjuk meg őket eddig gyakorlott discretionalis jogaiktól. Óhajtaná kimondatni, hogy kik vannak még az elsoroltakon kívül, a kik dorgálást vagy más fegyelmi eljárást gyakorolhatnak.

Talán legjobban kifejezi nézetét az a szöveg, melyet ő új §-úl felvetetni akar. Felolvassa meglehetősen hosszadalmas módosítványát.

Ráday Gede onnak is van e szakaszhoz módosítvány. Közel áll ahhoz, a mit Csider indítványoz. A jogügyi bizottság fogalmazványa egy kissé szűkítő. Olvassa módosítványát.

Beöthy Zsigmond Ráday módosítványában nem lát oly fontos dolgot, a miért a már elfogadott szakaszt felforgatnunk kellene. A Csider indítványában sok jó van, de kérdés, szükséges-e mind beigtatnunk, a mi abban a pap-, esperes- s a superintendensekről mondatik. Úgy vette észre, hogy ezek csak útastások, a melyek röviden ki vannak fejezve a szerkezetben. A mi még ehhez szükséges, az Ritoók indítványában benne foglaltatik. Ő tehát erre szavaz.

Ritoók Zsigmond Csider indítványára azt mondja, hogy a dorgálás jogát testületre ruházni nem lehet. Egy ember szerezhethet magának meggyőződést a felett, a mi felett dorgálást kell kimondania, de testület csak előzetes vizsgálat nyomán mondhat dorgálást. A vizsgálat pedig csak fenytő eljárás alapján indítható. A mit a pap, esperes, püspök discretionalis jogáról mond Csider, az az ő indítványában is befoglaltatik. Ezt nem adhatni meg mindenkinek, mert a dorgálás, feddés oly büntetés, melyet az érzékeny ember 1000 forinttal váltana meg. A dorgálás joga tehát csak megbízható egyénnek adható.

A mi a békebíró-féle intézmény behozatalát illeti, ezt csak úgy lehetne a rendszer felforgatása nélkül behozni, ha megmondanók, ki, mit, mily mértékben ítélhet el, a mi az indítványban nem foglaltatik. A maga indítványát ajánlja, mely a jogügyi bizottság szövegezése.

Szavazás rendeltetvén el sorban a Ráday, Csider és Ritoók indítványára, a két első elvettétvén, a Ritoók Zsigmondé fogadtatott el.

A tárgyalás folytatása előtt felszólt Ritoók, bejelentvén, hogy a bizottság, mely a fegyelmi esetek összeszedésére s egy §-ba szerkesztésére kiküldetett, munkálatával elkészült, Kéri, hogy kinyomassék s napirendre tűzessék. Kinyomatása elrendeltetett.

Körmeny Sándor itt felszólt s a konventi munkálatból bizonygatja, hogy a peres kérdések egyházi bíróság által való eldöntésének jogáról nem tett le a konventi bizottság, sőt e régi joghoz ezentúl is ragaszkodni kíván. E tárgyban többek által aláírt indítványt nyújt be, mely szintén kinyomatni rendeltetett.

Folytatattván a tárgyalás a 33 §-nál, mely így szól „Az elnök a hozzá érkezett panasz, hivatalos megkeresés vagy a nyilatkozat alapján, a vizsgálat elrendelése fölött határoz; s ha vizsgálatot lát szükségesnek, a vizsgálatra a bíróság kebeléből egy egyházi és egy világi tágot küld ki” — nagy vita támadt, melyben igen élénk részt vettek többben. Kovács Albert indította meg a következő beszédével: Nem minden aggodalom nélkül szólal fel, mert módosítványa oly irányt képvisel, a mely ellen eddig a közvélemény hangosan szólalt fel. A formákat érti, pedig a formák az igazság kiderítésének eszközei. A perrendtartás formái olyanok, hogy méltók arra, hogy egyházi szerkezetünkbe ültetessenek. Vannak a jogszolgáltatásnak oly formái, melyek minden fejlettebb jogviszonyok közt életbe léptettek, ilyen a többek közt az is, hogy senki teljesen be nem bizonyított bűntényért el ne ítéltessek.

„Ha a bíró előtt bizonyítom valamivel ártatlanságomat, de az azt kielégítőnek nem találja, ekkor eilenem újabb nyomozást indít meg, ez már magában meggyalázó. Kell tehát oly jogorvoslatot keresnünk, mely ez ellen biztosítsa a feleket.“ Felszólalásának alapja az, hogy vádhatározat kimondása ellen a vádlott fellebbezési joggal bírjon. E vádhatározat kimondásának joga az esperest illeti, de ez ellen legyen fellebbezési jog a püspökhöz, s csak ha ez elfogadná, akkor mondatnék ki a véghatározat s indittatnék meg a vizsgálat. Indítványozza tehát, hogy a fennebbi §-ban a hivatalos megkeresés után ez tétessék: „és a panaszlottsáknak erre tett nyilatkozata után“ s a §. végére ez: „A vádhatározat ellen 3 nap alatt fellebbezéssel lehet élni, melynek elbirálása 2-od fokú bíróság elnökére bízatik.“

A vád alá helyezés fontos következményeket von maga után, t. i. a hivatalból való felfüggesztést s a helyettes fizetését. A jogszolgáltatásnak első kelleke, hogy gyors legyen, de még fontosabb, hogy jó és igaz legyen. Utolsó indoka az, hogy az erdélyi egyházkerület eljárása hasonló ahhoz, mint a mit ő proponál.

Molnár Bélának, mint előadónak, kötelessége a konventi munkálatot védeni. Abban eredetileg benne volt, a mit Kovács Albert indítványoz, de a bizottság elvetette azon indokból, hogy nem szükséges a formákhoz szorosan ragaszkodnunk. Helyesli Kovács Albert indítványát s elfogadja.

Beöthy Zsigmond, ha valaki jobbat ajánl, mint a jogügyi bizottság, azt ők elfogadják. Így tesz Kovács Albert indítványával is. Benne volt az eredeti munkálatban, de az egyszerűség miatt kitörölték. Ha bíróság határoz a vád alá helyezés fölött, az ellen nincs appellata. De ha egy ember kezébe tesszük le a vizsgálat elrendelési jogát, akkor e meghurczoltatás ellen a fellebbezésben kell garantiát keresnünk.

Gr. Ráday szintén elfogadja K. A. indítványát. A bizottság úgy vélekedett, hogy a fegyelmi ügyeknél legjobb, ha minél hamarabb véget érnek; azért találta ki a szövegben előadott módot, nehogy esztendőig elhuzódják az ügy. Azonban mivel K. A. indítványában a visszaélések ellen garantiát lát, hozzá járúl.

Ujfalussy Miklós a szövegre szavaz, mert a vád alá helyezésben nem meghurczoltatást lát, hanem purificatiót.

Veszprémy Gáspár a K. A. indítványára szavaz, de megcsorbitva látja a gyűlések jogát. Oda kívánja tétetni, hogy a vizsgálatot elrendelheti a presbyterium, az egyházmegyei, a kerületi gyűlés.

Teleky Péter a szöveget tartja meg; Bonkó János az erdélyi eljárást dicséri. Ritoók Zsigmond azt mondja, hogy a bizottság a tárgyalás alkalmával a törvényes eljárási gyakorlatot védte, de azt keresztül nem vihette. A bírósági gyakorlat abból áll, hogy forog-e fenn fegyelmi eset vagy nem s elrendelheti ahhoz képest a vizsgálatot. A vizsgálatot nem tartja megbélyegezőnek. De ha elrendelheti az elnök, be is szüntetheti; arra is joga van. Ez pedig egy ember kezébe nem adható. A lényeg nem a gyorsaság, hanem az igazság. A mivel egy harmadik ember meg van bélyegezve, az justizmord. Kovács Albert indítványát elfogadja, csak azt kéri, hogy ne elnök, hanem elnökség tétessék s ezzel eloszlattatik Horváth Mihály aggálya is. Továbbá, hogy ne a vizsgálat, hanem a ráhozott határozat (tehát úgy az elrendelő, mint a megszüntető határozat) ellen lehessen beadni fellebbezést.

Kun Bertalan Ritoók módosítványára szavaz.

Szász Domokos Kovács Alberthoz csatlakozik. A szöveg az esperesnek oly rendkívüli hatalmat ad, mely visszaélésre ad alkalmat. Benne van, hogy ha szükségét látja a vizsgálatnak, elrendeli, s ha nem látja, nem rendeli el. Tegyük fel, hogy oly pap ellen lépnek fel alapos váddal hivei, a kinek az esperes jó barátja, akkor nem rendeli el a vizsgálatot. Útat kell tehát engedni azoknak, a kik az esperes ökönyve ellen ily esetben fellebbezéssel élni akarnak.

Végbely Dezső Ritoók felfogását osztja, de mivel az megmenthető azzal, a mit Kovács Albert proponált, annak indítványát elfogadja. A fegyelmi eljárás kétélű fogóver, mert sértheti az egyént. Most nagyon elterjedt a gya-

nusítás, dívat minden hivatalban lévő egyént lerántani. Mondták, hogy specialis barátság kedvéért megakaszthatja az esperes a barátja ellen kért vizsgálatot, ugyanazért ennek megakadályozása végett a K. A. indítványának elfogadtatását kéri.

Kovács Albert zárszavával élve azt mondja, hogy minden ellenindítvány ellen fentartja ugyan a magáét, de a Ritoókét elfogadja, hogy ne a „vizsgálat ellen“, hanem e helyett a „végzés ellen“ tétessék.

Szavazásra tüzetvén ki az indítvány, a Kovács Alberté Ritoók módosításával elfogadtatott.

Az 52 §-hoz Csider Károly következő todaléka fogadtatott el. A bíróságok az általuk hozott érdemleges ítéletet az illető egyházi vagy iskolai hatóságoknak megküldeni tartoznak, jöllehet azt Molnár Béla, mivel a feleknek ügy is megküldetik, feleslegesnek tartotta.

Még csak a 64 §-nál volt némi vita, melyben arról van szó, hogy a hivatalától felfüggesztett tanítónak helyettesítése által okozott költségeit ki állapítsa és térítse meg. A szövegben az van, hogy közigazgatási úton intéztetik el, de erre Véghely azt mondja, hogy végzés kell, s ki hozza a végzést! Beöthy azt mondja erre, hogy a közigazgatási bizottság hozza meg a végzést, de annak végrehajtása polgári perre útasítandó.

Ballagi nemcsak a helyettesítési költségeket kívánja ártatlannak nyilvánítás esetén megtéríttetni, hanem mindazokat a kiadásokat is, a melyeket a méltatlanul meghurczolt tanító szenvedett.

Szóltak még a dologhoz Véghely, Lengyel Imre, Antal Gábor, Ráday és Kovács Albert, ki módosítványt is nyújtott be. Szavazás rendeltetvén el, a Kovács Albert következő módosítványát fogadták el:

„A mennyiben a felfüggesztés helyettesítés szükségét vonta maga után, s a helyettesítés folytán költségek okoztattak, azok megállapítása és megtérítése felől a bizottság külön végzés által intézkedik.“

Nov. 16.

Elnökök: br. Vay és Nagy Péter.

A jegyzőkönyv felolvastatván, hitelesítettet.

A napirend első tárgya: az alkotmánytervezet másodszori olvasása s a lelkészválasztási szabályzat.

Tóth Sámnel jegyző olvassa az elfogadott alkotmánytervezetet. Ennek bevégződése után következnek a lelkészválasztási szabályzat tárgyalása, de mielőtt hozzáfogtak volna, Körmeny Sándor kérvényt nyújt be a lelkészi fizetések minimumának megállapítása s a természetbeli szolgáltatások megváltatása iránt. Kéri, hogy ez a választási törvény előtt tárgyalassék.

Vay elnök. A konventnek szívében feküdt a lelkészi fizetések szabályozása, a mi kitűnik abból, hogy ez ügyet az egyházkerületekhez útasította.

Sipos Pál mivel néhol az egyházmegyék intézkednek, e tárgyban azt óhajtáná kimondatni, hogy a lelkész fizetések minimumának megállapítása az e kerületek, illetőleg egyházmegyék jogkörébe tartozik.

Hosszas vita fejlődött ki ezután a kérdés felett, ki a kerületet, ki az egyházmegyét védte.

Körmeny azt mondja, hogy a kérvény célja el-éretett, mihelyt a zsinat útasítja a kerületeket az ügyek elintézésére.

Dobos nem barátja az e kerületek jogköre megcsonkításának. Különb is e kényes ügyet jobban elintézheti az e kerület, mint az e megye.

Kis Áron szerint a megyékben a megélhetési viszonyok nagyon különbözök, azért a minimum megszabását a megyékre bizná.

Ballagi is úgy vélekedik, hogy más megélhetési viszonyok lévén p. o. Máramarosban, mint Pestmegyében, az e megyékre kellene bizni az ügyet. Mert ha nagy területre tekintve állapítjuk meg a minimumot, semmi czélt sem érünk el vele.

Révész Bálint is barátja a lelkészek fizetése megállapításának, de attól tart, hogy a minimum megállapításával sok e község elpusztúl. De ha meg kellene lenni, inkább az e megyékre bizná e megállapítást, csak megerősítés végett terjesztessék fel a kerülethez.

Kun Bertalan a kerületeket bizná meg. Ha egyik egyházmegyében több lenne a minimum, mint a másikban, itt is igyekeznének amazzal egyenlőre leszállítani. Náluk az egész kerületre nézve 600 frt. A mely községek ezt nem bírják meg, affiliáltattak. A végrehajtás nem járt semmi nehézséggel.

Fejes István szerint a minimum kérdésénél nemcsak a papok, hanem az egyházak érdekeit is tekintetbe kell vennünk. Ha az egyházmegyére bizzuk a megállapítást, hol a papok uralkodók, félt, hogy saját érdekeik túlhajtása sok egyház affiliálását vonná maga után, a mibe pedig az egész egyháznak beleszólási joga van. Ő az egyházkerületekre bizná, habár oly fontos kérdésnek tekintti, hogy érdemes volna, mielőtt a zsinat benne határozná, bizottság elé útasítani.

Benkő János szintén az egyházak érdekében emel szót. Náluk ugyanis sok oly egyház van, a hol a papi hivatal fentartása nemcsak vallási, de politikai, nemzetiségi okból is szükséges. Ily helyeken még a minimumot sem bírják fizetni. Az ily kis községek életét csak a domestica biztosíthatja.

Pap Gábor azokkal van egy véleményen, kik az ügyet az e kerületekre bizzák. Különb is jogukban áll a kerületeknek, hogy egyik e megyében magasabbra vegyék a minimumot, mint a másikban.

Hegedűs szerint a zsinat nem határozhat mást, minthogy e minimum megállapítása egyházkerületekre tartozik. A minimum alól lesznek kivételek oly egyházak kedvéért, melyeknek affiliáltatása nomzeti érdekbe ütközik.

Vályi Lajos e kérdésnek a domestikával együttes tárgyalását kéri.

Ráday Gedeon gr. Egész egyházunknak égető s nehezen megoldható kérdése ez. De épen azért óvatosan járjunk el benne. A minimum megállapítása lehet áldásdús, lehet veszedelmes is. Czélszerűnek látná, hogy megindittas-

sék itt a zsinaton, de míg az egyházmegyék elő nem sorolják, hogy melyek a missioszerű egyházak, nem lehet benne határozni. Ha lesz erős domesticánk, e kérdés akkor oldható meg legcélszerűbben. Egyet azonban kimondatni kíván, hogy az egyházmegyék bürgalma az egyházkerület controleriája alá tartozzék, nehogy túlsigázzák a minimumot.

Szász Béla azt hiszi, hogy e kérdés szavazással nem dönthető el, mert e kérdés a zsinat elé nem tartozik. Az alkotmánytervezetben kimondottuk az 55 §-ban, hogy a lelkészek fizetésének megállapítása az egyházkerületek jogkörébe tartozik. A zsinat a 102 §. szerint csak felügye arra, hogy tisztességes fizetésök legyen a hivatalnokoknak. Óhajtáná, ha az indítványozók visszavennék indítványukat, mit ha nem tesznek, napirendre térést indítványoz.

Vég hely Dezső szerint, mivel a kérvény nemcsak a minimum, hanem a szolgálmányok megváltására is vonatkozik, óhajtáná, ha a bizottság elé adatnék.

Körmeny szerint azon megállapítások, melyekre Szász Béla hivatkozott, nem zárják ki, hogy a zsinat ne foglalkozzék e tárggyal, mert ha ez átutítja az ügyet a kerületekhez, nagyobb súlylyal bír az ügy, mert mintegy eleve sanctionálja a kerületek ez irányban hozandó határozatait. Tegyük át tehát a megyékhez az ügyet, hogy azok az e. megyék viszonyainak tekintetbevételével döntsék el mind a két kérdést.

Nagy Péter az eltérő vélemények összeegyeztetésére a következő indítványt terjeszti elő: „A lelkészi javadalmaztatás minimumának meghatározása, mint szintén az egyházi közmunkák megváltása módzatának megállapítása, az egyházmegyék kihallgatásával, az egyházkerületek joga.”

Ez indítvány elfogadtatván, következett a lelkészválasztási szabályzat tárgyalása.

Horváth Mihály felolvastatni kéri, s hogy azután kezdessék meg az általános tárgyalás.

Nagy Péter elnök szerint, ki lévén nyomatva, felolvasottnak tekinthető. Felolvasottnak tekintik.

Beöthy Zsigmond. A lelkészválasztás kérdése igen fontos, mert ez idézi elő a legtöbb összeütközést. Ugyanazért óhajtáná, ha közmegnyugvásra intéztethetnék el. De ezt nem látja a benyújtott javaslatban. Nem látja benne biztosítva a választás szabadságát, az érdemesebb lelkészek előléptetését s a segédlelkészek rendes lelkésszé tételését kellő mértékben biztosítva. Indítványozza, hogy ezen szabályzat el ne fogadtassék, hanem adassék vissza a bizottságnak, melyhez újabb tagok jelölendők ki. A bizottságnak feladatául tűzessék, hogy az erdélyi lelkészválasztási szabályzatot, mely sokkal szabadabb eljárást biztosít a lelkészek választásánál, — vegye figyelembe és a szóban lévő lelkészválasztási szabályzatot ahhoz alkalmazva, új kidolgozásban terjeszse vissza a zsinat elé.

Béký Sámuel. E lelkészválasztási szabályjavaslat illuzoriussá teszi, sőt megsemmisíti gyülekezeteink választási szabadságát. A javaslat részleteivel foglalkozni nem szándékozik, mert rosznak tartván az alapot, arra építeni egyáltalában nem akar. Az indokolás eleje azt mondja, hogy

ezen szabályzatnak vezérelve az 1-ső §-ban fejeztetik ki abban, hogy a lelkészválasztás joga szabályszerű kijelölés mellett a gyülekezetet illeti. Azt nem tagadhatni, hogy ez a vezérelv éppen ebben áll a szabályzatnak minden hibája, mert hogy a kijelölés és a gyülekezetek választási joga ne legyenek egymással ellentétben, azt hiszi még maga az előadó képviselő is, ki különben erős logikával rendelkezik, aligha képes lenne elfogadható érvekkel megczáfolni. Le kell tehát szállítani valódi értékére a főelvet, s ki kell mondani nyíltan azt, hogy nem lesz ezután szabad választási joga a gyülekezetnek, hanem lesz alkalmá, sőt kötelessége futkosni és költekezni csak azért, hogy megtudhassa azt, hogy a kijelölő egyházmegyei bizottság ki által akarja jövőre gyülekezetüket loldogítani. A szabályszerű kijelölés örvénye elnyeli a gyülekezetek választási szabadságát. Az indokolás szerint is csak valószínű az, hogy az egyházközség megvédheti a maga érdekeit; hanem az — és ezt nem a bizottsági indokolás, hanem szóló mondja — nem valószínű, de bizonyos, hogy az egyházmegye képviselői, ha nekik úgy tetszik, megsemmisíthetik a gyülekezetek választási szabadságát.

Szólnak ezután Szentpéteri, Körmeny, kik elfogadják Beöthy indítványát. Kun Bertalan még csak nem is gondolta, hogy itt arról lehessen szó, mikép a lelkészválasztási szabályzat a tárgyalás alapjául se fogadtassék el. Minthogy beszédeikben többen kifejezést adtak csodálkozásuknak, hogy neve is a javaslat alatt van, kötelessége magát a gyanú ellen igazolni. Ő, mint a bizottság elnöke, csupán a bizottság által hozott határozatokat mondotta ki, noha a maga egyéni nézetét magában a bizottságban is hangsúlyozta, valamint hangsúlyozza itt is, hogy a lelkészválasztásnál szabadabb eljárást kíván törvénybe iktatni. Miklovicz oly fontosnak tartja ez ügyet, hogy annak megvitatását zárt ülésben óhajtja s a megvitatás után tartja csak tárgyalhatónak.

Kis Áron: A legrégibb kánonok a lelkészválasztásoknál csak azt kívánták, hogy a lelkészek az esperesek bejegyzése nélkül ne alkalmaztassanak. Ez volt oka a „novavocationak,” a „papmarasztásnak,” melynek meggátolására a tiszántúli egyházkerület érvényesíteni kívánta a maga XIV. kánonát, mely szerint a meghívás kétféle: belső az istentől, külső az egyház véneitől; s érvényesíteni kívánta ama más kánonát, hogy „az esperes előkelő társaival ítélje meg, ki, minő helyre méltó.” És ezt úgy gyakorolta, hogy megjelentek az e. m. gyűlésen a választó gyülekezet küldöttei, és ott az e. megye kormányzó megkérdezték őket, kit óhajtának lelkészöklül, és tüstént vagy azt, vagy a kit ők jónak láttak, oda rendelték hozzájuk. 1860-ban egy új lelkészválasztási szabálylyal a választási jogot az egyház összes fizető tagjaira kiterjesztették. E szabály azonban csak újabb visszaélésekre vezetett, egyes tolakodók a nép megnyerésével, a presbyterium mellőzésével döntötték el az egyház hátrányára a választást. A választási panaszok soha meg nem szűntek, mert az e. megye csak akkor semmisíthette meg a választást, ha a választási szabályok meg nem tartattak. Hogy azért az egyházi felsőbb hatóság joga is ér-

vényesülhessen, az egyházkerület egy újabb szabálmódosító bizottságot nevezett ki, mely Erdély s a Dunamelléke példájára a kijelölést javasla, s az el is fogadtatott.

Szólo kéri a zsinatot, ne helyezze ellentétbe az egyházi felsőbb hatóságokat az egyházközségekkel, nem ellenségek azok; inkább azért állanak fenn, hogy vezessék a községek. Hadd jelöljenek együtt s adjunk egy netán szükséges eligazító végszót a felsőbb hatóságoknak, s nem lesz helytelen a választás. Javaslatakat köztárgyalási alapúl ajánja a zsinatnak, és kéri annak elfogadását. Targyaljuk évig majd meglátjuk mit ér.

Nagy Péter elnök a lelkészválasztási szabályzatot oly fontos ügynek tartja, melytől egyházunk jövő boldogsága függ. Tekintve hogy az idő annyira előre haladt már, hogy a szólásra feliratkozottak nem fognak mindnyájan az ügghöz hozzászólhatni: indítványozná, hogy e tárgyban a vita most megszakítsák, s délután egy zárt tanácskozásban a szőnyegen levő ügy minden oldalról megbeszéltsék. Ekkép a holnap tartandó ülésben nagyobb tájékozottsággal lehetne a vitát tovább folytatni. (Helyeslés.)

Lengyel Imre a vitát már vége felé közeledőnek látja, s a vita megszakítása csak halasztását okozná a kérdésnek. Óhajtja a vita tovább folytatását.

Kovács Albert sajnálja, hogy a vita berekesztése által a szólástól elűtetett. Mindenesetre kedveskedni fog az egyházi elnök urnak, hogy ezúttal a kérdéshez nem fog szólni, ámbátor azt hiszi, hogy a képviselőnek a házszabályok értelmében bármelyik kérdéshez van szólásjoga.

Nagy Péter kijelenti, hogy itt a szabadszólási jog nem vonatott meg senkitől; itt csak arról van szó, hogy egy felette fontos ügy minden oldalról kellő világitásba legyen helyezhető. (Nagy zaj.)

A kellemetlen intermezó után tárgyalás alá vétetett a házassági peres ügyekről szóló indítvány, melynek felolvasása után felszólalt

Kovács Albert: Más gyűlésekben azt tapasztalta, hogy az elnökség a házszabályokat nemcsak a tegokkal respektáltatta, hanem maga is megtartotta. Itt azonban azt látja, hogy maga az elnökség sem tartja meg a házszabályokat. (Nagy zaj.) Kéri a felolvasott indítványt, mivel az napirendre kitűzve nem volt, a napirendről levétetni.

Nagy Péter elnök kijelenti, hogy a rendreúásiást az elnökség nem érdemli meg: az indítványt, kinyomatása előtt hogyan lehetett volna tárgyalni? Most azonban, miután már ki van nyomtatva s ki van osztva, nézet szerint, bizvást tárgyalás alá lehet venni.

Br. Vay Miklós elnök tisztelettel fogadja a rendreúásiást, akkor, midőn annak helye van, de mikor arra egyáltalában nincs ok, a rendreúásiást visszaútasítja! (Nagy zaj, élénk helyeslés.)

Heves vita után Molnár Béla indítványára az indítvány napirendről levétetvén, elnök az ülést d. u. félketőkor berekeszti.

Nov. 17.

A mai ülésen a lelkészválasztási szabályzat tárgyalása folytatott.

Beöthy Zsigmond sajnos tapasztalja, hogy az általa benyújtott indítvány a kedélyeket egyik másik oldalon nem várt módon felizgatta, anná fogva, tekintve azt, hogy a tárgy kellőképpen előkészítve nem is volt, indítványát olyképpen módosítja, hogy a lelkészválasztási szabályzat tételessék át a konventhez, miszerint — ha szükségét látja, az egyházkerületek meghallgatásával, készítsen egy teljesen új, a célnak talán inkább megfelelő választási szabályzatot, mely a felzavart kedélyeket is megnyugtassa, s ezen szabályzatot még a 3 éven belől összeülendő zsinat elé terjessze.

Szász Domokos: Nem akarja ezúttal a beadott javaslat érdemére vonatkozó elvi álláspontját körvonalozni: föntartja e jogát azon esetre, ha a zsinat többsége jelen sessiójában végleges törvényt akar hozni a papválasztásra. Ezek előre bocsátása után kijelenti, hogy Beöthy indítványát pártolja. Minden törvényhozó testületnek, de főleg egyházinak, a lehető legnagyobb óvatossággal, az adott viszonyok bölcs megfigyelésével és az előkészületek teljes apparatásával kell belebocsátkozni egy törvény megalkotásába. A főforgó kérdés nincs kellőleg előkészítve, a mennyiben nem ment még keresztül a konvent előkészítő tárgyalásán. A zsinat, ha e tárgyat a konventhez vissza is útasítja, nem jön magával ellenmondásba, sőt a házszabályok 10-ik §-ában provideálva is van ily esetekről. A politikai törvényhozó testületek is követnek ily eljárást gyakran, a mennyiben egyes törvényjavaslatok tárgyalását mandatumok keretén belől egyik ülészakról elnapolják a másikra. — A jelen zsinat mandatumma 3 évig tartó s ezen idő alatt többször fog összeülni. Ezalatt ideje lesz a konventnek, esetleg kihallgatva az egynázkerületeket, úgy készíteni elő a kérdést, hogy az végleges megoldást nyerhessen, és pedig a lehető közmegnyugvásra, a mi nem remélhető, ha most már végleg megalkotjuk a törvényt.

Tóth Sámuel. Az egyházkerületek a lelkészválasztási szabályokra vonatkozó véleményüket eleve heterjesztették. Ezek összesítéséből egy lelkészválasztási szabályzat kidolgozására a zsinat bizottságot küldött ki, mely munkálatát be is terjesszette ide. Különös lenne, ha a zsinat épen az általa kiküldött bizottságnak munkálatát még csak tárgyalás alapjául sem fogadná el. Megköveteli azon bizottság tekintélye, hogy ez a munkálat tárgyalás alá vétessék. (Helyeslés.)

Ujfalussy Miklós szavazás által látja eldönthetőnek a kérdést, mely már arra teljesen meg van érve. Úgy véli, hogy az elodázás által csak üszköt fogunk do'nia nép közé, mitől pedig Isten mentsen.

Hegedűs László Beöthy indítványa mellett nyilatkozik, úgy véli, hogy e kényes kérdésben nem kellene többségileg határozni, mert ez rossz vért szülhetne ott, hol régi szokás által szentesített jogot sértének meg a zsinat határozatai. A konvent az egyházkerületek meghallgatása útján oly javaslatot terjeszthet elő, mely nagyobb megnyugvást idéz elő. Részéről a kellő kvalifikatio iránt kívánna garanciákat.

Horváth Mihály utal a megállapított alkotmány azon szakaszára, mely világosan kimondja, hogy a konvent készíti elő a javaslatokat, melyek alapján a zsinat megalkotja a törvényeket. Tóth Sámuel megjegyzését illetőleg kijelenti, hogy a superintendentiák nevében senki sem nyilatkozhatott, hanem csupán azok egyes tagjai mondták el nézeteiket.

Révész Bálint az ügy eddigi lefolyásából azon következtetést vonja, hogy a zsinatnak részletes tárgyalás alá kell vennie a lelkésválasztási szabályokat. E szabályok a zsinat elé terjesztettek, azután egy bizottsághoz útasítottak, s most általános tárgyalás alá vétettek. Azt hiszi, hogy csalódnak azok, kik azt hiszik, hogy ha e kérdés a konventre bízatik, akkor közmeignyugvásra fog elintéztetni: minél később veszik ezen ügyet tárgyalás alá, annál nagyobb keserűséget fog előidézni. A kérdés nézete szerint teljesen meg van érve s a visszaélések oly nagy mérvben ismétlődnek, hogy a szabályzat megalkotására sürgős szükség van. Deöthy indítványát mellőztetni kéri.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvár, 1881. nov. 27.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter püspök, mint elnök, dr. Szász Béla, Parádi Kálmán, Szabó Ádám számvevő, Bodor Antal titkár, Deák József pénztárnok és Balogh György ügyvéd.

Az időközben elnökileg elintéztett 16 ügy bejelentésén, tudomásul vétetett.

Az elnök előadja, hogy a helyi adófelügyelőség a Mégai-telekre vetett adót leirta, de a püspöktitkári és püspöki lak után házbér-adót követel 1877-től kezdve. Felfolyamodás intéztetik a pénzügyigazgatósághoz a törvény alapján és a püspöki rangra vonatkozó kánon idézésével. Úgyanő jelenti, hogy Báthori Dániel, a sajtó-udvarhelyi egynáz volt gondnoka, Balogh Mihály curatori liquidum törlesztésére a 900 frtból 735 frtot befizetett. Pénztárta utalványoztatott az illető egyházközség javára.

A pitesti papi díjlevél t. Veres Sándor számára be- küldetvén 50 frt. útiköltséggel, főtiszt. püspök afia fölkeretik az ügy elintézésére.

A s.-szentgyörgyi kollegium előjárósága jelenti, hogy az újonnan választott pénztárnokot hivatalába beigtattatta s az erre vonatkozó okmányokat (a pénztárnoki transposítoról szóló jegyzőkönyvet, pénztárnoki útasítást, a pénztárnoki biztosítékról való okmányt) tudomásvétel végett felküldi. Az előjáróság intézkedése oly felhívással vétetett tudomásul, hogy a pénztárnoki útasítást az előjáróság rendszeres egészbe foglalva állítsa ki, irassa alá két tanú jelenlétében és küldje föl helybenhagyás végett.

Előterjesztetvén a sz.-udvarhelyi kollegium előjáróságának a Gagyai-Pálfi-féle birtok eladása tárgyában követett eljárása, megiratik az illető m. t. előjáróságnak, hogy ha a vásárló által vásárolt fekvők 5953 frt. vételári összege a vevő zálogjogi biztosítékul felajánlott birtokára

nem lenne kétszeres értékben telekkönyvezve, ennek fogantatását haladéktalanul eszközölje.

Igazgató tanácsunk hibáztatta a brassói egyházközség előjáróságát azon szabálytalan eljárásáért, hogy egy 1600 frt. zálogjogi biztosítással terhelt házas telekre 200 frt. kölcsönt adott és a következményekért őt felelőssé tette.

A szilágy-szolnoki egyházmegyei tanács pártoló ajánlata alapján megengedettett, hogy a szilágy-szentkirályi egyházközség egy 5 lakosztálylyal ellátott 700 □ öl területű épületet telket vásárolhasson.

Előterjesztetvén a goroszlói egyházközség vagyoni ügyeinek rendezéséről szóló jelentés, a papi fizetésre vonatkozólag, minthogy a canonica portio adójának a pap által leendő hordozása fizetés csökkenést képez, a díjlevél azzal a módosítással hagyatott helyben, hogy ezen adót jövőre is az egyházközség köteles hordozni.

A sz.-szolnoki egyházmegye közgyűlése pártoló ajánlattal jelenti, hogy a lecsméri egyházközség ideiglenesen az ippi anyaegyházhoz kíván csatoltatni, hogy ezen ideiglenes csatolás alatt papi fizetésének egy részét tőkésítve jövedelmezőbb papi állomást szervezhessen. Az egyházmegye határozatának helybenhagyásával nevezett egyházközségnek 1884 évi április 24-ig ideiglenes leányosítása megengedettett. Esperes afia megbízott a papi fizetés takarékpénztárba helyezésével és a takarékpénztári könyv megőrzésével.

A szász-lónai egyházközség iskolaszobájának a felállítandó állami népiskola használatára átbocsátása megengedettett, úgyszintén az állami iskola felállítása után a fel. iskola megszüntetése is. A felküldött szerződvény helybenhagyatik, azzal a megjegyzéssel, hogy az iskola épület nem egészen, hanem csak az iskola-szoba adatik át, annak többi része az énekvezér számára fentartatván, és pedig határozottan állami iskola használatra. Az énekvezéri módosított díjlevél helybenhagyása függőben tartatik.

Sz.-Földváron egy állami iskola felállítása következtében felekezeti iskolánk beszüntetése tudomásul vétetett. Az illető állami népiskolában a tanítói teendők vitele a helyi ref. lelkész afiának megengedettett az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának fentartása mellett.

Ezekon kívül még több kisebb ügy nyert elintéztést.

r. t.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 decz 3-án.

— Főt. Nagy Péter püspökünk a debreczeni tanuló ifjúság által a zsinati két elnök tiszteletére rendezett faklyászene alkalmával az idvezlő beszédre következőleg vála-

szolt: „Nemes ifjúság! Kedves barátaim! Engedjétek meg nekem ezt a megszólítást; hiszen a debreczeni iskolát én ma végeztem el. Ennek az iskolának koaptattam csaknem egy egész hónapon keresztül küszöbét és ott tanultam szépet, nagyot; mert ott tanultam azt, hogy a ref. egyház fenn fog állani az időknék végetlenségéig, mert tagjainak szívében él a vallás szeretete, az ahhoz való buzgó ragaszkodás és áldozatkészség. Lelkem ek forró vágya volt, hogy megérjem ezt a zsinatot, hogy megérjem a magyar ref. egyház kerületeinek egyesülését és így annak a szilárd alapnak letelését, a melyen nem fog többé semmi erőszak diadalmaskodni! (Éljenzés.) A jó Isten az ő kegyelméből megadta ezt érnem. (Éljenzés) De bennem az emberi szív úgy van alkotva, hogy ha egyik kívánsága teljesedik, helyébe mást fogad. Most más óhajomásom van: azt szeretném megérni, hogy a debreczeni tanintézet fölébe egy magasabb tanintézet állíttassék! (Lelkes éljenzés) hogy itt a hazának minden részéből, keletről és délről, éjszokról és nyugatról összeseregelyjenek ifjaink és a particuláris nézeteken felül emelkedve, egyesüljenek szívbén és lélekben. Itt tanulják meg e három nevezetes tant: Istent félni, a hazát szeretni; s a nemzet javára önzetlenül mindent feláldozni. Vagy, mint a költő megírta: „Légy kész, légy hív egy ész, egy szív. Szót, vért, mindent a szent ügyért!“ (Éljenzés!) Itt az Isten házában tövében állunk, melynek két tornya emelkedik az égre és a róma útasának messziről hirdeti egy nagy város jelenlétét. Olyannak képzelem én ezt a két tornyot, mint Mózeset, mikor küzdve az amalekiták ellen, feltartotta két karját s ennek látása bátorságot adott az izraelitáknak és győzelmeskedtek. E szent épület mellett van egy várnégyszög, melyet a hitetlenség, az anyagiasság sötét szelleme soha sem fog bevenni. E várnégyszögnek kedves ifjúságához szólok és most kérek benneteket, kedves ifjúság, hogy oltátok és véssétek szívetekbe a haza, a nemzet s az egyház iránti szeretetet, hogy azok a szöveteknek, melyek előttünk égtek e zsinatban, soha ki ne aludjanak, hanem mikor a mi gyengülő kezünkből kihullanak: oh vegyéték fel azt és ti lobogtassátok tovább. (Éljenzés.) Isten a minden jóknak adója, áldja meg és szentelje meg ezt az ifjúságot, hogy legyenek ezek a hazának kitűnői, mint valának azon jelesek, a kik ezen épületből kikerültek. Az isten szentelje és áldja meg őket!“ (Hosszan tartó lelkes éljenzés.) Ezután az ifjúság haza tért, szívében azon szent meggyőződéssel, hogy a mely egyháznak kormányán ily férfiak állanak, nem kell azt félni az idők viharától! Éljenek a zsinatnak általunk megismert és megszeretett dicsői, tagjai és elnökei, hogy virágozhassék vezetősök alatt hazánkban az oly sokal szenvedett protestantismus!

— Az „esperes“ szóra vonatkozólag lapunk 48-ik számában közlött nyelvészeti megjegyzést egyik t. munkatársunk emigy rectificálja: „Az „esperes“ szót nem vehette a magyar a német erzpriest-től, mert akkor legalább is ércz perecznek módosította volna. A perlában van ugyan „espero“ = pap, de ez csak olyan szószármaztatás, mint a Hellasz = halász. Ha bevették a németet, ne zárjátok

ki a francziát. Ott van archipresbiter, Hangoztasd ezt magyarul s három első szótagjában megtalálod, a mit keresel esperes. Az unitáriusok keresztényje sem a keresztéről, nem is a Christianustól, hanem közvetlenül a franczia „Chrestien“-ből (a hogy régebben irták s mondották is) vétetett s mondatik csaknem úgy, mint írva van: „Keresztényen“ Ne a francziát üsd: . . . Pax vobiscum.“ Bakér i

— Adakozás az orsz. ref. közalapra (domesztika). Kézpénzben. Ragályi Nándor 1000 frt, Ballagi Mór 1000 frt, László József 1000 frt, Böszörményi Róza 1000 frt, özv. Hegyi Mihályné 500 frt, Makay Dániel 100 frt, ifj. b. Vay Miklós 5000 frt, id. b. Vay Miklós 5000 frt, Körmeny Sándor 200 frt, Szilágyi János 200 frt, Koncz Imre 50 frt, Tóth Ferencz 200 frt, Szilágyi Benő 30 frt, Szél Kálmán 50 frt, Soltész László 50 frt, Szentpétery Sámuel 100 frt, Csider Károly 100 frt, Fráter Imre 200 frt, Pap Gábor 100 frt, Fördös Lajos 100 frt, György Endre 200 frt, Horthy István 500 frt, Bárcay Gyula 200 frt, Miklovicz Bálint 100 frt, Jókay Károly 100 frt, Baksay Sándor 50 frt, Gál Péter 500 frt, Szilassy István 200 frt. Ujfalussy Miklos 1500 frt, Vályi János 1000 frt, Ilyés Bálint 100 frt, Révay Lajos 30 frt, (a törvény életbeléptetésével). Kötvényben: Dr. Szász Béla 200 frt, Nagy László 100 frt, Kovács Antal 50 frt, Csekei István 20 frt, Molnár Béla 200 frt, Béky Sámuel 40 frt, Debreczeni Gábor 50 frt, Benkő János 100 frt, idősb. gr. Ráday Gedeon 500 frt, Hegedüs János 50 frt, Gáspár János 200 frt. gr. Degenfeld Imre 5000 frt, Szász Domokos 200 frt. Életfogytiglani évi járadék: Dömény József 5 frt, Dobos János 10 frt, Ujfalussy József 10 frt, Kun Bertalan 20 frt, Tóth Sámuel 10 frt, Sylvester Domokos 10 frt, Révész Bálint püspök 50 frt, Kulin Imre 10 frt, Székely Károly 10 frt, Nagy Péter püspök mig hivatalát folytatja évenként 50 frt, Kiss Áron esperes, hivataloskodása tartama alatt évi 10 frt.

— Beküldettek szerkesztőségünkhez a következő füzetek: Boros György helybeli unitárius theol. tanár „Az iskola és a vallás“ című jeles felolvasása, melyet író a kolozsmegyei tanító testület folyó évi okt. 29-ki közgyűlésén tartott. Ára 20 kr. Kapható Stein János és Demjén Imre könyvárusoknál. Tiszta jövedelme az „Eötvös“-alap javára fordittatik. Továbbá imák és beszédek, melyek a budapesti unitárius anyaegyház megalapítási ünnepén, folyó évi okt. 2-án lettek elmondva. Tartalma: I. Derzsi Károly budapesti unitárius lelkész beköszöntő imája és szép beszéde. II. Ferencz József unitárius püspök emelkedett szellemű üdvözlő s beigtató beszéde. III. Albert János tordai unitárius lelkész urvacsorai beszéde és imái. Végül Farkas József hangulatteljes ünnepi költeménye. Ára 20 kr. Jövedelme a papság megalapítására fordittatik. Ajánljuk mindkét füzetet t. olvasóink figyelmébe s szives pártfogásába.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Zsinati tudósítás. — Az áll. tanács r.
üléséből. r. t. — Különlélek. — Pályázat.

ZSINATI TUDÓSÍTÁS.

Nov. 17. d. e.

(Folytatás.)

Lengyel Imre. Szomorú tapasztalás, hogy a szé-
lesen kiterjesztett szabadság az egyházi élet terén kipótol-
hatlan káros gyümölcsöket termelt. A választás korlátlan-
ságának megszorítását egyházunk történelmi fejlődése és zsi-
nat-presbyteri rendszerünk egyenes követelményének tekin-
ti. A bizottsági javaslatot részletes tárgyalás alapjául el-
fogadja.

Dobos János. Beöthy Zsigmond indítványát el nem
fogadhatván, engedje meg a mélyen tisztelt zsinat, hogy
igazolásomra egy folyamodványt olvashassak fel, éppen in-
nen a zsinatból indulót. A folyamodvány így lenne: Méltó-
ságos konvent!

Jegyző (közbeszól): Talán zsinat .

Dobos János: nem, konvent. (Nagy derült-
ség.) Méltóságos konvent! Mi Debreczenben egybegyültünk,
tanácskozunk, zsinatolunk egyházunk életkérdései fölött, de
megvalljuk, eligazodni nem tudunk, talán azért, hogy a
nagy mélt. konvent minket, a zsinatot, kellőleg meg nem
eszelt. Ezért mi, mint legfelsőbb egyházi törvényhozó tes-
tület, ezt a fontos kérdést felebbezzük lefelé, a nagy méltó-
ságú konventhez. (Derültség.)

Valósággal így lesz, ft. zsinat, ha a konventre biz-
zuk a mi eszünket. (Derültség.) Ezért nem fogadhatja el
Beöthy indítványát. Legnagyobb kalamitásnak tartaná ezen
ügy elhalasztását.

Kulin Imre e fontos ügyet nem kívánja hosszú
időre elnapoltatni; a bizottság által javasolt munkálatot
elfogadja. Kántor Sámuel azt kívánja, hogy szavazással
döntessék el a kérdés. Pápai Imre tárgyalatni kívánja a
javaslatot. Csider Károly Beöthy indítványát elfogadja,
Benkő ellenzi.

Antal Gábor. Az alkotmánytervezet 18. §-ában
már meg van állapítva, hogy a rendes lelkész ki által vá-
lasztassék, s ezzel mintegy útasitva van a zsinat a válasz-

tás módjának megállapítására. Nem is oly tájékozatlan e
tárgyra nézve egyházunk közönsége, mint némelyek állít-
ják, mert nincs oly intézmény, mely az újabb időben egy-
házi lapjainkban annyira megvitattatott volna, mint a pap-
választás kérdése. Sőt egyes egyházkerületekben, pl. a du-
nántúliban, midőn a legközelebbi időben több egyházmegye
kérvényt nyujtott be a lelkészválasztási szabályok megvál-
toztatása iránt, folyamodók azzal nyugtattattak meg, hogy
e tárgyban a legközelebb összeülő zsinat fog végleges
törvényt alkotni. A kérdés tehát a végleges eldöntésé meg-
van érve.

A bizottsági javaslatot részletes tárgyalás alapjául
elfogadja.

László József és Gaál Imre szintén elfogadják.

Beöthy zárbeszéde után, az elnök azon kérdést te-
szte fel: elfogadja-e a zsinat a lelkészválasztásra vonatkozó
bizottsági munkálatot, igen vagy nem?

A beterjesztett bizottsági javaslat 58 szavazattal 30
ellenében elfogadtatott. Ezzel az ülés $\frac{3}{4}$ órákor véget ért.
A holnapi ülésben a domestica kérdése kerül napirendre.

Nov. 18.

Elnökök: b. Vay Miklós és Nagy Péter.

A múlt ülés jegyzőkönyve felolvastatván, hitelesített.

Napirendre került a magyar országos reform.
ált. egyházi közalap című törvényjavaslat, melyet
Ujfalusi Miklós, idősb gróf Lónyai Menyhért, br. Vay Béla,
Fördös Lajos és Páli Lajos zs. képviselőkből álló bizottság
dolgozott ki s terjesztett a zsinat elé. E törvényjavas-
lattal s annak indokolásával már az előző napi konferen-
czián annyira megismerkedtek a zsinat tagjai, hogy azt a
mai napon, némi csekély módosítással, nagy lelkesedés kö-
zött egyhangúlag elfogadták.

A nyilvános ülés következőleg folyt le:

A jegyző felolvastván a törvényjavaslatot indokolásával
együtt: a részleges tárgyalás alapjául egyhangúlag elfo-
gadtatott.

A részleges tárgyalásnál Kun Bertalan a közalap
céljául „a csekélyebb díjazású lelkészek segélyezése” mel-
lett a csekélyebb fizetésű tanítókat is kívánná segélyezni.
Azonban indítványa Lónyaynak azon megjegyzésére, hogy
a tanítókról, mivel az állam érdekeit is szolgálják, az ál-
lam már is gondoskodott: mellőztetett.

Lapunk mai számához van mellékelve a Légrády testvérek kiadványainak jegyzéke.

A 4 §-nál, mely azt mondja, hogy „ezen közalaphoz minden családfő köteles vagyoni és kereseti viszonyához képest bizonyos évi járulékot fizetni“, gr. Lónyay azt mondja, hogy a hozzájárulás arányát is kívánna kimondatni, s e végből egy újabb §. betoldása volna szükséges, mi a 7 §. után következőleg todatott be:

„A közalaphoz minden családfő évenként legalább oly összeggel tartozik járúlni, a mennyi a családja fentartására megkívántató összegnek $\frac{1}{1000}$ részét képezi. Ha pedig valaki évi járulékát egyszer mindenkorra fizetendő tőkével kívánna megváltani, akkor fizesse évi járulékának huszszorosát. Ez esetben mind ő, mind első közvetlen utódja a közalapra való adózástól végleg felmentetik.“

Az ily megváltások által oly tekintélyes tőke képződék, mely a közalapot örök időkre biztosítaná.

A 7 §. második kikezdéséből a szöveg elfogadása által 9-ik §. származott. Ebben a közalap gyarapítására szolgáló tőkék lévén elősorolva, gr. Lónyay a kegyes adományok czime alá a br. Baldácsy alapítványának a fent említett célokra folyóvá teendő évi járulékait is az alap évi költségvetésébe kívánja felvételni. A mi meg is történt.

A törvényjavaslat az elfogadott módosításokkal így hangzik

„Törvényjavaslat a magyar országos reformált egyházi közalapról.

1 §. A magyar országos reformált egyházi közalapnak rendeltetése: egyházunk megerősödésére és fejlődésére szolgáló azon céloknak elősegítése és gyámolítása, melyeket az egyes egyházközségek, egyházmegyék és egyházkerületek saját erejükből teljesíteni nem képesek.

Továbbá a közalap erejéhez képest oly ügyek előbbre vitele, melyek az egyetemes egyháznak kiváló érdekeit képezik és csak egyesített erő által érhetők el.

2 §. Feladata:

a) oly szegény egyházközségek felszegelése, melyek önerejükből fenn nem állhatnak és a melyeket az illető egyházmegye és kerület önerejéből fenn nem tarthat;

b) ott, hol szükségesnek mutatkozik, új egyházközségek alakulásának, templomok és iskolák építésének és fentartásának segélynyújtás által való előmozdítása;

c) csekély díjazású lelkészek segélyezése;

d) Magyarország határain belül és a társországokban vagy ezeken túl fekvő keleti és déli államokban elszórva élő hitfelek lelki gondozása s e czélból missziók, utazó lelképásztorok intézményének gyámolítása, fentartása és szervezése, hogy így az idegenek közt könnyen elenyészhetők ezerek az egyház és nemzettest tagjaiul megtartassanak;

e) elaggott, hivatalra képtelenné vált lelkészeknek, lelkészek özvegyeinek s árváinak számára egy nyugdíjintézet alkotását a közalaphoz adandó állandó segély által előmozdítani.

3 §. A segélynyújtás feltétele, hogy az egyházközségek, egyházmegyék és kerületek a maguk részéről is megtegyenek előbb minden lehető azon czél elérésére, melynek segélyezéséért folyamodnak.

4 §. Ezen közalaphoz minden családfő köteles vagyoni és kereseti viszonyához képest bizonyos évi oly járulékot fizetni, mely legalább is megfelelő legyen azon érték egy ezredrészének, melyet a család évi fentartása igényel.

5 §. Az évi járulék megállapítása történik osztályba sorozás által, még pedig akként, hogy minden családfő azon osztályba sorozza magát, mely a 4 §-ban megállapított aránynak megfelel.

6 §. Az osztályok fokozatait, a bevallás módját és annak helyesbitése iránti eljárást az egyetemes konvent szabályrendelet által állapítja meg.

7 §. A bevallási iverk betöltését az egyházközségek presbyteriumai eszközlik, mely alkalommal a konvent által megállapított utasítás köztudomásra hozandó. Minden családfő, vagyoni és kereseti viszonyához képest, maga választja az osztályt, melybe besoroltatni kíván, s a mely szerint fogja évi járulékát fizetni. Ezen önkéntes bevallás eredménye az egyházközségben köztudomásra hozatik s az egyházmegyéhez felterjesztetik. Úgy a presbyteriumnak, mint az egyházmegyének jogában áll, feltűnő aránytalanság esetében, a bevallást megjegyzései kíséretében az illető egyének vagy presbyteriumnak visszaküldeni s annak kiegyenlítésére felhívni.

8 §. A családfőnek jogában áll évi járulékát egyszer s mindenkorra megváltani, a mi akkép történik, hogy az osztály szerinti évi járulékának huszszorosát készpénzben a közalapra befizeti.

Az akkép befizetett összegek tőkésítendőek, s az alap csak a tőkének kamatait fordíthatja évi kiadásainak fedezésére.

A magát az évi járulék fizetésétől megváltó családfő sem maga, sem első egyenes utódja a közalaphoz járulásra többé nem hívható.

9 §. A 8 §-ban említett tőkén kívül a közalap tőkénének gyarapítására szolgálnak:

a) Az országos domestica czimén netalán eddig befolyt vagy régebben kötelezőleg felajánlott adományok.

b) Egyes egyházi testületeknek, u. m. az egyházkerületek — megyék — és községeknek hasonczóló tőkéi vagy adományai, a mennyiben azok most vagy később felajánlatnának.

c) Kegyes adományok.

d) Végrendeleti hagyományok.

e) Évenként egyszer, október utolsó vasárnapján, mint a reformáció évfordulatán, a templomi hirdetések jóvedelme.

f) Az alap évi jövedelmének évről-évre tőkésítendő 25 % -a, végre

g) Az évi számadás lezárása után fenmaradt összeg.

10 §. A báró Baldácsy-alapítványnak az alapító-levél szerint a fentemlített célokra (2 §.) folyóvá teendő évjáruléka az alap évi költségvetésébe fölveendő.

11 §. A konventnek feladata lesz a 2 §. e) pontjában felemlített s mielőbb felállítandó országos reform. egyházi nyugdíj-intézetnek szervezése és életbeleptetése.

A konvent ez iránti tervezete, létesítés előtt, az egyházkerületeknek hozzájárulása végett megküldendő.

12 §. Az egyetemes konventnek további feladata egy állandó végrehajtó bizottság alakítása irántintézkedni, melybe minden egyházkerület egy-egy tagot választ. Ezen végrehajtó bizottság hatásköre kiterjed a közalap kezelése-, a konvent által hozott határozatok alapján azok végrehajtása- és általában az összes kezelés ellenőrzése-, pénztárak és számadások megvizsgálása-, a számadásra kötelezettek felmentése s általában mindannak megtételére, mi ezen alap felvirágzását és rendes kezelését előmozdítani képes.

13 §. A konvent a közalap állapotáról és fejlődéséről minden évben emlékiratot bocsát ki, melybe a végrehajtó bizottság jelentését felveszi és ezen emlékiratát kellő számú példányokban az egyes kerületeknek megküldi.

14 §. Ezen törvény életbeléptetésével és az erre szükségesnek mutatkozó részletes intézkedések megtételével az egyetemes konvent bizatik meg; rendszabályai érvényesek lesznek a legközelebbi zsinatig.

Szász Domokos egy újabb jövedelmi forrásul a házassági hirdetések egy forinttal való megadóztatását javasolja. Erdélyben az esketések megadóztatása már tényleg gyakorlatban is van, hol az, alig 12 év alatt, a papi özvegy-árva-alap javára 30 ezer frtot jövedelmezett.

Balogh Ferencz ellene van az ily czimű megadóztatásnak. Úgy is elég nagy a házassággal járó költség, a szegény ember már is alig bírja. Ha újabb terhet rovník rá, azzal csak a vadházasságok számát s az elerkölcstelemedést szaporítjuk. Azonfelül ez által eltöröljük az önkéntes adózás jellegét, melynek üdvös voltát a skót szabad egyházban tapasztalta, hol ez által a papok fizetésének minimuma 1500 frtra emeltetett.

Szavazással erre a Szász Dom. indítványa elvetetett.

A 10 §-nál, mely a közalap kezelésére a konvent által választandó végrehajtó bizottságról szól, Páli Lajos azt az indítványt tette, hogy minden egyházkerület ne csak egy rendes tagot, hanem egy póttagot is válasszon ebbe. Az indítvány elfogadtatott.

A 12 §-hoz, mely azt mondja ki, hogy a szükséges részletes szabályok kidolgozásával a konvent bizatik meg, s rendszabályai érvényesek lesznek a legközelebbi zsinatig, Lónyay ezt kívánja tétetni: „érvényesek maradnak a legközelebbi zsinat ezen ügyben hozandó törvényének kihirdetéséig.”

Lónyay indítványát el is fogadták.

Befejeztetvén a törvényjavaslat tárgyalása, Körmendy Sándor azt indítványozza, hogy az érdeklődés fokozására czélszerűnek látná, hogy a közpénztárból az egyházmegegyék s egyházkerületek fiók pénztárakat kapjanak oly módon, hogy a beszoigáltatandó összegnek $\frac{1}{4}$ -e maradna az egyházmegyénél, $\frac{1}{4}$ -e az egyházkerületnél s csak a maradék $\frac{2}{4}$ -e adatnók a közpénztárba.

Gr. Lónyay a napirendhez szólva azt mondja, hogy miután az egész törvényjavaslat letárgyaltatott, ez indítványnak hely nem adható. Megtehetette volna Körmendy a

2 §-nál, de most nem mehetünk bele, ha csak az imént megalkotott törvényünket azonnal fel nem akarjuk forgatni. Különböben is oly nagy a közpénztár elé tűzött czél, hogy annak elérését az ily elforgácsolás lehetlenné tenné. Egyik legfontosabb czélja a közpénztárnak a szegény lelkészek gyámolítása s az oly egyházak segélyezése, melyeknek fenállása egyházi s nemzeti érdek. Ne forgácsoljuk tehát szét az erőt, mely különben is az egységben áll. Melegen ajánlá ezután a megalkotandó alapot a zsinat figyelmébe. Nem tagadja, úgymond, hogy minden kezdet nehéz. Ha a ref. egyház tagjai felkarolják az alap ügyét, bizonyára oly intézmény fog teremtetni, hogy a késő utódok áldva fognak visszagondolni azon napra, melyen a zsinat ezen alapot megalkotta. A mag, mely ma elvettetett, kellő gondozás mellett terebélyes fává fogja kinőni magát, melynek árnyékában az egyház jólétet fog élvezhetni.

Gál Imre. Mikor a belgák függetlenségi harcukat vívták, egy hajót bocsátottak a tengerre, arra a hajóra ez volt írva: „Incertum, quo Fata ferant.”

Én ehhez a hajóhoz hasonlítom a mi magyar ref. egyházunkat, azért, mert biznytalan volt a rév, melybe sorsa hajtani fogja. Most megváltoztak a körülmények, mi különböző egyházkerületek békésen, testvériesen egyesültünk s ez által felépítettük azt a falazatot, a melynek kebelében megszünik a visszázkodás, az egyenetlenkedés, a torzsalkodás, a szegénység és az elhagyatottság. Én azt hiszem, hogy nem koszorúzhatjuk meg szebben az egyetértést, a testvéries kibékülést, nem emelhetünk szebb tetőzetet erre a nagy épületre, mintha gr. Lónyay módosítása beszövéseivel a magyar országos reformált egyházi közalap tervezetét teljesen elfogadjuk. (Általános helyeslés.)

Ragályi György így szölt: Szónoklatot sokat hallottam, de ajánlatot keveset. Azt hiszem, az adakozást meg kell kezdeni. Én részemről a domestikára ezer forintot ajánlok fel. (Hosszas éljenzés.)

Ballagi Mór. Nekem oly örömet okozott e mai nap, hogy ki kell jelentenem, hogy én a második ezer forintot teszem le e szent czélra. (Hosszas éljenzés.)

László József. E magasztos pillanatban nem tehetek egyebet, minthogy a közalaphoz a harmadik ezer forinttal járulok. (Szüni nem akaró éljenzés.)

Makay Dániel. Szálljunk le az alsóbb régiókba. Én, mint családos ember, száz forintot ajánlok fel. (Éljenzés.)

Révész Bálint indítványozza, hogy Lónyaynak a zsinat jegyzőkönyvileg fejezze ki köszönetét. (Élénk helyeslés.)

Lónyay Menyhért kijelenti, hogy csak kötelességét teljesítette, s ezért köszönet nem illeti meg. (Éljenzés.)

Vay Miklós báró elnök. Sok alkalommal volt szerencsém elnöki minőségben tiszteletreméltó gyülekezetek határozatait kijelenteni. De soba nagyobb örömmel nem tettem ezt, mint ma, a midőn szerencsém van a reformált egyház zsinatának azon határozatát, mely szerint egyhan-

gúlag elfogadja azon indítványt, a melyet Lónyay Menyhért gróf társaival együtt kidolgozott és előterjesztett. Mert az által bevezető szavaim igazoltatnak, a midőn megnyitó beszédemben azon roménynek adtam kifejezést, hogy lehetetlen, miszerint a magyar ref. egyház megtagadja multját, hogy ne legyen most is áldozatkész, hogy ne ragadná meg most a legnagyobb örömmel az alkalmat anyaszentegyházának újabb életre ébresztésére.

Magasztos volt a cél, az áramlat, mely ide vezetett, és a zsinat megértette az áramlatot és megragadta az alkalmat a cselekvésre, mondván: „bis dat, qui cito dat.“

Itt van előttünk a törvényjavaslat, Isten segítségével törvénynyé is fog válni; de azért még csak papíron lesz meg. A legelső feladat tehát az lesz, hogy érezzük, miszerint annak életbeléptetése körül mindnyájunknak vannak kötelességei és teendői.

Verba volant, exempla trahunt. És e téren nekünk vagyonosobbaknak, azután a lelkipásztoroknak fog jutni legnagyobb feladat, de nemcsak ezeknek, hanem a ref. egyház minden tagjainak lesz ez irányban teendője. Családfők, anyák, sőt még a gyermekek is rajongjanak ez ügyért, hiszen ha tudtunk iskolai takarékpénztárakat alapítani, vajjon megtagadnák-e a gyermekek, ha azt mondjuk nekik, szeretted-e vallásodat, egyházadat? ha igen úgy add ide garasodat! Csak ha valamennyien válllvetve közreműködünk, csak azon esetben fogjuk ezen üdvös intézményt életbeléptethetni.

Egyébiránt a példabeszéd azt mondja: segíts magadon, az Isten is megsegít! Megpróbálunk mindent, de az áldás Istentől jó! (Lelkes éljenzés).

Fejes István. Meghatva érzem magamat ezen ünnepélyes pillanatban és hálás köszönetemet nyilvánítom az egyház lelkészeinek részéről, a kiknek állásuk biztosítása tekintetében hozatott ezen nagyszerű határozat. Buzgó és lelkes világi főgondnokaink és főuraink hozzájárultak ezen nagyszerű épület alapjainak lerakásához, egyszersmind egy oly új terhet vállaltak magukra, a minőt a magyarországi társadalomban mások ő rajtuk kívül nem hordoztak. Azt hiszem, hogy a tény, a mely itt most jegyzőkönyvünkbe igttattatott, századok multával is kimagasodó monumentum fog a magyar reform. egyház történetében maradni. Minden intézkedéseink alá vannak vetve az idők változásainak, de ez maradandó emléke lesz ezen zsinatnak. Azt hiszem, hogy ez által Mózesekink egyszersmind egy érczkigyót tartanak kezükben, a mely egyfelől e monumentum maradandóságát jelenti, másfelől azt, hogy a kik ezen érczkigyó által megérintetnek, azoknak sajnó sebeik begyógyíttatnak!

Azt hiszem végre, t. zsinat! hogy ha voltak, kik kisserűeknek tekintettek némely tárgyakat, a melyek ezen zsinat által felöleltettek, de ezen monumentumot ők is nagyszerűnek fogják ismerni, hogy ezen egy alkotásnál fogva is érdemes volt, hogy a zsinat létrejöjt; ellenben, hogyha más részről volnának talán olyanok, a kik egy vagy más tárgy vitatásánál egyénileg sérelmet szenvedtek, de midőn ezen érczkigyó által megérintetnek, ezen egyének sebei is meg

fognak gyógyulni és mindenki örömmel, hittel és szeretettel fog eltávozni a zsinatról. Én azért hálámat fejezem ki az igen tisztelt világi főgondnok és elnök irányában, a ki ezen eszmének régóta lelkes bajnoka. (Élénk éljenzés.) Hálámat fejezem ki az egész főgondnoki kar és a zsinat világi tagjai irányában, a kiktől hiszem, hogy buzgón fognak ezen ügy érdekében működni. Az isteni gondviselés tartsa meg őket egyházunk javára! (Élénk éljenzés.)

Dobos János. Korra és vénségre tekintve, tudomásommal csak egy van korosabb nálam, a mi igen tisztelt elnökünk. (Zajos éljenzés.) A tiszteletreméltó lelkészi karban én vagyok a legöregebb, legidősebb.

Engedjék meg nekem, hogy én is érezzem ennek a monumentumnak, ennek a történetnek nagyságát, fenségét és dicsőségét, engedjék meg nekem, hogy én, mint legöregebb a jelenlévők között, a papság, az egyház nevében bemutassam azon örömet, a mit keblemben érzek, de szájam kimondani nem képes.

Nagyméltóságú zsinat! Itt e teremben, itt e templomban, hadd mondjam el és hadd fejezzem ki azt a sok érzést, a mely most keblemben tolong; hadd mondjam el az öreg Simeonnal, minekutána nem sok van, a mit még élek e földön, de mégis minekutána meglátták szemeim ezen dolgokat, hadd mondjam el: „Mostan bocsásd el szolgádat békével!“ (Lelkes éljenzés.)

Kis Áron. Együtt vagyunk, mint urunk tanítványai voltak az első Pünköst ünnepén, együtt vagyunk egyenlő értelemmel, megszállott bennünket Isten szent lelke és a mit buzgó imádsággal annyiszor kértünk, hogy a nyomor karjai közül megmeneküljenek azon munkások, a kik az Úr szőlőjében dolgoznak: ime halljuk az Úr meghallgató szavát, hogy teljesülésbe menend buzgó imádságunk. Itt vannak az isteni gondviselésnek eszközei, közegei köröttünk és közöttünk, a kik felsegitik a gyámoltalant, támogatják az erőtlent, megelégitik az éhezőt. Egy ünnepet ültünk, a melynek még párját nem ülte a magy. ref. egyház. Hadd szenteljük meg ezen ünnepet úgy, hogy ne gondolkodjunk most más dolgokról, ne foglalkozunk más érzelmekkel, mint az egyesülés és szeretet érzelmével, mely bennünket célunk felé segítend. Kérem a nagyméltóságú elnökséget és a zsinatot, ezen ünnepélyes hatás alatt hadd távozzunk el innen, s hadd áldozunk Istentünknek e nagy nap jelentőségéhez képest. (Általános élénk helyeslés.)

Ezzel az ülés d. u. fél 2 órakor véget ért, Nagy Péter elnök azon nyilatkozatával, hogy miután az idő drága, délután 5 órakor ismét ülés fog tartatni, melyen a függőben lévő kisebb ügyek intéztessenek el.

No v. 18-án délután 5 órakor az ülés megnyilván, napirendre került a Pap Gábor és társai azon indítványa, hogy a fegyelmi ügyek mellett az egyházi közigazgatási viszonyból származó peres ügyek elintézésére is kívánnának törvényeket alkottatni, mivel az egyháznak ez eddig gyakorlatban volt jogát jövőre is fentartandónak vélik.

Pap Gábor utalva az indítvány indokolásában előadottakra: azt egyszersűen elfogadtatni kéri.

Ritoók Zsigmond azt mondja, hogy ily perrendtartást a zsinat nem alkothat, mert hosszas vitát szülne, hogy a szóbeliséget vagy az írásbeli eljárást fogadják-e el! És bár az egyházi kérdésekből eredő perek nem oly bonyolalmasak, mint a polgáriak, de azért ezekre is rendtartást kellene kidolgozni, pedig azon adatok is, melyeket e tárgyban az egyházkerületek benyújtottak, hiányosságuk s zavartságuknál fogva nem használhatók. Sok oly ügy van itt felemlítve, mely az egyházi hatóságok által is elintézhető, mint p. o. a hivatalnokok fizetésének kiszolgáltatása, de mások a polgári hatóság elé tartoznak, milyen p. o. a közlegelő kérdése. Minthogy bajos hirtelen kiválogatni az e hatóság elé tartozó ügyeket, azért e tárgyat a konventhez kívánja áttétetni.

Kántor Sámuel azt kívánja a konventnek tudtára adni, hogy nem valami a polgári perrendtartás mintájára szerkesztett javaslatot kívánnak, hanem csak az eddigi patriarchalis gyakorlat rendszerezését.

Körmeny a zsinat rövid idejére való tekintetből szintén nem bánja, ha e tárgy a konventre bízatik, csak-hogy egyszerű s az egész egyházra nézve egyenlő legyen a perrendtartás, mert némely polgári tisztviselő épen a formáság hiányára való tekintetből tagadja meg az egyházi bíróságoktól az assistentát.

Csider Károly azt hiszi, hogy mivel rövid idő alatt nem szerkeszthetnénk jó perrendtartást, jobb lesz, ha a konventre bizzuk a dolgot. Meg van különben is minden egyházmegyének és kerületnek a maga eljárási szabálya, s ha nem effectuálnak végzései, az az eljáró személyek hírlája. Különben is ki van már fejezve az alkotmánytervezetben, hogy az egyház ügyeit maga intézheti, ennél fogva ha ez szentesítettik, a polgári hatóságok az assistentiát meg nem tagadhatják.

Lónyay gr. Az alkotmány elkészült, a domestica felállított, s ha a zsinat több kérdést nem oldana is meg, elvégezte feladatát. Különben az elbalasztásból nem származik veszedelem, mert megmarad az eddigi gyakorlat. Mintsem elhamarkodva roszul végezzünk valamit, jobb ha a konventre bizzuk.

Vég hely a Ritoók indítványára szavaz, ha az, a mit Csider mondott, az alkotmánytörvényben hatályosan kifejeztetik.

Beöthy szerint nem szükséges ez ott, mivel a bírósági szervezetben úgy is benne van; ez pedig az alkotmánytervezetnek kiegészítő része.

Nagy Péter elnök felolvastatván újra a Ritoók indítványát, szavazattal elfogadtatott.

Tárgyaltatott ezután Kovács Antal és társai azon indítványa, hogy a reformált egyháznak a házassági válóperekben az 1790—91 t. cz. által is biztosított bíraskodási jogának érvényesítésére bíróság állítsassék.

Beöthy ezen közjogi kérdést a luther. atyafiakkal közösen tartja megoldhatónak. Felhívást kíván tehát azokhoz e tárgyban intéztetni, s csak ha azok is hajlandók ily irányú intézkedésre, akkor azokkal egyértelműleg intézkedhetnék benne a zsinat.

Balogh Ferencz úgy nyilatkozik, hogy mivel a kor szelleme a polgári házasság felé tör, s az rövid időn úgy is megvalósul, sőt maga is ez eszme barátja, nem tartaná czélszerűnek, ha most belemennénk ilyenféle dologba. Ha el tudtuk túrni évszázadokig, hogy e jogunkat nem gyakorolhattuk, várhatunk tovább is, míg az állam ez ügyben intézkedik. Beöthy indítványához csatlakozik.

Kis Áron szerint, ha a polgári házasság létre jő, nem mi érettünk jő létre, hanem azokért, a kik a házasságot felbonthatatlannak tartják. Ő azt tapasztalta, hogy hitfeleink is óhajtják, hogy legyen a házassági válóperekre bíróságunk, mint az erdélyieknek. A lutheranusokkal egyetemben való elintézést elodázásnak tartja.

Lükő Géza nem szeretné, ha a zsinat a múlt századokhoz akarna visszatérni. Ne akarjuk a törvényhozással a retrograd lépést megtétetni; úgy is a polgári házasságot fogja a liberalismus életbeléptetni.

Molnár Béla nem akarná e százados jogunkat a polgári házasság kérdésével összekeverni. Nekünk az 1790—91 t. cz. szerint valóban jogunk van, ha akarjuk, a házassági törvényszék felállításához, csak az a kérdés, szükséges-e ez most? Mivel szerinte nem szükséges, a jog elismerése mellett napirendre térést indítványoz.

Antal Gábor azt kérdi Körmenydtől, melyik egyházkerület bizta meg őket, hogy ez ügyet ide vonják. Nekünk nem lehet oly ügyet elővonnunk, a mit az egyházkerületek ide nem tettek. (Zajos ellenmondás.) Ez nemcsak minket, hanem állami közjogokat is illető kérdés. Nálunk a polgári hatóságok nem tárgyalják roszabbul a válás ügyét, mint az egyházi bíróságok. Ha magunk tárgyalnók, sem menne jobban, mint a hogy most megy. Vegyük le a napirendről, ne keverjük össze saját ügyeinket az állam ügyeivel.

Lengyel Imre helyesnek tartja az indítványt, mert hiány volna, ha a zsinat kifejezést nem adna annak, hogy jogaihoz ragaszkodik. Azt kívánja kimondatni, hogy a mennyiben a róm. kath. házassági bíróság érvényben hagyatik, mi is ragaszkodunk az 1790—91 törvényben elismert jogainkhoz, de hogy a bíróság miként léptettessék életbe, azt a konventre bizná.

Ballagi. Ha az ószágygyűlésen kellene nyilatkoznia e kérdésben, a polgári házasság mellett s a szent székeltőlrlésére szavazna, de oly felekezet gyűlésében, melynek alapítói kimondták, hogy a házasság polgári cselekmény ugyan, de azért megkívánják, hogy az egyház szentesitse, a polgári házasságra nem szavazhat. Ha azt mondják, ne bizassék a házassági ügy a szentszékre, melynek tagjai a házassághoz nem értenek: ezt érti. De hogy a mi tanácsunkra se bizassék, melyben néhány pap kivételével többnyire törvénytudók ülnek: azt nem érti. És mivel nemcsak az 1790—91, hanem az 1868 t. cz. is elismeri ezen jogunkat, kívánja, hogy míg más felekezet bírja e jogot, mi is ragaszkodjunk hozzá. Beöthy indítványára szavaz.

Szász Domokos csodálkozik Balogh Ferenczen, a

ki magát eddig a traditionalis hit bajnokának mutatta be, hogy most könnyen bánik el olyan joggal, melyet a ref. egyház korával egyidejűleg megszerzett, s melylyel a Királyhágóntúl most is bír, a Királyhágóninnen pedig jóllehet az abszolút kormány konfiskálta, de nemcsak az 1790—91, hanem az 1868-iki t. cz. is sanctionálta. Ha a ref. egyház rögtön felállítaná a szent székot, államjogba tehát nem utköznék. Antal G. argumentumát megfordítja s azt mondja, hogy Erdélyben ép oly jól és sokkal olcsóbban végzik a válópereket, mint Magyarországon a bíróságok. Náluk alig kerül szegény embernek 30 frtba, míg itt, a hol ügyvédek vezetik az ügyet, aligha többé nem kerül. Nem hiszi, hogy a polgári kötelező házasság mostanában behozassék. Az a hatalom, mely a protestánsoktól elvette a házassági ügyet, meg tudja akadályozni a polgári házasság behozatalát is. Napirendre nem térne, hanem Beöthy indítványát fogadja el.

Lengyel Imre járult ugyan Beöthy indítványához, de azt kívánja kitétetni, hogy a házassági törvénytörvényhez a ref. egyháznak is van joga.

Szavazásra kerülén a dolog, Kovács Antal indítványa elvettetett, a Beöthyé pedig a Lengyel Imre toldalékával együtt elfogadtatott.

Következett ezután az alkotmánytervezetből a fegyelmi ügyek összeszedésére s egy szakaszba foglalására kiküldött bizottság munkálatának tárgyalása.

Az egész munkát némi csekély, főleg stylaris módosítással elfogadták.

Végül elintéztetett György Endre azon indítványa, mely szerint az egyetemes konventet felhatalmaztatni kéri, hogy ha időközileg a közpiskolák rendezésére oly országos törvény hozatnék, a melynél fogva a miénknek pótlása vagy módosítása kívántatnék, ezt a konvent az egyházkerületek meghallgatása mellett megtehesse.

B. Vay elnök azt hiszi, hogy a zsinatnak a törvény szentesítése után a kihirdetésre össze kell gyűlnie. Ne bizuk tehát az iskolaügy érintett elintézését a konventre, mert akkor elintézhethük magunk zsinatilag.

György Endre megelégszik azzal, ha kimondatik, hogy a zsinat csak elnapoltatik, de befejezve nincs, mert ekkor a kormányval érintkezésbe léphet.

Lükő Géza ezt magától érthetőnek tartván, arra kéri György Endrét, vegye vissza indítványát. György csak a mondott feltétel alatt kívánja ezt tenni, ennél fogva az elnök szavazást rendelvén György Endre indítványa felett, a gyűlés nem fogadta el.

No v. 19.

A napirend első tárgyál a jegyző másodizben olvasta az alkotmánytervezetet a 120 §-tól fogva.

Erre a törvény szövege végleg elfogadtatott.

Majd gr. Ráday Gedeon szólalt fel, mondván, hogy ifjú b. Vay Miklós megbízásából jelenti a zsinatnak, hogy ez a régebben megpendített, de létre nem jött domesztikára befűzetett adományait 5000 frtra kiegészítve, a most megalkult közpénztár rendelkezésére bocsátja.

Erre Körmeny Sándor azt indítványozta, hogy aláírási ivet kellene szerkeszteni, melyre azok is feljegyzhessék adományait, a kik bár örvendenek a tegnapi határozatnak, de élő szóval restelnek jelentkezni.

Lónyay az aláírási iv szerkesztésére bizottságot indítványoz, hogy szabatosan formuláztassék, hogy mi célra s mi módon kötelezik magukat az aláírók.

Lónyay indítványa elfogadtatott, s az aláírási iv szerkesztésével meg is bízott, azon hozzáadással, hogy válasszon maga mellé tetszése szerint két-három egyént.

Vay Miklós báró elnök. Őszintén megvallom, hogy én az itt teendő adakozásoktól nem várok nagy eredményt, hanem várok attól, hogy bekövetkezik az idő, a midőn tömegesen tódulunk ide és leteesszük fillereinket a szent cél javára. Én talán ellentétbe jövök magammal, ha azt mondom, hogy ha most az iv ide letéteik, én aláírni nem fogok. Azonban, ha korommal számot vetek, az is igaz, hogy nem tudom, lesz-e még módosítást adni magamat. (Éljenzés.) Hanem van a törvényjavaslatban egy §., a mely a végrendeleti hagyományokról szól, legyen szabad nekem ma megtennem végrendeletemet, de úgy, hogy még életemben készpénzben lefizethessem, a mit e célra szántam. Én is ötezer frtot ajánlok fel a domesztikára. (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Ballagi Mór. Tisztelni az érdemet szent kötelesség. Meghajolni a nagy töbetség előtt lelkünknek oly sugallata, a melynek becsületes ember ellen nem állhat, mind a kettőnek szóban is kifejezést adni a léleknek csaknem ösztönszerű szükségessége. Azt hiszem, ha nevet nem említek is, e teremben mindenki érti, hogy kikről van szó; az egyik nagyméltóságú elnökünk, a kinok családjánál hagyományos a protestáns egyház iránti szeretet, a másik gr. Lónyay Menyhért, a kinél szintén családi örökség a protestáns egyház szeretete. Hogy ezt a hagyományos irányt el nem felejték, megmutatták legközelebb, még pedig oly mérvben, hogy a mi több évtized óta legmelegebb óhajta, áhítása volt az egyháznak, az most teljesedésbe fog menni, teljesedésbe minden bizonynyal, különösen akkor, ha megtörténik az, a mit most mondott gróf Lónyay, hogy itt fogják az aláírási ivet köröztetni, s mindenki aláír annyit, a mennyit vagyoni tehetsége megenged. Mert csak akkor állhatnak bátran a hivek elébe azok, kikre, a mint Szentpétery S. tisztelt képviselőtársam igen helyesen megjegyzé, ez ügy keresztülvitelének nagy munkája néz. Rá fognak mutathatni az itt történetekre, s látni fogják a hivek, hogy a zsinat csak oly terhet akar vállalkra rakni, melynek viselésében a zsinat tagjai elől mentek szép példával.

Ezek után engedessék meg nekem, hogy ez ünnepélyes ora jelentőségét pár szóval illusztráljam, visszatekintve ennek az ügynek keletkezésére 1858-ban. Az akkor keletkezett „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ két eszméirt homlokára, az egyik az egyházkerületek egyesítése, a másik egy közpénzalap (domesztika) létesítése. Jöttek vesérczikkék, értekező és másféle czikkék, folyt a sok szép szó, de nem akadt ember, a ki eszközölje, hogy az ige testté legyen.

Akkor felszólalt ifjabb br. Vay Miklós, a még igen fiatal, de erényekben akkor már érett ifjú és azt tette, a mit tegnap Ragályi György barátom, hogy röviden szólva a dologhoz, kijelentette, hogy ő minden hold föld birtoka után kész évenként 1 krajczárt fizetni, a mi 68 frtot s nem tudom hány krajczárt tett ki. Ez volt a kezdet. A lelkes kezdeményezés csakhamar lelkes utánczókra talált. Felszólalt gr. Teleki Sándor, kijelentve, hogy ő ugyanez alapon évenként 150 frtot fizet. Jöttek aztán egymásután a lelkesnél lelkesebb felszólalások, jöttek különösen a papok részéről s a szabolcsi és hajdukerületi papok szintén aláírtak a domesztikára, úgy, hogy a dolog a legszebb folyamatban volt, a mikor egyszerre ismét egy nagyon fiatal segédgondnok, nagyon fiatal, de már akkor is nagy tekintélyű férfiú, bizonyosan a legőszintébb meggyőződésből felszólalt ez ügyben s ezen szavakat írta a lapomba: „Az egyházi domesztikát felállítani, az adózásokat rendszeresíteni, a módot, a mely szerint azok történjenek, meghatározni a zsinat kizárólagos joga és kötelessége. Ennek elébe vágni helyesnek nem tartom!“ Ő aztán kitűnő tonetsége szerint kifejtette az ügyre nézve a miénktől eltérő nézeteit s úgy találta, hogy az akkori idők szerint sokkal helyesebb lesz, ha megmarad az adakozás az egyházkerületek körében; ott minden ember tegye meg a magáét; de egy általános domesztikát nem hisz időszerűnek. Ismét nem szükséges mondanom azok előtt, kik az egyházi ügyekben jártasok, hogy ez a nagy tekintélyű fiatal ember Tisza Kálmán volt. (Éljenzés.)

Ez a nyilatkozat a dolgot egy perczig feltartóztatva, de nem akasztotta meg végleg. S ismét egy fiatal ember — akkor általában fiatal emberek szerepeltek az egyházi téren azért, mert egy kicsit bajos, veszedelemmel járó volt írni, beszélni és tenni — akkor mondom felszólalt Lónyay Menyhért, azon időben úgy tudom szintén fiatal segédgondnok és a domesztika teljes programját adván, kifejtette részletesen, mi alapon és mi úton-módon lehetne a dolgot keresztül viüni és valósítani. Jellemzi a kort, hogy az az ártatlan tartalmú, rendkívül érdekes dolgozat lefoglaltatott s író és szerkesztő a vádlottak padjára kerültek.

Ilyenek voltak azok az idők, a melyeknek folyama alatt keletkezett a domesztika eszméje. Akkor beláttuk, hogy Tisza Kálmánnak igaza volt, hogy nem lehet a dolgot folytatni, annyival inkább, mert bekövetkezett egy nagyobb mozgalom, a mely minden figyelmünket lefoglalta, a pátensi mozgalom

Mindezekén túl vagyunk s most hála Istennek oda jutottunk, hogy a zsinat, melyre Tisza Kálmán a domesztika létesítését utalta, együtt ül, maga pedig mint miniszterelnök, a hatalom legmagasabb polczán sokat tehet a szent ügynek előbbvitelére, s én hiszem, mert bizom protestáns lelkületében és buzgóságában — eljött a nap, a hol szavai beteljesednek. Várom is, hogy nagy befolyású állását, vagyoni nyomatékát, mindazt latba fogja vetni, hogy ez az intézmény ne csak létrejőjön, hanem virágozzék. Ezt várom és remélem, hogy nem hiába várom. (Éljenzés.)

A napirend második tárgyát képezte a lelkészválasztási törvényjavaslat részletes tárgyalása.

Az első §-nál, mely így hangzik: „A lelkészválasztás joga az egyházi felsőség felügyelete s szabályszerű kijelölés mellett a gyülekezet szavazatképes tagjait illeti“ szót kér Szilády János s azt indítványozza, hogy tétessék belé, miként a kijelölés az egyházak osztályozása és a lelkészek minősítettsége alapján történik. Ezzel, úgymond, el lesz érve, hogy minden lelkész oda jusson, a hová való s minden egyház olyan lelkészt kapjon, a milyen megilleti. Ezáltal megmentetik az egyház számára sok erély, sok tehetség, a mi a mostani választási rendszer mellett elveszett.

Lónyay a „szabályszerű kijelölést“ kihagyatni kéri, mivel ha benne marad, már azzal elfogadtuk elvül a kijelölést. E helyett ezt tenné: „a választás ezen törvényrendelete szerint történik.“

Körmendy sem tartja czólszerűnek, hogy ez elvet mindjárt itt előhozzák. Majd ha rá kerül a sor. A következő szöveget ajánlja: „a magyar országos reformált egyházban a lelkészi állomások betöltése a jelen törvény értelmében gyakoroltatik.“

Szász Domokos a papválasztásuál a Geleji kánonokban kimondott azon elv barátja, hogy a választás joga a gyülekezetnek keresztyén erélyekkel ékaskedő tagjait illeti, ki nem zárva a gyülekezet beleegyezését. A régi kánon tehát nem a nép egyetemére, hanem annak csak kitűnő tagjaira bizza a választást. De még ezek sem választhatnak korlátlanul, hanem csak azt a papot, a kinek megválasztásába az esperes beleegyeznek. A magyarországi ref. egyházak ekként választák papjaikat egész a legújabb időig, midőn a korlátlan választás a politikai élet teréről az egyházba is bevitetett az egyházak s a lelkészi kar nagy hátrányára. Úgy kell tehát szerveznünk a papválasztást, hogy általa a gyülekezetek belnyugalma biztosittassék, a mit úgy érünk el, ha a papválasztást a képviselő testületre bizzuk, továbbá, hogy a lelkészi pályára lépő is biztosittassék, hogy magát kellőleg kiművelve érdemesítve a legmagasabb polczra eljuthat. Erdélyben ezen czélt elérik a választásnak képviselők által való megojtetése s a gyülekezetek és lelkészek osztályozása által. Mivel a tiszántúli egyházkerület papválasztási törvényjavaslatában az 5 §-ban szintén ez van kimondva, 1 §. helyett ezt kívánná beigtattatni.

Antal Gábor szerint csak a 15 §-ban lévén szó arról, hogy a választást kik gyakorolják, ezen indítványtott kellene megtenni. Itt Körmendy indítványára szavaz.

Révész Bálint, Ráday, Miklovicz felszólalásai után a Körmendy indítványát elfogadták.

A 3 §-t, mely ezt tartalmazza: „a lelkészeknek az egyházhatóság által elrendelt helyváltoztatása esetén, választásnak nincs helye“, Nagy László kihagyatni kéri, mert nincs oly hatóság, mely a lelkész helyváltoztatását rendeltileg eszközölhetné. Legfőllebb csere által történhetik ily változtatás, de a mikor úgy az egyháznak, mint a lelkészeknek belé kell egyezniök a cserébe.

Antal Gábor a 3 §. helyett ezt kívánja tétetni: „Lelkészes változások csere útján is foganasithatók, ha 1.

az illető gyülekezet lelkésze s presbyteriuma bele egyezik s az egyházmegye kormányja a czélba vett változást helyben hagyja és 2. ha az egyházmegye vagy egyházkerületi kormány a gyülekezet meghallgatásával rendeli el a változást.“

A n t a l G á b o r indítványa elfogadtatott, míg a 4. §., mely azt mondja, hogy a választás a lelkész egész életére szól, mint magától értetődő Körmeny indítványára töröltetett.

Az 5., 6. §. több-kevesebb felszólalás után elfogadtatott.

A II. cziménél L ó n y a i szólalt fel, azt mondván, hogy hosszas tapasztalat után arról győződött meg, hogy az egyházak boldogsága mindig a paptól függ. A jó pap valóságos áldás, a rossz pap valóságos átok a gyülekezeten. Tud rá példát, hogy egy buzgó pap 20 év alatt egészen átalakította a moraliter romlott gyülekezetet.

Oda kell tehát terekednünk, hogy a papok buzgóságát emeljük s közöttük a gyülekezetek kellő gondozásában nemes versenyt támaszunk. E végből szakítanunk kell megcsontosodott rendszerünkkel, osztályozzuk a lelkészeket s az egyházakat s mondjuk ki, hogy az érdemé a jutalom. A kandidatio egymagában nem vezet célra, ha csak előbb ki nem mondatik, hogy ez az egyház ezek közül választhat. Arra kéri tehát a zsinatot, küldene ki egy bizottságot, mely a II. szakasz helyett készítene olyan javaslatot, amely szerint az egyházak egyházkerületenként 4 osztályba soroztatnának, s gondoskodna oly módokról, melyeknél fogva az érdemesült lelkészek előmenetele lehetővé válnék.

L ó n y a y indítványa elfogadtatván, ugyancsak az ő elnöklete alatt Pap Gábor, Révész Bálint és Szász Domokos a II. szakasz újabb szövegezésére kiküldetnek.

A második szakasz ekként eslevén, K ö r m e n d y azon indítványt teszi, hogy miután a Lónyay indítványa bontólag hat a következő szakaszokra, a III. szakasz tárgyalásába ne bocsátkozzék a gyűlés. Azonban Kovács Albert azon nyilatkozatára, hogy bármiként állapittatik is meg a qualificatio, azért választani egyaránt kell, elfogadta a gyűlés azon indítványt, hogy a III. szakasz tárgyalása megkezdessék.

Kittűnt azonban mindjárt a 15 §. tárgyalásánál, hogy Körmenynek igaza volt. Hosszas vita után sem birván eligazodni a gyűlés azon kérdésen, hogy kik legyenek a választók, míg nem tudja, kik s mily feltételek alatt választhatók, Lengyel Imre azon indítványát fogadta el a gyűlés, hogy a további tárgyalást elhalasztja akkorra, mikor a Lónyay-féle bizottság a II. szakasz szövegezésével elkészül.

Miután L ó n y a y azt ígérte, hogy délután 5 órára készen lesznek az új szöveggel, az elnök a gyűlés folytatását akkorra halasztotta.

Délután 5 órakor a gyűlés megnyilván, az elnöki széklet Nagy Péter elfoglalta s a gyengélkedő b. Vay Miklós helyett gr. Degenfeld Imre.

Olvastatott agr. L ó n y a y indítványára szerkesztett szöveg s annak indokolása, mely szerint e szöveg csak

az általános elveket állapítja meg, a részletes szabályok kidolgozását az egyházkerületek meghallgatásával a konventre bizza.

Maga a módosított szöveg a következő:

II. A minősítvény megállapítása, a kijelölő bizottság alakítása és a kijelölés módja:

7 §. A lelkészválasztásra nézve általános elvként megállapittatik, hogy:

a) rendes lelkészeknek pályájukon szerzett érdemeik, az egyházak gondozásában elért kitűnő siker és hosszú időn át rendszeresen teljesített szolgálata méltánylásban részesüljön;

a papjelöltek, illetőleg segédlelkészek tudományos képzettsége, szolgálati idejük, mint ez alatt tanúsított buzgalomuk kellő figyelembe vétessék.

8 §. E végből egyházkerületenként az egyházak, a papi jövedelem arányában négy osztályba sorozandók, a lelkészeknek és segédlelkészeknek pedig a fentebb említett minősítvény szerint pályázati képességük megállapítandó.

9 §. Az egyházak osztályozása és a lelkészek minősítése iránti eljárást az egyházkerületek véleményének tekintetbevételével az egyetemes konvent állapítja meg.

10 §. A lelkészválasztás a fennebbi szakaszokban megállapított osztályozás és minősítvény korlátai közötti kijelölés által történik.

L ó n y a y azt kívánta volna, hogy módosítványának tárgyalásába rögtön belebocsátkozzék a zsinat, többen azonban az elhamarkodástól félve, jó magyar szokás szerint egyet aludni kívántak rá, ugyanazért kinyomtatását s a tárgyalásnak más napra elhalasztását kívánták.

E fontos kérdés felett azután, hogy ma tárgyalják-e vagy holnap, két álló óra hosszúig vitázott a zsinat, úgy, hogy az egész ülés ezzel tölt el.

A felolvasás után V é g h e l y Dezső indítványozta a kinyomtatást, pártolták nézetét Horváth Mihály és Vályi János. Lónyay ellenben azt javasolta, hogy írja le mindenki rögtön, úgy sem hosszú, mert vasárnap miatt nem dolgozván a nyomdában, nem várhatunk a kinyomtatásra.

S z á s z Béla pártolta Lónyay indítványát. Az alapelvekkel — úgymond — mindjárt a 10 §-nál tisztába kellett volna jönnünk, már ott ki kellett volna tüntetnünk, mindenki választ-e vagy csak a presbyterium, classificatio vagy candidatio útján történjék-e a választás. Ha ott tisztába nem jöttünk, jöjjünk most: tegye fel az elnök a kérdést, classificálunk-e vagy nem, candidálunk-e vagy nem, s akkor holnap részletesen tárgyalhatjuk.

Gr. R á d a y igazat ad Szász Bélának, azonban azt mondja, hogy az alapelvek fölött már döntött a zsinat, mikor a javaslatot általánosságban elfogadta. Most csak arról van szó, hogy a Lónyay által formulázott §-ok mennyire egyeznek meg ez általános elvekkel. Mivel ez fontos kérdés, Vég-helyivel tart.

Gr. D e g e n f e l d Imre elnök közbeszól, hogy ha a többség elrendeli a kinyomtatást, ne foglalkozunk a tárgyalással.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erdélyi prot. Közlöny“ 50 számához.

Kovács Albert szerint a házszabályok megengedik, hogy kinyomtatás nélkül is tárgyaljuk a módosítványt. E zsinaton tettek vagy 100 indítványt, s abból 5—6 nyomatott ki. Igaz, hogy a tárgy fontos, de mivel alap gondolatát elfogadta a zsinat, rögtön tárgyalhatjuk.

Pap Gábor osztja Ráday azon nézetét, hogy midőn az általános vitánál a választási törvényt részletes vita alapjául elfogadták: annak az alapelveit is elfogadták; de mivel a Lónyay módosításában ezek meg vannak tartva, mert meg van benne az érdem méltatása, a qualificatio, a kandidatatio, nem lát indokot a halasztásra.

Balogh Ferenczre kellemetlen hatást tett az indokolás, mert a választási törvényt egészben nem oldja meg, hanem annak egy részét a konventre bizza. Az ily részleges megoldással abdicálna a zsinat. Ha tehát a szabad választás elve a kandidatatio, a classificatio elfogadtatott: ezekhez szólnunk kell, menjünk a részletes tárgyalásra.

Szász Domokos nem osztja Balogh azon nézetét, hogy a zsinat abdicálna, ha e törvényjavaslat bizonyos részeit nem tárgyalná. Az alkotmánytervben is a lelkészképzés stb.-nek csak általános elveit állapítja meg a zsinat, a részleteket a konventre bizza. A kik azért félnek a tárgyalásba bocsátkozni, hogy itt talán új elvekről van szó, tévednek, mert itt csak két ismert alapelvről van szó, egyik a választás kérdése vagyis kik a választók, másik a kandidatatio kérdése vagyis, hogy kik a választhatók. E §-ok csak azt szabályozzák, hogy minő szempontokat vegyen tekintetbe a kandidacionál a kandidáló bizottság. Mindamellett, ha óhajtják a kinyomtatást, ő sem ellenzi.

Révész Bálint nem tudja, miért ne bocsátkozhatnánk bele rögtön a tárgyalásba. Lónyay elvei elfogadtattak, s csak azok részletes formulázásával bizatott meg. E módosítvány csak irányt akar szabni a kandidacionak, ki az, a ki arra a kérdésre, hogy az érdem jutalmaztassék-e, így felelne: én nem akarom. Azt se lehetne tagadni, hogy a segédlelkészek közül azok, a kik érdemesítik magukat, a kandidacionál tekintetbe veendőek. Hisz épen azért kívántuk a javaslatot, hogy az érdemtelenekek ne jussanak be. Azonban némelyek aggályaira való tekintetből nem ellenzi, hogy holnap tárgyalassék.

Nagy Péter elnök 5 perczre felfüggeszti az ülést, hogy az alatt a képviselők a módosítványt leirhassák, mert hirtelen kinyomtatni lehetetlen.

A leírás után újra megnyilván az ülés, a tárgyalást más napra halasztotta

Nov. 20. d. e.

Elnök: br. Vay és Nagy Péter. Jegyzőkönyv felolvasatván, bitelesítettett

Br. Vay elnök a napirend tárgyalásának megkezdése előtt, a következőt terjesztette elő:

Méltóztatnak tudni, hogy a törvényjavaslat sanctio alá terjesztése komitívával szokott történni. Ennek a komitívá-

nak általános elveit jónak látná, ha zárt konferentiába állapítanák meg, s a végleges szövegezésre 4 tagú bizottság küldetné ki. Továbbá az ágostai atyafiak gravamenekről representatiot szándékoznak az országgyűlés elé terjeszteni s ennek szövegét együttes eljárás megállapíthatása céljából nekünk is megküldik. Ennek megbeszélését is a zárt konferentia eszközölhetné. És végre abban is meg kellene állapodnunk, össze jöjjön-e a zsinat, ha a hozott törvények szentesíttetnének, a törvény kihirdetésére. Mindezen ügyek elintézésére a mai nap délután 5 órájára zárt konferentiát hív össze.

Ezután Lónyay beterjeszti a közpénztárra adakozás végett elrendelt aláírási iv szövegét, mely felolvasatván

Csider Károly szerint részint kevesebb, részint több van a szövegben mondva, mint a mennyi kellene. Kevesebb van benne a kelleténél, mert nincs megmondva, mikor, mely körülmények közt, s kinek kell a végrehajtást foganatosítani, a befizetéseket teljesíteni, több van benne, mint a mennyi kellene, úgy hogy ő egyenesen csak azt indítványozná, hogy csak az tétessék bele, miként ez aláírási iven kiki csak arra kötelezi magát, hogy a konvent által megállapítandó módon kötelezi magát a fizetésre.

Olvastatott ezután a Lónyay által megállapított szöveg 7 §-a. Erre Kun Bertalan azt mondja, hogy ha e szakasz magában állana s nem volna több §-al összekötésben, elfogadná. De mivel ő a szabad lelkészválasztás híve, kénytelen kijelenteni, hogy e §-t el nem fogadja, mert részint ebben, részint a következőkben több megszorítás foglaltatik a korlátlan lelkészválasztásra, mint a törvényjavaslat eredeti szövegében. De nemcsak ő, hanem tisztánnevelő képviselő társai sem fogadják el s végrehajtásáért kezeséget nem vállalnak. Ha az ekkleziák s lelkészek classificatioja behozatik, s még ehhez a kandidatatio is, ez által a nép választó joga teljesen illusoriussá tétetik. Egyébiránt azt sem látja, hogy a klassifikatio által a korteskedésnek s a kandidatatio által a nepotizmusnak eleje vétetnék. Ha osztályba soroztatnak a lelkészek s ekkleziák, ha a kandidáló bizottság csak egy osztályból jelölhet ki lelkészt, akkor az ifjabb lelkészek nagyobb ekkleziába soha sem juthatnak. De még nagyobb baj ennél az, hogy az eddigi választási gyakorlat által elevenen fel van óbresztve a népben az a tudat, hogy ők viselik az egyház terheit, tehát a választási jog is is őket illeti. Sőt sértve érezhetik magukat nemcsak az ekkleziák, hanem a lelkészek, ha az utolsó kategóriába tétetnek. Az olyan, a ki buzgó az egyház iránt, de szerencsés talentumot nem adott neki Isten, sértve érzi magát a classificatio által. Továbbá az életben is halad az önképzetben a lelkész, s ekként a képláni vizsgán kapott osztályzat az egész életre nem mérvadó. Az osztályzás tehát csak az egyetlenséget, gyűlölséget mozdítná elő a lelkészek között. Mindezeknél fogva, de meg mert kivihetetlennek is tartja, úgy a maga, mint társai nevében, el nem fogadja.

Koncz Imre szerint a 7 §-t nem tárgyalhatni a

nélkül, hogy a 8 és 9-re is ne terjedjen ki a fegyelem. A lelkészválasztási panaszok e kettőre vihetők vissza: nem jutalmaztatik az érdem, nem azok jutnak a kellő helyre, a kik oda valók volnának. Jutalmaztassék az érdem a jobb egyházzal. Kiben találhatik ez érdem, megmondja az egyházkerület és a konvent. Azt is megtudhatjuk minden nehézség nélkül, hogy melyik az első, melyik a második egyház, ott vannak az esperesnél a díjlevelek. Az élet szintén klasszifikál; ennél fogva e három szakaszt változtatás nélkül elfogadná, a mikor eselnék a negyedik pont, a kandidáció, s megmaradna a nép választási szabadsága.

Teleki Péter, jóllehet ugyanazon kerület képviselője, a melyiké Kun Bertalan, de azért ellensége a korlátlan választási szabadságnak s ha tehetné, a választói jogot egyenesen a presbyteriumra ruházná. De mivel a Lónyay módosítványa által új szempont merült fel, kénytelen a dologhoz hozzá szólni. Hogy a nép korlátlan választási szabadsága korlátoztatik azt helyesli, de már egyházainknak az osztályozás által ily aristokratikus alapon szervezését nem tartja czélszerűnek. A legszegényebb egyházakra lehangolólag hat, hogy szegénységük kihirdettetik, s arra fakadnak, hogy hát ők csak a kimustrált papokból választhatnak. Továbbá akként segítenek majd a bajon, hogy a chartán felszámítják majd busásán a jövedelmet, csak hogy magasabb classisba jussanak, vagy hogy legalább a minimum kikerüljön. Egyébiránt, ha az egyházmegye classifikálná a lelkészeket, minthogy annak fele papokból áll, melyik merné magát nyíltan kitenni annak a gyűlöletnek, hogy lelkésztársát 4-ik osztályba sorozta be. Ennek az lesz következménye, hogy mindenki az első osztályba soroztatik. De annak sem barátja, hogy az egész országban kihirdettessék, hogy ezek az első, ezek az utolsó osztályba tartozó lelkészek. Mindezeknél fogva a 7-dik §-t elfogadja Lónyay módosítványából, de a többi nem.

Dobos János engedelmet kér, ha a dolgot más oldalról veszi s csak a maga szempontjából szól hozzá. Nem tudja honnét, de annyit tud, hogy nem az evangéliumból, nem a keresztyén egyház ősi időszakából, hanem meg lehet a német pörlázadás zavaros korszakából importálták hozzánk azt a pusztító ragályt, melyet korlátlan lelkészválasztási fekete himlőnek lehetne nevezni. Nálunk nem tudja, nem a Lőrincz paptól vagy a Dózsa lázadásból keletkezett-e a ragály. A politika teréről csúszott be az egyházba, megszerettük, s most uralkodik rajtunk. Most azon tanakodunk, mi módon lehetne megszabadulnunk tőle. Szerencsére itt is találkozik egy Jenner, a ki legalább oda működik, hogy e himlő veszedelmes ne legyen. Nagy köszönet neki érte. A szomszédországban találkozott olyan ember, a ki elhozta hozzánk a mentő szert és lelkünkre kötötte, hogy próbáljuk meg és ne hagyjuk tovább terjedni a bajt. Szívesen fogadja Erdélynek ezen orvosseréjét s gratulál hozzá, hogy azt importálta. Tudja, hogy mostani izgatott állapotunkban a tiszamellékén a korlátlan választás mellett febris inflammatoriussal fog járni, s a ki szereti gyermekét, mint a tiszamellék, félti, hogy megtalál halni bele. Ő nem fél, mert

inkább javulást vár tőle. Azt mondja tehát, hogy minden kapacitációt félre téve, fogadjuk el e kettős mentő szert, a klasszifikációt s kvalifikációt, de egy feltétel alatt, hogy a mentőszer alkalmazása rögtön történjék. Innen a zsinatból menjen az ki, mert engedelmet kér, nem szeretné borbélyokra bízni a beoltást.

Gr. Rád ay szerint, benne a Lónyay által beadott módosítványa élénk viszhangot keltett. Ha a lelkészválasztási törvénybe bele illeszthetők, pártolja. De a javaslatban oly intézmények is foglaltatnak, a melyek bizonyos erkölcsi zaklatással járnak, a minek nem akarná lelkészi karunkat kitenni. De az ekklézsiák túlságos osztályozásának nem barátja. Továbbá az osztályozás által bizonyos ekklézsiák a kiválóbb egyének megválaszthatásától örökre elűttenének. A Lónyay módosítványa helyett mást ajánl, melyben az ekklézsiák 3 osztályba soroztatnak, továbbá a lelkészkijelölő bizottságot vezérlő elveket foglalják magokba.

Lengyel Imre. Feltűnhetett sokaknak, hogy annyi, az egész egyházat érdeklő törvényt megalkottunk és most egy egyszerű törvény megszerkesztésével napok óta vesződünk. Ennek a dolognak magyarázatát abban találjuk, hogy lelkészekről van szó, a kiknek közébe van letéve az, hogy az egyház virágozzék. Továbbá választási törvényről van szó, a mely minden téren a legnehezebben megoldható. De figyelmeztet arra, hogy választási törvényt úgy soha sem lehetett alkotni, hogy annak hiánya ne lett volna. Ne kecssegtessük hát magunkat azzal, hogy ha hosszabban tanácskozunk, hiánytalan törvényt alkotunk. Az egyházak klasszifikálása könnyű, mert statistikai munka. De nem ily könnyű a kvalifikatio megállapítása. Visszavonást szül a lelkészek között, ha ezt a választási törvényekbe beöröszokoljuk. A lelkésznek nem csak tudománya jó tekintetbe, s ha a bizottság bele bocsátkozik a lelkészek kvalifikatiojába, megsérti a lelkészek önérzetét. Óhajtja, hogy a prot. lelkészek, mint eddig, úgy ezután is szép egyetértésben éljenek. Szép, hogy az érdem jutalmaztassék; de hol van ez keresztülvive? felelet sehol. Mivel a lelkészválasztási törvény főelvei elfogadtattak s abban nincs a lelkészek kvalifikatioja és az egyházak klasszifikatioja, az most bele nem tehető, de ki lehet mondani, hogy a kandidáló bizottságok vegyék tekintetbe. Mivel az 1 §-ból ki hagytuk a „szabályszerű kijelölés mellett” kifejezést, annak kijelentésével, hogy a 7-ik §-t nem fogadja el, ide tenné 7-ik §-ul, hogy a lelkészválasztás kijelölés mellett történik s ehhez venné Lónyay 9 §-ának két utolsó kikezdését. A rossz lelkészválasztás megakadályozását csak kijelölés által véli elérhetőnek.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvár, 1881. dec. 4.

Jelen voltak: főtiszt. Nagy Péter püspök elnöklete alatt Lészai Ferencz, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Szász Béla, dr. Jenei Viktor, Parádi Kálmán, Bodor Antal titkár, Deák József pénztárnok, Szabó Adám számvevő.

Az időközben elnökileg ellátott 19 ügy előterjesztése

és jóváhagyása után előterjesztetik a n.-enyedi collegium előjáróságának két rendbeli jelentése; az egyikben Décsei Károly theologiai tanár nyugalomba lépését, a másikban a nevezett tanár lemondása folytán szükségessé vált intézkedését tudatja az igazgató-tanáccsal, azt t. i., hogy a nyugalomba lépett tanár által tanított tantárgyak előadását Keresztes József tanárra bizta.—Décsei Károly theologiai tanár lemondását és mert-saját szavai szerint — fáradt lelkének pihenésre van szüksége: nyugalomba lépését az ig. tanács sajnálattal veszi tudomásul és elhatározza, hogy a nagy tudományú veterán hosszú időn keresztül folytatótt sikeres fáradozásáért, egyházunk iránti hű ragaszkodásáért, a nevelés-oktatás terén szerzett érdemeiért elismerését jegyzőkönyvileg kifejezi, kérvén őt, hogy tartsa meg jó indulatát a pihenés óráiban is élte véghatáráig egyházunk iskolaügye iránt. A helyettesítés ügyében tett előjárósági intézkedés megnyugtató tudomásul vétetik, felhivatván az illető előjáróság, hogy e megüresedett tanszék betöltésére vonatkozó javaslatát oly időben terjeszse fel, hogy az ig. tanács annak alapján a jövő évi egyházkerületi közgyűlésben véleményes jelentését megtehesse.

A n.-enyedi collegiumi előjáróság fölterjesztése alapján Fogarasi Albert s. tanár fizetésének 120 frttal, Bartha Zsigmond s. tanárénak 100 frttal, Demeter Kálmán s. tanárénak 100 frttal és a közoktatóké 35—35 frttal pótlása e folyó tanévre jóváhagyatik.

A széki egyházmegyei közgyűlés ajánlatára a sajudvarhelyi egyházközségnek a somkerekai anyaközséghez csatlakoztatása elvileg helybenhagyatik; a levitai állomás szervezése és a beszolgáló pap fizetése ügyében bővebb fölvilágosítás kéretik az illető egyházmegyétől.

Folytatólagosan tárgyalatik az ig. tanács ügyvédének adandó útasítás, melynek az ügyvédi díjazásra vonatkozó szakasza némi módosítással megállapittatik és elfogadás végett az ügyvéddel közöltetik.

r. t.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 decz 10-én.

— A szegény tanulók segélyezésére alakult egyesület eléggé nem méltányolható s már is eredménydús tevékenységet fejt ki városunkban. Az egyesület pártoló tagjainak száma folyton növekedő, s a választmány azon kedvező helyzetbe jött, hogy közelebből tartott ülésében az ajánlatba hozottak közül 40 szegény sorsú tanulótt juttathatott téli meleg ruházathoz. Vajha a nemes példát vidéken is s főleg a városokban, hol az ily egyesületek megalkotására csak egy kis jóakarát s buzgóság kell, mentől több helyt követnék!

— Új községi iskola nyílt meg közelebből városunkban, a hidelvén. Tanítójául az iskolaszék Kolozsvári Albertet választotta meg. kinek működésétől legjobb eredmény várható. A város elhatározta, hogy a jövő évben még egy községi iskolát állít föl a külközép utcában.

— Nagy szerencsétlenség. Bécsben a Ring-színházban e hó 8-án az estéli előadás folyama alatt gázrobbanás történt, s néhány pillanat alatt a színház lángba borult. A közönség nagy része nem volt képes kimenekülni, s az oda égettek száma meghaladja a 300-at.

— Hamis hírek. Kolozsvári főtanodánkról egy pár helybeli lap eléggé meg nem róható könnyelműséggel, azt a hirt bocsátotta világgá, hogy a typhus-járvány ijesztő mérvben dül benne. Az igazgatóság sietett helyreigazítást közölni s köztudomásra hozni, hogy összesen négy betegülési eset fordult elő, s azok közül is csak egy végződött halállal.

— Suum cuique. Nagy örömmel hozom nyilvánosságra az egyház iránti forró szeretet és áldozatkészség két ritka példáját, minőket az ezen érzelmeiről ismeretes protestáns magyarság nem sokat mutat föl. Mert közzélni adni annak, kinek fölsleges is marad: legalább is nem nagy érdem, de annak, ki napról-napra alig él, odaadni azt, mit önmagától von el: dicsőség. Egyházmegyém két csekély fizetésű tanítója tette ezt. Egyik a m.-péterfalvi Sala Mózes, kinek fizetése hivatalos kimutatás szerint 172=egyszázhetvenkét frt, s kinek a koldus-alamizsnából megtakarított filléreiből egyházközségének egy 550 frt értékű harangot készíttetett, mi a f. é. őszén rendeltetése helyére föl is állittatott. A másik a búzásbocsárdi tanító Kósa Mihály, ki 186=száznyolcvanhat frt. 65 kr. évi fizetése mellett 2 fiú és 1 leánygyermekét tisztességesen felnevelve, elhelyezve, 40 évig szolgált egyházközségének, a múlt hó 20-án elhunyt neje emlékére egy 80 frt. értékű urvacsorai tárgyért ajándékozott, s ugyanakkor iskolai célra 100 frt. alapítványt tett. Ime, a tények, melyek beszélnek, és ékesen és hangosan büzdítva beszélnek! Egyházatoknak öreg hű szolgálói! engedje meg a ti szerénységetek, hogy nyilvánosan is mondjak, lelkeim mélyéből, köszönetet nektek! Áldjon meg az Isten minden áldásával! Vizakna, 1881 december 8. Sylvester Domokos, n.-szobeni ref. egyházmegyei esperes.*)

— A szerb patriarkha megválasztása. A karlovi-czi szerb kongressus Maximovics Miklós országgyűlési képviselőtt választotta meg elnökéül, s e hó 4-én végrehajtotta a patriarkha-választást. A Miletics-párt nagy többséggel győzött s Stojkovics Arzen, szent-endrei püspököt, ki Budán székelt, választotta meg a magyarországi szerb egyház fejévé. Nagyon kétséges, hogy vajjon a választást a kormány helybenhagyja e? Stojkovics már egyszer meg volt választva e méltóságra, de a választás akkor sem nyert megerősítést.

— A nagy új szent. Rómában e hó 3-án délelőtt 10 órakor ment végbe Rossi, de Labre, Clara de Montefalco és Lorenzo da Brindisi kanonizálás előkészítő második konzisztorium. Közönség kisebb számban volt, mint az első konzisztorium alkalmával. Alig voltak 150-en, nagyjából olasz nemesek. A pápa némileg politikai ízű beszédet inté-

*) Tisztelettel kérem a hazai lapokat a fentirt tények szives közlésére.
S. D.

zett a bibornoki kollegiumhoz és végül felszólította, hogy szavazzák meg, a megboldogultak közül ki vétessék fel a szentek sorába. E formalitás bevégezése után hozzáfogtak az „ad perpetuam rei memoriam“ kezdetű jegyzőkönyv felvételéhez. Fél 1 óraker az ünnepélynek vége volt. A szentté avatás a Pétertemplom külső nagy oszlopcsarnokában e hó 8-án történt meg.

— Lapunk mai számához mellékelve veszik olvasóink a Légrády testvérek kiadványainak jegyzékét. Az ebben foglalt kiadványokat annál melegebben ajánljuk olvasóink pártfogásába, minthogy széles körben való elterjedtségük már magában fényes tanúságot tesz értékes voltukról. Különösen a „Pesti Hírlap“ cz. élénken szerkesztett napi lapra hívjuk fel az olvasók figyelmét.

PÁLYÁZAT

népiskolai kézi és vezérkönyvek készítésére.

A tiszántúli reformált egyházkerület népiskolai tanügyi bizottsága pályázatot hirdet a következő népiskolai kézi- és vezérkönyvekre:

I. A vallástanításra készítették:

1. Kézikönyv a 3 és 4-ik osztályok számára 5 nyomott ivnyi terjedelemmel.
2. Hit- és erkölcstani kézikönyv az 5-dik osztály számára 4—5 nyomott ivnyi terjedelemmel.
3. Egyháztörténelmi kézikönyv a 6-dik osztály számára 5—6 nyomott ivnyi terjedelemben.
4. Vallástanítási vezérkönyv a 4 alsó osztály tananyagára 8—10 nyomott ivnyi terjedelemben.
5. Vallástanítási vezérkönyv az 5-dik osztály tananyagára, minek terjedelme 4—5 nyomott iv legyen.

II. A magyar nyelv tanítására nézve

1. Az I. és II. osztályok tanítóinak beszéd s értelemgyakorlatok tanítására vezérkönyv 10 nyomott ivnyi terjedelemben.

2. Abc-e s elemi olvasókönyv 3,

3. Ahhoz vezérkönyv 5—6 nyomott ivnyi terjedelemben.

4. Olvasókönyv a 2, 3 és 4-ik osztályok számára, külön-külön 5, 8 és 10 nyomott ivnyi terjedelemben.

5. Olvasókönyv az 5 és 6 osztályok számára együtt 15—20 nyomott ivnyi terjedelemben.

6. Nyelvtani és fogalmazási tanítást tartalmazó vezérkönyv legfeljebb 20 nyomott ivnyi terjedelemben.

III. A mennyiségtan tanítására:

1. Számítási és mértani vezérkönyv együtt 13—15 nyomott ivnyi terjedelemben.

IV. A földrajz tanítására:

1. Vezérkönyv minden osztály tananyagára nézve, egy darabban, terjedelme 8—10 nyomott iv legyen.

2. Kézikönyv a 4-ik osztály számára 4,

3. Kézikönyv az 5 és 6-dik osztályok számára, együtt 6 nyomott ivnyi terjedelemben.

V. Történelem tanítására:

1. Kézikönyv a 3 és 4 osztályok számára együtt 4—5,

2. Kézikönyv az 5-dik osztály számára 4—5 nyomott ivnyi terjedelemben.

VI. Természettudományokra nézve

1. Olvasó-, illetőleg kézikönyv a C tantervhez 4 nyomott ivnyi terjedelemben.

2. Vezérkönyv a természetrajz tanítására, minek terjedelme 10—12 nyomott iv legyen.

3. Természettan tanítására vezérkönyv 10 nyomott ivnyi terjedelemben.

VII. Énektanításra

1. Vezérkönyv 10 nyomott ivnyi.

VIII. Rajzitanításra:

1. Vezérkönyv 10 nyomott ivnyi terjedelemben.

IX. Testgyakorlatra és X. Munkatanításra vezérkönyv a szükséges ábrákon kívül 4—5 ivnyi terjedelemmel.

Úgy a vezér-, mint a kézikönyvek az 1878-dik évben megerősített s kinyomott egyházkerületi népiskolai tantervek közül az A tantervhez készítettők, kivéve a természetrajzi olvasókönyvet, mit a C tantervhez kell készíteni. Szükséges azonban a vezérkönyvekben részletesen kijelölni, hogy a tananyagból mennyi tartozik a B, mennyi a C tantervhez. E tantervek a népiskolai tanügyi bizottságnak a főt. egyházkerülethez felterjesztett s attól elfogadott és az 1880 évben nyomtatásban is megjelent javaslatával együtt Debreczenből könyvtári úton megszereshetők.

A tantervek s ama javaslatokban foglalt alapelvek lesznek szabályozók a pályaművek megbirálásánál.

Az elfogadott könyvek az egyházkerület tulajdonává lesznek, s az olvasó- és kézikönyvek szerzői kis 8-ad részben ritkított garmonddal számítva, bárminő betűkkel nyomtatnak is műveik, ivenként az első kiadáskor ötezer példányig 25 frttal, ha a nyomtatás ezen felül eszközöltetik, minden ezertől, a későbbi átnézett vagy javított kiadásoknál is ismét ötezer, tehát összesen tizezer példányig 5 frttal díjaztatnak. Tizezer példányon felül a díjazás megszűnik. A vezérkönyvek szerzői pedig rendes 8-adrétben, ritkított garmonddal nyomott ivéért egyszer mindenkorra 35 frttal jutalmaztatnak.

Nem záratnak ki a pályázatból a már kinyomott kézi- és vezérkönyvek sem, s elfogadtatás esetében ezek szerzői, ha egyszersmind könyveik tulajdonosai is, a fennebb kitett módon díjaztatnak; ha pedig mások a kiadó-tulajdonosok, a tulajdonjognak az egyházkerületre leendő átruházása magánegyezkedés tárgya leendő.

A már kinyomott vezér- és kézikönyvekre nézve a pályázat e szerint nyílt, a nyomtatásban meg nem jelentekre nézve ellenben zárt.

Felhivatnak anuálfogva a pályázni akarók, hogy kinyomott műveiket, vagy ha kéziratban lévő munkákkal pályáznának, e kéziratokat tisztán leírva, bekötve, lapszámozva s névrajtító levéllel ellátva a bizottság elnökéhez Porcsalmára, Szatmármegyébe, posta helyben, az 1882-dik év október hó 1-jéig küldjék be.

Kelt Debreczenben 1881 év nov. hó 24.

Kis Aron,

a tiszántúli ref. egyházkerület népisk. tanügyi bizottsági elnöke.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szörkepostósági s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Ketszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr
Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Zsinati tudósítás. — Az áll. ig. tanács ülése-
ből. r. t. — Vidéki élet: A szilágyszolnoki egyházmegyéből.
M. J. — A görgényi egyházmegyéből. Gáll Gábor. — Irodalom
Különfélék.

ZSINATI TUDÓSÍTÁS.

Nov. 20. d. e.

(Folytatás)

Horthy István. A bizottság a szabályzat kidolgozása közben kimondta, hogy a qualificatio elvét nem fogadja el. Ha tehát a zsinat elfogadta a bizottság munkálátát, úgy az ő meggyőződése szerint ez a módosítás nem is volna tárgyalható. Ha tárgyalják, azt tartja róla, hogy a kijelölés mellett a szabad választást másodsorban korlátozván, felettébb veszedelmes. Lehet, hogy Erdélyben jó, s ezt bámulja, mint a mumiát bámulni szokták, de nálunk nem lehet jó, mert itt a szabad választás az uralkodó, s elég, ha ezt a kijelöléssel korlátozzák. A lelkészeknek az életben tett haladásuk tekintetéből való qualificatioját lehetetlennek tartja. Sőt az utolsó osztályba sorozottaknak elkeresítése által a társadalom nyügere való osztályt teremtenénk. Továbbá a klassis mellett a 4-ik osztályba sorozottak az 1-ső, 2-ik osztály mellett soha sem jutnának helyhez s fel lehetne életükben fejfájukra írni „itt nyugszik N. N., meghalt káplánkodásának 60-ik évében. Még csak e zsinat alatt keletkezett aggályának ad kifejezést. Sokszor találkoztunk Lónyay indítványával. Eddig egy sem volt olyan, melyben a kézalatti tárgy egy része a konvent elé ne lett volna utalva. Ebből azt vonja ki, hogy Lónyay a konvent hatáskörét szeretné kiterjeszteni. Már csak e szempontból is elveti Lónyay indítványát.

Kulin Imre elfogadja a 7 §-t.

Véghely Dezső elfogadja a 7-ik §-t, de némely nyilatkozatokra szólania kell. Kun Bertalan nyilatkozata, melyet nemcsak a maga, hanem a tiszáninneni képviselő társai nevében is mondott, fájólag érintette. Azon nyilatkozatát érti, hogy e törvény végrehajtását nem merné magára vállalni. Ha a tiszáninneniek mint ilyenek adnak hangot, az ellenkezik a tárvényhozói méltósággal, mert itt úgy vagyunk, mint az egyetemes egyház képviselői s annak érdekében kell nyilatkoznunk. Lengyel Imre azt mondta, hogy a testvéri egyetértést óhajtja s az érdem jutalmaztatását.

Ha ezt akarja, el kell fogadnia a 7-ik §-t, mert csak azt tartalmazza, a mit az eredeti javaslat 11—13 §-a.

Kovács Albert az előtte szólók szépen alkotott beszédei mellett csak töredékes megjegyzésekre szoritkozik. A vita jelenleg csak a 7-ik §. felett folyik, s csak véletlenül terjengett tovább, ennél fogva nem reflectál arra, hogy a szabad vagy korlátozott választás vagy a candidatio helyes-e? Igaz, hogy Pál candidatio nélkül jutott az apostolságra, de elég bajt is okozott az öreg Péternek, s habár később a történelem igazolta is Pált azért senki sem kívánná, hogy a fiatal Pálok, az öreg Pétereket infestálják. Azt se akarja kiszámítani, hogy mikorra lesz a káplánból pap, de semmi kétséget sem szenved, hogy minden pap halállal egy káplánnak pappá kell lennie. Azt is mondták, hogy a gyülekezetekre leverőleg bat, ha a 4-ik vagy 3-ik osztályba soroztatnak, ő rá az a körülmény, hogy sem 'nem főúr, sem nem gazdag, soha sem hatott leverőleg. Erdélybe ez előtt 17 évvel hozták be a classificatiot akkor ott 3 osztályt állítottak, s a 3-ik osztályba azon gyülekezeteket sorozták, melyekben a papi fizetés nem ment többre 300 frtnál; az elsőbe pedig azokat, a melyekbe 500 frtnál többre rugott. Most 4 osztály van, s a 4-ik osztályba azok tartoznak, melyekben a lelkész fizetése 500 frton alól van. Ott tehát az lett az eredmény, hogy iparkodtak emelni a fizetéseket, csak hogy kitünőbb embereket nyerjenek.

Azt mondják, hogy a classificatio leverőleg hat a papokra. Ha jól emlékszik, tán Fáy óramutatójában olvasta, „ha látok egy kopott ruhíjú, meggörbédte hátú művelt embert, kinek földre süttöt szemei 50 éves korra mutatnak, de szomorú arca sokkal idősebbnek láttatja, mindjárt tudom, hogy kálvinista pap.“ A mélyen tisztelt zsinat tegnap levette hátukról a kopott kabátot, most az^t kérjük tőle, hogy vegye le arcukról is a levertséget. Önökhez fordulok, e zsinatnak fiatal világi tagjai. Ha önöknek azt mondanák, hogy akármit dolgoztok, ott fogtok maradni, a hol vagytok, sivárrá válnék önökre nézve az élet, melyet a feljebb emelkedés reménye tesz édessé. Ő mint professor tudja, hogy a papnövendékek első esztendejökben tanulnak, de az utolsóban már alig, mert akkorra észreveszik, hogy a tudományal nem mennek semmire. Szép az az elv, hogy Isten országában mindonek egyenlők, de ha itt e földön ezen elv szerint akarnók berendezni az Isten országát, hamis hely-

zetbe jutnánk. Itt a földön a földi viszonyokkal kell megalkudnunk, itt a hűnnek büntettetni, s az erénynek jutalmaztatni kell. Ajánlja a 7-ik, sőt a többi §-t is az elfogadásra.

Pap Gábor már az általános vitánál kimondotta, hogy a szabadságot a rend által kívánja korlátozni. De a szabadságot nemcsak lent, hanem fent is korlátozná. Ha az alantas közeg áttöri a gátot, az daczra, lázadásra vezet, ha a felső: absolutismusra. A lelkészválasztásnál alant a népet korlátozza a kijelölés, fent a kijelölő bizottságot korlátozza a qualificatio. A multból szerzett tapasztalatok arról győztek meg, hogy oly önkény gyakoroltatott, a mely a nép érdekét nem tartá szem előtt, hanem csak a választandókat. Most mindkét irányban kiterjed a korlátozás. Tehát itt nem két megszorítás irányul a választók ellen, hanem azok egyike a népet, másika a kijelölő bizottságot korlátozza. (Helyeslés.) Kun Bertalan azt mondá, hogy az osztályozás sérti a gyülekezeteket. Ha sérti, majd igyekezni fog, hogy magasabb osztályba jusson, mint ez már Erdélyben meg is történt. A lelkészek túl a Dunán már classificálva vannak, csak hogy még egyedül a lelkészi vizsga alapján. Itt még a gyakorlati életben szerzett érdem is tekintetbe vétetik. Szentpétery azt mondta, hogy ha a szabad választás nem lett volna, Tompa, Hegedüs stb. nem lettek volna soha papokká, ő azt hiszi, hogy a 7-ik §. alapján még hamarabb azzá lettek volna.

Ugyanazért elfogadjá, sőt másoknak is elfogadásra ajánlja.

Szilády János kihagyatni kéri a 7 §-ból, hogy a kik „hosszú időn át.“ A nyilvános hivatalban lévőket rövid időn is ki lehet ismerni. Nem akarná, hogy a kitűnő fiatal emberek kizárassanak az előmenetelből.

Szólottak még ezenkívül Pály Lajos, Veszprémy Gáspár, Béky Sámuel és Bonkó János, a mi után Lónyay zárszavát mondta el, czáfolván az előtte szólókat. Némely élesebb észrevételekre való választól felmentik, úgymond, Pap Gábor és Kovács Albert beszédei. De Horthynak felelnie kell, a ki azt állítá, hogy a zsinatnak nem szabad megmásítania azt a határozatot, a mit hozott. Mivel Beöthy indítványa is csak azt tartalmazta, a mit a Lónyayé, s az elvettett, nem lehetett volna most tárgyalni. Nem volt itt, mikor azt tárgyalták s azért elkérte a jegyzőkönyvet. Abban az áll, hogy a Beöthy indítványára nem szavaztak, hanem arra, hogy elfogadják-e az eredeti törvényjavaslatot vagy nem. 90 képviselő közül a névszerinti szavazásnál 58 igennel, 30 nemmel szavazott, és így Beöthy indítványára nem is kellett szavazniok.

Azon imputatiot, hogy ő a zsinat hatalmát egy más institutto hatalma kedvéért meg akarná semmisíteni, visszautasítja. Ő a zsinat jogkörét csorbitani nem akarja, de mivel csak 10 évenként szándokoltatik zsinat tartatni, a halaszthatlan ügyekre szükséges a konvent, mely különben sem egyéb, mint az 5 superintendensia megszorított képviselote. Az egész világon jutalmazták az érdemet, csak a mi egyházunk kebelében új az eszme. Minden új eszme alkalma-

zása nehéz, ezért akarta ő, hogy az osztályozás és minősítés a konventre bizassék, a mely egységes s az országra kiterjedhető munkát készíthetett volna. Nem ellenzi azonban, ha az egyházak osztályozása az egyházkerületek által vitetik véghez, csak hogy lehető egyöntetőség véggett határozataikat egymással közöljék.

Vannak viszonyok, a hol a kandidatio szükséges, csak hogy ennek korlátozása is szükséges, hogy mindig vallásos, buzgó emberek legyenek azok, a kik megválasztatnak.

Öröme szolgál, hogy Kun Bertalan, a kinek az egész törvényre aggodalmi vannak, a 7-ik §-t elfogadta. A fődolog az, hogy alkalmaztassék s ne maradjon irott malaszt.

Kijelenti, hogy csak a 7-ik §-ra tette észrevételeit s csak annak elfogadását kívánja. Egy nagy költő szavaira hivatkozik, hogy „a remény nem hagyja el soha az embert, még az agg is sirja szélére ülteti.“ Reményt kell adni mindenkinnek, hogy érdeme megjutalmaztatik, mert másként, ha nem tolokodó, nem korteskedő, soha előbbre nem mehet. Ajánlja a 7-ik §-t elfogadásra.

Nagy Péter elnök a 7-ik §. kitűzi szavazásra azzal a megjegyzéssel, hogy a „huzamosan“ szó helyett hiven tételessék. Szavazással elfogadtatott a §.

Olvastattak s egyenként elfogadtattak ezután Csider, Kun Bertalan, Ráday, Lengyel Imre, Ujfaluassy Miklós rövid felszólalásai után a 8 és 9 §-ok; a 10-ik a holnapi ülésre maradt.

Nov. 21. d. e.

Elnök b. Vay és Nagy Péter.

Jegyzőkönyv felolvastatván, hitelesítettett.

Az ülés elején Kovács Antal indítványt terjeszt be arra nézve, hogy a prot. püspökök is tagjai lehessenek a felső háznak.

Hegedüs László is indítványt nyújt be a fegyintézeteknél lévő lelkészek érdekében. Ezeket a kormány nevezi ki, de a püspöknél bejelentve nincsenek, és így be nem kebelezetvén, előhaladásuk útja el van zárva s terhes köteletségükért csak 800 frttal díjaztatnak, holott nyugdíjok ninc. Indítványozza tehát, hogy 1. vétessenek egyházi fenhatóság alá és 2. eszközöljön a zsinat számukra a minis-teriumtól méltányos díjat, s a tábori lelkészek mintájára nyugdíjjal biztosítsanak.

Betérjeszti továbbá az a bizottság is munkálatát, mely a dékánosság rendszeresítése s az egyházi adóügy kezelési szabályainak kidolgozását teljesítette.

A napirend szerint folytattatott a lelkészválasztási törvényjavaslat tárgyalása, s elsőben is elővételte a Lónyay módosítványának 10. §-a.

Ezt Vályi János feleslegesnek tartja, mert az eddigi §-okkal a lelkészválasztás kellőleg korlátoztatott, felesleges tehát az újabb korlát a jelölés által. Az egyformán minősítettek közül legalább választhasson szabadon az egyház. E szerint a kijelölés helyett azt tenné, hogy a választás a megállapodott minősítvény korlátai között szabadon történik. Ennek következtében azután az eredeti választási törvényjavaslat 11—14. §. kihagyatnák.

Nagy Péter egyéni nézetét mondja el. Mikor a zsinat az alkotmánytervet általában elfogadta: a benne lefektetett elveket és így a kijelölést is elfogadta. Ne méltóztassanak tehát Penelope vásznát szőni az elvek újabb meg újabb vitatása által.

Kis Áron, ha a jelölés el van fogadva: eláll a szótól.

Szilády János nem tartja következtetésnek azt, hogy habár névszerinti szavazással elfogadta is a zsinat a bizottság munkálatát, azért annak alapelvein is ne változtathasson. Ugyanazért oly értelmű módosítást ad be, mint Vályi. Ha el van fogadva a minősítés és osztályozás, a kijelölést, mint fölöslegest, mellőzendőnek tartja. Elég ha kimondatik, hogy ezek közül választhatok, a többit adjuk oda a népnek. Minden kijelölésnek természetében van a kényszer. Mikor a bizottság 2—3 egyént kijelöl, hogy ezek közül választhatok, nem tud egyébre hivatkozni, mint hogy nekem így tetszik. Elégge korlátoztuk már a nép korlátlan választási szabadságát. Elég, ha a kijelölő bizottság azt mondja, hogy ebből az osztályból választhatok, veto joga csak akkor legyen, ha nem abból akarnának választani.

Gr. Ráday: Szilády felszólalásán nem csodálkozik, mert nem volt itt a vitán, de Vályin csodálkozik a ki itt volt s tudja, hogy az elvek elfogadtattak. Az ily felfogás ellen, kéri az elnököt, hogy veto jogával éljen s ne engedjen új vitát támasztani oly kérdésekben, a mikben már régen döntött a zsinat.

Kiss Áron. Ha a jelölés ellen szót enged a zsinat, neki is engedje meg, hogy mellette szólhasson. Pártolja a jelölést, mert a bizottság elfogadta, pártolja, mert a régi kanon ugyanezt elégnék tartotta a jó papválasztás elérésére. A tegnapi határozat a lelkészek qualificatioját megállapította. Meg van ez a papíron, de a zsinat nem effectualhatja, hanem bizta az egyházkerületekre. A qualificatio megállapításán nem azért búsul, hogy meg lesz, hanem inkább azért, mert nem lesz meg. Félíg van még csak a törvény megalkotva, de ki van mondva az osztályozás és minősítés, ki vezeti ezt, ki ügyel fel, hogy megtartatik-e vagy nem a választásoknál? Sőt ha akármely okból nem jöhet létre a minősítés és osztályozás, nem jó-e, ha a törvényben meg van szabva az a közeg, a mely ezt a hibát helyre üti a candidatio által. Kéri tehát, hagyják meg a jelentést s fogadják el a 10. §-t.

B. Vay elnök: Nem fogja senki szemünkre vethetni, hogy bárkit a szólásban megakadályoztunk. De nem kelleme, hogy az elnökség felszólíttatik arra, hogy jogait gyakorolja. Mivel a 7-ik §-t elfogadtuk, ne méltóztassék a minősítés felett beszélni.

B. Vay Béla Vályi indítványát pártolja.

Molnár Béla szerint csak egy irányban lehet nyilatkozni, mert az általános vitánál megállapítottak az alapelvek, s akkor a többség a korlátlan választás ellenében a candidatio korlátját fogadta el. E felett szó sem lehetett többé, legfeljebb a felett, hogy miként állapítsuk meg a kandidatiót.

Miklovicz azt mondja, hogy a nagy harc éppen a

papválasztási törvényjavaslat elvi kérdései felett folyt, s azért fogadták el a törvényjavaslatot, mert annak alapelveit elfogadták. Nem barátja a kijelölésnek, sőt a korlátlan választás barátja, de mivel ismeri annak veszélyeit, a korlátozott választás mellett van. A vita onnét ered, mert az 1-ső §-ból elhagytuk az elvi kifejezést. Jobb lett volna ezt az egész ügyet a kerületekre bízni. Vitattuk eléggé a dolgot, most már megért a kérdés, szavazzunk felette.

Sylvester Domokos: Szalmát csépelünk. A qualificatio nem zárja ki a candidatiót, mert a qualificatio csak megszabja a kandidáló bizottság eljárását. Szavazzunk.

Vályi Lajos a qualificatiót elég kijelölésnek tartja. Vályi János indítványára szavaz.

Balog Ferencz: Mivel az egyenlő minősítettségük közt is lehet különbséget tenni ad hominem és ad ecclesiam, mivel a holt szabályt élő emberek alkalmazzák ad hominem és ad ecclesiam, mivel ismétlést lát: így fogalmazná a 10-ik cikket: *a lelkészválasztás kijelölés által történik.*

Révész Bálint: Azt állíták némelyek, hogy miután a qualificatiót és osztályozást elfogadtuk, nincs szükség kijelölésre; továbbá, hogy már az 1-ső §-ból is kihagytuk a kijelölést: de hisz benne volt akkor, mikor általános tárgyalás alapjául a törvényjavaslatot elfogadtuk s azért hagytuk ki csak onnét, hogy hátrább tegyük. Egyetért Sylvesterral, hogy a két fogalom nem zárja ki egymást, hanem inkább folyománya egyik a másiknak. A qualificatio és osztályozás a kerületekre bízatik, ki tudja létesül-e valamikor. Vagy ha meg lesz és pályázhat 30—40 egyén, elhúzódhatik a választás Isten tudja meddig. Szükség tehát, hogy legyen candidatio, hogy irányt adjon a gyülekezetnek, hogy kit tart rájuk nézve alkalmasnak. Az kétségen kívül áll, hogy a kijelölést nem lehet kitörölni e törvényből.

Böthy Zsigmond örömmel constatalja, hogy a mit ő indítványozott: az érdemesült lelkészek promotioja, az keresztül ment, sőt mivel a segéd lelkészek pappá lehetése is biztosítva van, teljesen meg van nyugtatva. Mikor tegnap Lónyay azt indítványozta, hogy cikke a 7 dik szakasz elé jöjjön: ezzel nem azt mondta, hogy a candidatio nem kell, hogy pótolja. Sőt egyenesen úgy áll a dolog, a mint többen mondták, hogy a qualificatio és a classificatio a kijelölő bizottságot szabályozzák. A candidationalis bizottság pedig azt szabályozza, hogy a nép azok közül ne válasszon, a kik nem kvalifikáltak. Tovább nem szükség vitáznunk, fogadják el e §-t.

Lengyel Imre. Labyrinthba jutottunk, mert az első §-ból kihagytuk a kijelölést. Ha azon alapra áll a mit a zsinat elfogadott, t. i. a qualificatio és classificatio alapjára, feleslegesnek tartja a candidatiót. De ha kihagyják: akkor a többi eljárásnak nem lesz alapja. Hogy tudja meg a nép, hogy kit válasszon? Révészszel oda nyilatkozik, hogy nem lehet kihagyni e §-t.

Veszprémy Gáspár: Ők a candidatioval a lelkészválasztás korlátozását akarták, de ha a qualificatio és classificatio meg van, nem kell a kijelölés, mert az esperes megmondja, hogy kik jelentkezők.

Kovács Albert: tagadhatatlan, hogy a kijelölés némi korlátot jelent; tagadhatatlan, hogy a qualificatio és classificatio is korlát; tehát a kik a korláttól félnek, nem csoda, ha a kétszeres korláttól kétszeresen félnek. Pedig az egyik a kijelölő bizottságot, a másik a választókat korlátozza. Tehát e két institutio nem teszi egymást feleslegessé, hanem inkább feltételezi. Óhajtja, hogy az egyházmegyék a gyülekezetek felett gyámkodjanak, de korlátlan hatalmat nem adna nekik. Épen ezt korlátozza a Lónyay módosítása, mely tehát nem zárja ki a candidáló bizottságot.

Vályi János végszóval él, hosszan czáfolva az ellene szólókat.

Nagy Péter felteszi a kérdést a szavazásra, és pedig mivel 15 képviselő névszerinti szavazást kért, a névsort felolvastatja.

Igennel szavazott 45, nemmel 35 képviselő, ennél fogva a Lónyay módosításának 10. §-a is elfogadtatott.

Pály Lajos: Miután e §. elfogadtatott és miután nincs gondoskodva arról, hogy kinél jelentkezzenek a jelöltek, oly indítványt ad be, mely az e tárgyban teendő intézkedéseket szabályozza.

Nagy Péter: majd ha a részletes tárgyalás során e kérdés következik, akkor kéri megtétetni az indítványt.

Olvastatott ezután az eredeti javaslat 7. §-a.

Körmeny módosítást nyújt be arra vonatkozólag, hogy az egyházmegye kikből alakítsa a kijelölő bizottságot. Azt akarná, hogy „az egyházmegyei közgyűlés évenként, egy évi tartamra, az egyházmegyei tanácsbírák közül a kijelölő bizottságba 3 rendes és 3 póttagot válasszon.”

Veszprémy Gáspár a szöveget akarja, a mint van. Körmeny módosításának elvetésével.

Felolvastatván Pály Lajos hosszadalmas módosítása, Körmeny már csak azért is elvetendőnek tartja, mert a választás előtt csak 24 órával akarja a jelölteket tudtúl adni a választóknak. Legfőbb annyit tartana meg belőle, hogy jelentkezhetni az esperesnél.

Beöthy hirteligen is óhajtana köröztetni a megürült lelkési állomást.

Körmeny csak a qualificált lelkészeket kívánna tudósíttatni az esperes által.

Antal Gábor ugyanezt kívánja, hozzá téve, hogy a püspök kibirdeti az egyházi lapban, hogy jelentkezzenek a ki akar.

A 7. §. Körmeny módosításával s ez utóbbi toldalékkal elfogadtatott.

A 8. §-ra, mely a jelöltek számát szabja meg, Békly Sámuel azt mondja, hogy mivel a kijelölő bizottság, mint Kiss Áron mondá, csak a gyülekezetet van hivatva támogatni: azt óhajtana, hogy a kellő minősítvénnyel bírók közül, egyet legalább olyat tartozzék kijelölni a bizottság, a kit az egyház jelöl ki.

Molnár Béla: jelentkezés lévén, nem lehet kijelölni, kit az egyház kívánna talán, de a jelentkezettek között sincsen.

Szász Domokos nem járul Békly módosításához,

mert ez kerülő úton megsemmisítése volna a zsinat azon határozatának, mely a candidatiot megállapítja. E szerint, ha a bizottság meggyőződik, hogy valamelyik a qualificáltak közül nem azon egyházba való ember, nem jelöli ki. Fölmerülhetne tehát az az eset, hogy a gyülekezet oly külső minősítvénnyel bíró embert ajánlhatna, a ki nem hozzájuk való. A candidáló bizottságot utasítással megkötni nem lehet, s ez intézkedés gyakorlatilag a kijelölés nullificatiojára vezetne.

Sem Miklovicz, sem Lengyel Imre nem fogadják el Békly módosítását, ez utóbbi a szövegbe: ajánlottak helyett jelentkezetteket kíván tétetni.

Körmeny, azon esetre, ha a gyülekezet a jelöltek közül vonakodnék választani, az egyházmegye azon jogát, hogy ily esetben az rendelhet oda papot, az egyházmegyei tanácsbírákra kívánna ruháztatni.

Vályi Lajos nem szereti a consistoriumot. Körmeny indítványát nem fogadja el.

Révész Bálint nem tartja a szabadság eszméjével megegyezőnek, hogy beletétessék a törvénybe a lelkészrendelés. Ne tegyük fel, hogy ily renitens község akadhatna. Kihagyatni kéri.

Lengyel Imre a szöveg mellett nyilatkozik. A zsinat megkérdetvén, elfogadta a §-t.

A 9 §. kimaradt, a 10 elfogadtatott, de a 11, 12, 13 benne lévén a Lónyay szövegezésében, szintén kimaradt.

A 14 §-hoz, mely azokat sorolja el, hogy kik nem jelölhetők ki, Illyés Bálint szövegét: az utolsó részt így kívánna szövegeztetni: „azon segédlelkészek, kik valamely gyülekezet lelkészének nyugalmát rossz akaratból megháborították azon lelkésznek halála, lemondása vagy gyülekezetbe távozása után, ott közvetlenül lelkészkül ki nem jelölhetők.” Elfogadtatott.

A 15 §-ban a választói jogot hogy kik gyakorolhatják, az sorolattik elő, de Vályi János ezek között nem találja azon nőket, kik nem férjesek, hanem önállóak. Továbbá a polgári törvényből át van véve az, hogy csak azok szavazók, a kik egyházi tartozásaikat lerótták. Ez a polgári életben is szomorú jelenség. Mivel túlszigorú s a keresztényen elvekkkel ellenkező intézkedés, kihagyatni kéri.

Szász Domokos azt kívánta volna, hogy a tiszántúli egyházkerület javaslatából vétessék át az az intézkedés, hogy a lelkészt vagy a presbyterium vagy e végre választott képviselő testület választja, de mivel már úgy is eléggé megszorítottatott a választás, visszavonja indítványát.

Koncz Imre szerint a társ- és leányegyházaknak is lévén egyházi terhei, ha nem mondatik ki, hogy közülök csak azok a választók, kik az anyaegyház terheit is viselik, jogszerűen ruháztatnak fel a választó képességgel, holott az anyaegyház kisebbségével egyesülve a többséget majorisálhatnák.

B. Vay elnök bátorodik figyelmeztetni a zsinatot, hogy az alkotmánytervezetben elfogadott keretben mozogjunk. Ott már meg van állapítva az anya-, társ- és leányegyházak egymáshoz való viszonya.

László József, mivel rendszeresen kevesebbel járulnak a leányegyházbeliek az anyaegyház szükségeinek fedezéséhez, tehát csak azok presbyteriumainak adna választói jogot.

Szilády János Koncz indítványát fogadja el, mert oly leányegyházak is vannak, a melyek az anyaegyháznak mit sem adóznak, sőt még rá sem kényszeríthetők. Az ilyeneknek engedett szavazatzog zavart idézne elő.

Ujfalussy Miklós az egyház szükségeire ép úgy kell a pénz, mint az államéra, sőt még jobban, mert az állam, ha megszorul, vehet kölcsön. Keresztyéntelenségnek mondák, ha nem fizetők kizáratnak a választásból. Ő meg azt tartaná keresztyéntelenségnek, ha a nem fizetők miatt a lelkész vagy tanító éhezni, rongyoskodni volna kénytelen. Ugyanazért meghagyatni kívánja, hogy csak a ki adóját lefizeti, lehet választó.

Szavazásra kerülvén a dolog, Vályi János módosítványából bevétetett, hogy az önálló, nagykorú vagy nagykorúsított nők is szavazó képesek; a leányegyházakra kimondatott, hogy csak azon arányban bírnak szavazati joggal, a mily arányban az anyaegyház fentartásához járúlnak; továbbá az adó befizetésére vonatkozólag azok a szavazatképesek, kik a múlt évi tartozásaikat egy hónappal a választás előtt befizették.

A 17 §. a választási lajstrom elkészüléséről s kiigazításáról szól. Erre nézve Vályi János azt kíváná, hogy a kiigazítást a kijelölő bizottság ne a választást megelőző percekben, hanem a kijelölés alkalmával eszközölje.

Miklovicz Bálint azt kíváná, hogy a választási lajstrom a presbyterium által elkészítettvén, berekesztessék s a felszólamlás és kiigazítás végett kitétetvén, két nappal a választás előtt fejeztessék be.

Doktor János azt szeretné kimondatni, hogy a jelölő bizottság költségeit szegény egyházak helyett az egyházmegye pénztára fizeti.

Balogh Ferencz nem tenné kötelezővé, hogy a kijelölő bizottság ne ülhesse össze a választó egyházban, hanem mindig valamely nem érdekelt más egyházba tartozzék menni. Már ezzel is megkiméltetnék az egyház jelöltjeinek költsége. Kihagyatni kéri tehát azt, hogy nem érdekelt egyházba tartoznak menni.

Szavazással módosítvány nélkül fogadták el a §-t.

A 18 §. arról szól, hogy próba papolásra menni nem szabad. Horthy István ezzel ellentétes nézetben van. Alkalmat kívánna inkább a lelkészeknek nyújtani arra, hogy tehetségeiket bemutassák. Így a nélkül választ a gyülekezet, hogy ismerné őket. Képtelenség, hogy a gyülekezet a lelkészt saját szolgálati helyén hallgassa meg. Az egész gyülekezet nem mehet el, hanem 2—3 tagot elküld, ezek ítélete pedig nem nyújthat kellő biztosítékot a gyülekezet megnyugtására. Nem érti, hogy mi szolgál akadályul arra, hogy a jelöltek meg ne jelenhessenek az egyház kebelében, hogy magukat ott bemutassák. Talán a korteskedés? (Felkiáltások: az! az!). Az oly korteskedést, mely a szellemi tehetségek bemutatásában áll, szívesen veszi. Másne-

mű korteskedést pedig távolról könnyebb eszközölni. Vagy lealázónak tartják? Ha a törvényhozó testület tagjai bemutatatták magukat választóiknak, nem lehet a lelkészrendzve sem lealázó. Ezt tenné csak hozzá, hogy a próba-papolás csak a gyülekezet meghívására s az esperes engedelmével történhetik.

Az idő előhaladván, s a szólásra sokan lévén följegyzve, elnök az ülést berekeszti s a vita folytatását a következő napi ülésre halasztja.

Nov. 22 d. e.

Elnök: br. Vay és Nagy P. Jegyzőkönyv felolvasatván, hitelesítettet.

Az ülés elején Szász Domokos emelkedett szellemű beszédben arra kéri a zsinatot, hogy fejezze ki helyeslését a püspöki és főgondnoki karnak azon eljárása felett, hogy eddig a konvent megbízásából egyházunk érdekeit superinspectio s a középitanodai törvényjavaslat nagyfontosságú kérdéseiben annyi bölcseséggel és sikerrel képviselte s hatalmazza fel őket arra, a maga nagyobb tekintélyével, hogy jövődében is ugyanezt megtehessék.

Ez indítvány közhelyesléssel elfogadtatott.

Bencsik István egy debreczeni nő, özvegy Hegyi Mihályné levelét olvassa fel, melyben a maga nevében a férje emlékére 500 frtot ajánl fel a közpénztárra. Bencsik azt indítványozza, hogy miután Hegyiné első a népből, ki a domesztikára áldozott, neki jegyzőkönyvi köszönet szavazzassék. Elfogadták.

Kun Bertalan beadja az alkotmánytervezetthez azon pótcikket, melynek szövegezésére kiküldettek. A mai napirendre kitűzetik.

Folytatatván a lelkészválasztási törvény, a próba-papolásról Beöthy Zsigmond ekként nyilatkozott: sok előnyt nyújtanánk ugyanannak megengedésével a lelkészeknek, mert az egész gyülekezet, férfiak és nők meghallgathatnák őket. S ha sikerülne a nőket könyvekre indítaniok, hatalmas kortesekre tennének ezzel szert. De lealázónak tartja a lelkészekre nézve s nem hiszi, hogy önérzetes lelkész vállalkoznék rá, azért kéri az eredeti szöveg megtartását.

Szentpétery Sámuel. Az az oldal, a melyen ő áll, a lelkészválasztásra nézve elvesztette ugyan a döntő csatát, azonban a gárda meghal, de meg nem adja magát. Megragad minden alkalmat, hogy a törvényjavaslatot a lelkészek s egyházakra nézve, a mennyire lehet, jóvá tegye. Ily javításnak tartja Horthy indítványát, azért azt pártolja. Azt tenné tehát a §-ba, hogy a választó gyülekezet képviselőik által is meghallgathatja a jelölteket, de ha azt kíváná, hogy hozzá jöjjenek egy vasárnap elvégzésére, az esperes engedélyével s az egyház költségére megengedné. Küldjön ki az esperes egyúttal biztost, a ki eljárásáról relatiot terjeszzen hozzá.

Beöthynek az asszonyokra való hivatkozására azt mondja, hogy épen az ő gyülekezete, Pest mondta ki, hogy próbapapolás nélkül senkit sem választ meg. Meghívott tehát Báthori halálakor egy jeles fiatal embert, de az nem ment el s nem is választották meg. Török Pál elment s megválasztották úgy a maga, mint az egyház javára. Az ágostai-

aknál is divatos a próbapapolás, és a mi választási pereinket épen ennek hiányából magyarázták. Példákat hoz fel, hogy mennyire jó, ha előre megismerik a jelölteket. Hivatkozott egy öreg tisztas assessorra, ki nyugalmasan élt saját falujában, s szerencséje volt, hogy a nagyobb egyház, hol megismerték halotti alkalommal, nem választotta meg. Hivatkozik egy tanárra is, kit egy nagy emberünk ajánlatára, ki felkelő napnak jelezte, megválasztattak láttatlanba, mind annak, mind az iskolának nagy veszedelmére.

Szász Domokos Horthy indítványához csatlakozik. A zsinat azon tagjai, a kik az egyes gyülekezetek teljes szabadsága mellett szót emeltek, az eddigi gyakorlat teljes fentartására nem adhatják szavazatukat. Ha arra szavaznának, hogy a gyülekezet saját szemeivel ne láthasson, kezeire, lábaira békó vettessék, sajátmagukkal jönnének ellenkezésbe. A kandidatio elfogadásával a helyzet egészen megváltozott. A ki pap akar lenni, annak jelentkeznie kell s azok közül kandidál a bizottság 3—4-et; a gyülekezet pedig ezek közül választ. Nem vonható el tehát a gyülekezettől az a jog, hogy ezeket saját körében megláthassa. Azt nem érti, hogy a bemutatás miért sértene a pap önértetét. A papnak soha se válhatik szégyenére, ha a Krisztus igéit hirdeti, sőt magának a papnak áll érdekében, hogy bemutassa magát azoknak, a kik által megválasztatni akar. Korteskedésre kellő ellenőrzés mellett a próbaszónoklat nem válhatik, s ez Erdélyben permissivo meg is van. Akárhányszor megtörténik, hogy egy megjelenés a híveket meghódítja. Múltán a korlátlan választás megszűnt s néhány ember hirhozása után a megismerés lehetetlen, a próbapapolást meg kell engednünk.

László József nem hitte, hogy a 18. szakasz akkora vitát idézzen elő. A mi benne van, oly méltányos, hogy mindenki elfogadhatja. A gyülekezet meghallgatja a papot, csak az tiltatik, hogy az helyébe menjen. E §-al a korteskedés útját vágjuk el, melyet nemcsak nyíltan, de alattomban is lehet üzni, mint az az ügyvéd tett, a ki egy kliensét hangosan leszidta, mikor az utca ajtón akart hozzá egy kövér disznót behajtani, azt kiabálván, hogy ő nem az az ember, a ki megvesztegette magát; halkan azonban azt sugta neki, hajtsa be hozzá a hátulsó ajtón, hogy senki se lássa. Ha megengedjük, hogy a pap, mint a római konzul prensálhasson, elég, ha valamely estélyre elmegy s ott az előkelőket ügyesen felköszönti; a korteskedésre ezt a hátulsó ajtót nyitottuk ki. Az egyszeri bemutatásra azt mondja, hogy decipit frons prima multos. De a jó külső nem az első, nem a legfőbb kelléke a papnak, hanem a jó erkölcs, a példa. Elhiszi, hogy hódít a külső, de megjárhatják vele a gyülekezetek, ép úgy, mint a ki szépségéért vesz feleséget. Keressék a gyülekezetek azokat a tulajdonságokat a lelkészekben, melyek holdogságukat leginkább előmozdítják.

Ujfalussy Miklós. Sok sebünk van de ezek között legnagyobb papjaink tekintélyének hanyatlása. Pedig ez az állam alapja. Ha megvonatik a paptól a tekintély, készen van a demoralisatio. A prensálás is csak akkor ka-

pott lábra Rómában, mikor a valódi római jellem elenyészett. Azonban még a legkorrumpáltabb korban sem hallottuk a rómaiakról, hogy papjaik prensáltak volna. A rómaiak a papi tekintélyt annyira államuk basisának tekintették, hogy őket mindig tiszteletben tartották. Nem tudná szavazatát azokéhoz kapcsolni, a kik a papi tekintélyen oly csorbát akarnak ütni, mint a milyen ez intézkedéssel czéloztatik. Csodálkozik, hogy egyházi férfiak részéről hallja ez indítvány pártolását, a kik legjobban tudják, hogy mennyire szükségük van tekintélyük helyreállítására. Még a politikai téren prensálni járóknál is baj van, ha egyéb nem, a hiúság, annál inkább baj az a papoknál, a kikről azt szeretné, hogy tükrökül szolgáljanak. De hiszi, hogy ha vannak is, a kik pártolják a prensálást, többen vannak vele együtt, a kik ezt nem pártolják.

Peterdy Károly azt kórdi, milyen képpel fordul vissza a próbapapolásra ment s meg nem választott pap azokhoz, a kiket elhagyni akart, de czélja nem sikerült.

Fejes István azt hiszi, hogy nem a bizottság munkálata felett tanácskozik a zsinat, mert azon elvek, a melyek azt összetartották, megváltoztattak. Ott látja a dolgot, a hová Beöthy első nap akarta terelni, hogy az eredeti törvényjavaslat elvetessék, s az erdélyi fogadtassék el. Pedig az eredeti javaslat egészben helyes. Nem hiszi, hogy e tilalommal a papok tekintélyét megvédenék. Azt nem tudja, hogy Rómában jártak-e prensálni az augurok, de azt tudja, hogy ha találkoztak, egymásnak szemébe nevettek. Mindennütt, a hol az erdélyi papválasztási törvényhez hasonló van életben, mint p. o. Poroszországban, divatban van a próbapapolás. Ha ott Erdélyben nem sérti a papok tekintélyét, miért sértene nálunk. Csak azt akarja mondani, hogy az elfogadott elvekből nem a 18 §. folyik consequenter, hanem a Horthy indítványa, azért ahhoz csatlakozik.

Széll Kálmán a szöveg fentartására szavaz, mert a próbapapolás a korteskedés becikkelyezése volna.

Balogh Ferencz nem tartja korteskedésnek a maga bemutatását, sőt mivel ezzel a felelősség a választó közönségre háríttatik, reá szavaz.

Végre Bencsik és Hegedüs László beszédei s Horthy zárbeszéde után, melyben az indítványa ellen felhozott érveket igyekezett megczáfolni, megejtetett a szavazás, s a szöveget, melyben próbapapolás helyett próbaszónoklat tétetett, 51-en 24 ellenében elfogadták.

A 19 §-nál, mely a választást felkiáltással vagy nyilvánosan élőlészóval rendeli, Vályi János a titkos szavazással való választást indítványozza. Másutt és mindenütt titkos szavazást rendel alkotmánytervezetünk. Továbbá feszélyezi a lelkészt, ha tudja, hogy kik szavaztak megválasztásakor ellene, sőt a titkos szavazás a korteskedésnek is némileg útját állja; mindezeknél fogva a titkos szavazást ajánlja.

A titkos szavazás Horvátn Mihály, Peterdy Károly, Révész Bálint felszólalására elfogadtatott.

A szavazó lajstrom berekesztése, kiigazítása Miklovicz fennebbi indítványa szerint történik.

A 21 §-t K ö r m e n d y ekként kívánja szövegeztetni: A jelöltre beadott szavazatok általános többségét nyert egyén tekintetik megválasztottnak. Ha az első szavazásnál általános többség nem éretett el, a két legtöbb szavazatot nyert egyén azonnal új szavazás alá bocsáttatik. E szöveget el is fogadta a zsinat.

A 26 §. e k i t ő t e l ő t: „a megajándékozott lelkész“ ekként módosítja a zsinat: a választást elfogadott lelkész.

A 27 §. szövegét így állapíták meg: A választó egyház köteles a megválasztott lelkészt, annak családját és összes ingóságait ingyen elszállítani.

A 29 §. K ö r m e n d y indítványára ekként fogadtatik el: Ha a megválasztott lelkész szolgálati helyén két évet még be nem töltött s már más egyháza megy lelkészül, az elszállítás költségeit fele részben maga tartozik fizetni. Mert, mint K ö r m e n d y mondá, az egyház, mely a lelkészt választja, meg lehet nem tudja, hogy szolgált-e már két évig az előbbi gyülekezetben, s így ezt büntetni a költségviseléssel nem lehet, hanem igen is a lelkészt, a ki ezt legjobban tudta.

A 30 §. Széll Kálmánnak ritkított betűs betoldásával fogadtatott el. „Az egyes egyházmegyékben a csonka és kegyeleti évekre, továbbá a lelkészgyámin t é z e t r e a lelkészi földeken stb. történő beruházásokra nézve tett belkörü intézkedéseknek és szabályoknak a megválasztott lelkész föltétlenül engedelmességek tartozik.“

A 30 §. után Csonka Ferencz a következő 31 § t kívinná betoldani: „A választó egyház köteles a lelkészjelölő bizottság s a lelkész választására kiküldöttek költségeit fedezni.“ Elfogadtatott.

A 31 §. a visszaélések megtorlásáról szól. K ö r m e n d y ilyképpen szövegeztetné: „Ha okadatolt panasz adatott be az espereshez hogy a szavazatok megnyerésére a választott érdekében bárki által tiltott eszközök használtattak, a választás jóváhagyását az esperes felfüggeszti.“ Elfogadták.

A 32 §-ban Antal Gábor e szavak helyett „ha valamelyik lelkész-jelölt maga magát a választó gyülekezetnek ajánlgatta“, ezt tétetné: „Ha valamelyik kijelölt magát ajánlotta“, továbbá e kifejezést: „hibásnak talált párthivei“, ezzel óhajtáná felcseréltetni, „annak érdekében törvénytelen eszközökkel működött párthivei.“ Mindkettőt elfogadta a zsinat.

Széll Kálmán a 32 §-ban a megvesztegetés eszközei közé a párthivek által történő „fenyegetés által való elijesztést“ is bevéteti.

Befejeztetvén a lelkészválasztási szabályok tárgyalása, két bizottsági munkálatot terjesztettek be az illető bizottságok elnökei, u. m. a jus advocatiae, a felség védelmi jogának — és a jus supremæ inspectionis, a felügyeleti jognak s az egyházi vagyon kezeléséről szóló szabályzatnak tervét; továbbá a tanítók és tanárookra vonatkozó kánonok megállapítására kidolgozott munkálatokat. Mindkettőt elfogadtatott s a másnapi tárgyalás végett napirendre tűzetett.

Végre a szentesítés alá felterjesztendő törvények mel-

lé kísérelő irat szerkesztésére a következő tagokból álló bizottság küldetett ki, u. m. Révész Bálint s Pap Gábor püspökök, Ballagi Mór, Hegedüs László, Szász Domokos és Tóth Sámuel zsinati jegyző.

Nov. 23. d. e.

Elnökök: br. Vay és Nagy Péter. A jegyzőkönyv felolvasatván, hitelesítettett.

Bencsik István ismét azon kedvező helyzetben van, hogy újra egy nemeslelkű debreczeni nő ajándékát jelentheti be a házipénztár javára. Ez a nő Bösörményi Róza, a ki 1000 frtot ajánl fel szép levél kíséretében.

Szabó János: A lelkészi kar egyik lelkes, tudós tagja általam egy emlékiratot terjeszt a zsinat elé, melyben a Károly biblia fordításának hiányosságát, a liturgia rendezetlenségét s egyházaink anyagi nyomasztó helyzetét ecegeteli. Ez emlékiratot ajánlom a zsinat figyelmébe.

Nagy Péter: Mintán a házipénztár csak a konvent felállítására után alakulhat meg, de addig is folynak be adományok, bizottságot kíván kineveztetni, a mely a domesztika végleges megalakulásáig az ügyeket vezesse. A debreczeni főiskola pénztára átvehetné az összegeket s a bizottság elnöke lehetne a tiszántúli püspök, Révész Bálint. Elfogadtatott.

Tóth Sámuel szintén örömmel jelenti, hogy a debreczeni egyház főgondnoka mélt. gr. Degenfeld Imre úr a házipénztár javára 5000 frtot ajándékozott. (Éljenzés.)

Olvastatott másodizben a házipénztár felállításáról szóló törvényjavaslat. Végleg megállapítottatott.

Olvastatott másodizben a bírósági törvényjavaslat. Végleg megállapítottatott.

Olvastatott másodizben az alkotmánytervezethez készített pótcikkely a felség felügyeleti jogáról s a védelmi jogról (jus advocatiae), továbbá egy másik pótcikkely az egyházi vagyon kezeléséről. Végleg megállapítottatott.

Olvastatott másodizben a tanítók s tanárokról szóló fegyelmi rendszabály. Végleg megállapítottatott.

Olvastatott a bölcsészeti szak s tanárképző felállítására kiküldött bizottság javaslata, mely kimondja, hogy teljes theologiai és bölcsészeti facultás állittatik fel s annak felállítását az egyházkerületek meghallgatás s javaslatai nyomán a konventre bizza. Elfogadtatott.

Olvastatott a dékánosság intézményének felállítására kiküldött bizottság javaslata, mely szerint minden egyházban a presbyterium mellett dékán s ennek támogatására női dékán állittassék a végből, hogy azok a gyülekezetet az év különböző szakában könyöradományok gyűjtése végett megkörezzék. A begyűlt összeg $\frac{1}{4}$ -e azon iskoláknak juttatnátnék, melyek azon egyházkerületben eddig a supplicatio jogával birnak; $\frac{1}{4}$ -e azon egyházaknak, melyeknek a segélygyűjtésre, eddigi szokás szerint, engedély adható; a maradék $\frac{2}{4}$ -e a helybeli egyház szegényei, gyámoltalanai felsegülésére hagyatnátnék fenn.

Az indítvány támogatására Fejes István szólalt fel, mondván, hogy nem kívánja ugyan, hogy ez intézmény az eredeti alakjában állittassék fel, hanem az újabb viszonyok

szerint. A cél, mely végett ez intézmény felállítatnék, eddig is gyakorlatban volt, u. m. a segélygyűjtés. Azonban azon mód, melylyel a mai tanulók a supplikatiót gyakorolják, nem vezet célra. Szégyenlik az egyes pártfogók megkeresését s így csak az egyházak segélyére vannak utalva, a mely útiköltségeikre annyira felmegy, hogy a gyűjtelékből az iskolának mi sem marad. Az egyes egyházak segélygyűjtői is felemésztik a maguk díjjaira a gyűjtött összeget. Sőt az ily segélygyűjtők tartása a lelkészeknek is felette sok kiadást okoz. Mindezeknél fogva, mivel a helybeli dékánok által begyűjtött segély mibe sem kerül s a segélyre szorult iskolák s egyházak a maguk osztalékát így is megkapnák, a dokánság intézményét alkotmánytervezetünkbe, ha azt nem akarjuk, hogy hiányos maradjon, felveendőnek véli. A nagyon segélyre szorult egyházak s iskoláknak ezután is adhatna engedélyt a konvent. De ha így rendszerezzük s engedélytől tesszük függővé a gyűjtetést, a kevesebb engedélyt kapóknak több segély juthat osztályrészlül. Most elforgácsoltatik az erő, mert mindenki, a ki kér engedélyt, az megkapja.

Br. Vay elnök azt kérdi, hogy ha itt csak az általános elveket fogadják el, a részleges kidolgozás végett áttehetnők-e a konventhez?

Nagy Péter ily értelemben feltett kérdésre a zsinat a dokánság intézményét elfogadta.

Körmeny Sándor jelenti, hogy a közpénztárra aláírás végett kitett ivre következő adományok folytak be eddig, készpénzben aláíratott 2660 frt., kötvényekben 6840 frt., évi adomány 175 frt., a mi 3500 frt. tökének felel meg. Az eddigi gyűjtés ez iven 13,000 frt., s a már bejelentett összegekkel az egész 27,000 frt.

Br. Vay elnök: a gazda számadásának megvizsgálására s költségeinek és fizetésének megállapítására Révész Bálint elnökle alatt Fráter Imre, Lengyel István, Veszprémi Gáspár, Balogh Ferencz küldetnek ki.

Olvastatott ezután a kérvényi bizottság jelentése az átvizsgált kérvényekről.

Érdemlegesen a zsinat egyben sem határozott, hanem a legtöbbet vagy elvetette vagy a konventhez útasította.

A kisérő levél aláírásával br. Vay Miklós és Nagy Péter elnökök, Tóth Sámuel és Véghely Dezső jegyző bizattak meg.

Jegyző jelenti, hogy a szentesítés alá felterjesztendő törvénykönyv általános címe ez lesz: „A magyarországi reformált egyház alkotmányos szervezete”, ennek

I-ső Része: Az egyház. Az első részben lévő 5 szakasz a következő: 1. Az alkotmányról. 2. Az egyházi tisztviselők. 3. A lelkészválasztási szabályok. 4. Országos közalap. 5. Egyházi adótörvények.

II. Rész. A köznevelés és oktatás ügy.

III. Rész. Egyházbirósági és törvénykezési rendtartás.

Megállapították a zsinat pecsétjét is. Közepén égő

fáklya alá vésvé: Máté V. 15. Kőirata: A magyarországi ref. egyh. zsinati pecsétje 1881.

Zárulás nov. 24-én d. e.

Elnökök: b. Vay Miklós és Nagy Péter. A jegyzőkönyv felolvastatván, hitelesítették.

Bencsik István szerencsésnek érzi magát, hogy most már harmadszor jelenthet be adományozást, ugyanis a nagybányai egyházmegyének szeretve tisztelt segédgondnoka, mélt. Ujfaluassy Miklós úr 1500 frtot adott az országos közalapra.

Kiss Áron szintén örömmel jelenti, hogy a szatmári egyházmegye segédgondnoka, nagys. Vályi János úr az országos közalapra 1000 frtot adományozott,

Olvastatott másodizben a lelkészválasztási szabályzat. Végleg megállapították.

Br. Vay Miklós a mai jegyzőkönyv hitelesítését az elnökségre kívánja bízni.

Br. Vay Miklós elnök olvasta a zsinatot bezáró, lapunkban már közlött, beszédét.

Az elnöki beszédre Révész Bálint felelt a debreczeni ref. egyház nevében, mint azon egyház lelkipásztora, melynek az a szerencse jutott osztályrészlül, hogy a zsinatot kebelébe fogadhatta.

Ezen újonnan épült iskola alapköve letételekor, midőn a zsinat iránti indítvány egyházkerületünk e tanácssterméből szétküldetett a testvér-egyházkerületekhez, még alig mertük remélni, hogy ezen zsinat csakugyan létesülni fog és ezen iskola disztermében fogja megtartani üléseit. Sőt később is annyi hullámok verdesték körül a megindított eszmét, annyi ellenkező irányú szelek támadtak ellenében, hogy sokszor kételkedni kezdtünk, mi lesz belőle?

De valahányszor kételkedtünk és csüggedtünk, exc.-iád bölcsességére és tapintatosságára gondoltunk és elmondhatom, hogy exc.-iádnak köszönhetjük leginkább, hogy ezen zsinat létrejöhetett és tanácskozásait befejezhette. (Lelkes eljenzés.)

Az exc.-iád elősorolta nagy borderejű határozatokból, a melyek a zsinat tanácskozásai folytán létrejöhettek, csak a konvent kérdését emlitem föl, mint a melyből származott leginkább a félreértés, a mely immár eloszlott. A konvent meg van állapítva és be van ékelve egyházunk szervezetébe, és azt hiszem, hogy ezután minden félreértésnek és kellemetlenségnek vége fog szakadni. (Helyeslés.)

Most már itt állunk az elválás bús órájában, itt vagyunk együtt ezen teremben, hol Isten nevében és segédelmében bizva, elkezdtek tanácskozásainkat és az ő dicsősége megdicsőítette magát erőtlenségünkben.

Végeztünk annyit, a mennyit lehetett s elvégeztük azt, a mi elénk kitűzve volt. Átéreztük mindannyian az apostolnak azon nagyjelentőségű szavait: Nem azé a siker, a ki plántál és öntöz, hanem Isten az, ki előmenetelt ad.

Itt vagyunk — mondom — e teremben a búcsú megható órájában, hol úgy tekintünk egymásra, mint a búcsúzó Pál apostol az efezusi hívekre, mondván: Az ön orczámat ti többé nem látjátok.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erdélyi prot. Közlöny“ 51 számához.

Kik e teremben vagyunk, talán soha sem látjuk több egymást úgy, a mint itt együtt voltunk. De zárjuk keblünkbe az egymás iránti testvéries szeretetet és boldogító emlékezetet. Mintán pedig lehetetlen, hogy hozott határozatok és megalkotott törvények, bárminők legyenek is azok, mindenekre nézve kielégítő és kedvesek legyenek, rendeljük alá tehát mi is egyéni nézeteinket és meggyőződésünket a közmegegyezéssel hozott törvényeknek és igyekezzünk azoknak, miként az apostolok, az egyházi életben érvényt szerezni.

Midőn az apostolok mesterüket az égbe emelkedni látták, hűsan állottak elhagyatottságuk érzetében, de egy szó hallatszott hozzájuk megnyugtatólag. Maradjatok együtt Jeruzsálemben! Együtt is maradtak és ezen egyetértés eszközül azt bennök, hogy csakugyan felöltöztettek mennyei erővel.

Ezt fogja bennünk is eszközölni Isten, ama mindenható atya, s azért ezen érzést, ezen elhatározást vigyük el magunkkal, habár szétoszlunk is a jelen órában, de együtt leszünk és együtt maradunk ref. egyházunk javának előmozdításában. Vigyük el magunkkal azon érzetet, hogy excziád, a ki velünk volt, midőn nehéz harcok intéztettek egyházunk ellen, — velünk volt annak derült napjaiban, ezután sem hagyand el bennünket. (Hosszas éljenzés.)

Nagym. báró! Fogadja hálás köszönetemet részint Debreczen városa és polgármestere, részint a debreczeni ref. egyház s annak főgondnoka részéről is, itt ezen teremben folytatott tanácskozásaink közt irányunkban tanúsított előzékenységeért, gyöngédségeért és tapintatosságáért, egyszersem mind tartsa meg városunkat és ref. egyházunkat kegyes jó emlékezetében. (Éljenzés.)

És most azzal a buzgó óhajással végzem be beszédemet, hogy nagyméltóságodnak áldásdús, hazát s egyházat egyaránt boldogító életét s egyszersem mind elnöktársának, a főtiszt. és mélt. püspök urnak életét, kinek egyházkerületével most oly testvéreileg összeolvadtunk mindkettőjüknek életét számos éveken keresztül tartsa meg az Isten!

Majd. br. Vay Miklós intézett a meghatottságtól remegő hangon rövid búcsú szót elnöktársához, a jegyzői karhoz, a zsinat tagjaihoz, a debreczeni ref. egyházhoz és városhoz.

Megható zárímát mondott erre Nagy Péter, püspök, s utána felzendült a zsinati tagok ajkairól: „Légyen te köfalaidban csendesség és jó békesség.“ Az utolsó sornál: minden jót kívánok tenéked, minden szem megnedvesült.

Az ülés befejezte után a zsinati tagok testületileg tisztelni s búcsúzni mentek a gyűléseket ritka tapintattal s bámulatos kitartással vezetett s mindnyájuk szeretetét megnyert világi elnök, b. Vay Miklóshoz, a kinél a zsinati tagok érzelmeit Kun Bertalan püspök ékes és mindenkit meghatott szavakkal tolmácsolta. Innét szintén testületileg mentek el az egyházi elnök, Nagy Péter püspök szállására,

a kitől a zsinati tagok nevében Beöthy Zsigmond vett búcsút. Gr. Degenfeld Imrénél Pap Gábor, püspök, Révész Bálintnál Szász Domokos tolmácsolta a zsinat hálás érzelmeit. A városnak, tanúsított vendégszeretetéért, a zsinat küldöttség által fejezte ki köszönetét, valamint a kaszinónak is.

S ezzel befejeztetett egyházunknak ama nevezetes ténye, mely után száz év óta hiában óhajtozott s most felséges királyunk kegyességéből végrehajthatott. Az egyház, ha az alkotott törvények szentesítettnek, szervezve van. Jók-e, az egyház virágzására alkalmasok-e az alkotott törvények, azt alkalmaztatásuk után a jövő mutatja meg. De ha még tökéletesek nem volnának is, mindenesetre az egyház egységének, a rendszeres eljárásnak s főleg a házipénztárnak megalakítása által csak jót várhatunk tőlük. Adja Isten, hogy e remény teljesüljön. *Öreg János.*

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvár, 1881 dec. 11 én.

Jelen voltak: főtiszt. Nagy Péter püspök, mint elnök; dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Parádi Kálmán, Bodor Antal titkár; Szabó Ádám számvevő, Balogh György ügyvéd.

Az időközben ellátott ügyek bejelentetvén, jóváhagyattak.

Hegedüs Lajos esperes a fia jelentése alapján megengedték, hogy a hadróvi egyházköztség roskatag papi házát egy eladóvá tett alkalmas új épülettel reárfizetés mellett cserélje.

Missionarius Láng Károly a fia jelenti, hogy a galaczi egyházköztségben ideiglenes tanítói minőségben megválasztott Reich K. József meghagyás daczára sem adta be igazoló és tanképesítő okmányait. — Megválasztatása semmisenk nyilvánittatik és az egyházi épület elhagyására útasittatik.

A szászvárosi egyházköztség fölterjesztésére megengedték, hogy az állami leányiskola föllállítása indokából felekezeti leányiskoláját bezűntesse és énekvezértanítója a Kun kollegiumba elemi iskolai tanítói minőségben áthelyeztessék, kötelessége maradván az illető egyházban az énekvezéri teendők folytatása.

A marosi egyházmegye fölterjesztésére örömmel vétett tudomásul, hogy szentsimoni egyházközség kedvező anyagi viszonyainál fogva az énekvezértanítói állomást rendszerezheti. A díjlevél megerősítése előtt azonban útasittatik, hogy a fizetés alapját képező jövedelmek biztos voltát mutassa ki.

A nagyalmási egyházközség új templomépítkezésének felülvizsgálásáról beadott mérnöki jelentés jóváhagyó tudomásul vétetett és az ajánlatba hozott javítások megtétele elrendeltetett.

A külföldi egyetemeken vallás-tudományt hallgató ifjak segélyezésére szánt alaphól részeltetés végett benyuj-

tanító kérvények beadására zárthatáridőül jövő évi február vége tűzre ki.

Vályi Pál marosi egyházmegyei esperes aña jelenti, hogy a kidőben felállított állami elemi iskolában alkalmazott 2 tanító, mert fizetésüket nem kapták meg, állomásukat elhagyták; hogy az illető iskola ügye végképpen elhagyott és hogy anyagi tekintetben is többrendű pénzzavar feroz fenn. Az esperesi jelentés a kultuszminiszter urhoz terjesztetik föl a további intézkedés megtétele végett.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

(A deézi egyházmegyéből.)

P.-Cseh, 1851 decz. 8.

(Beköszöntési ünnepély. Közébed. Jótékonyczélú tánczvigalom. Köszönetnyilvánítás.)

Hidalmáson f. hó 4-én egy lélekemelő ünnepélynek valánk tanúi. A hidalmási ev. ref. egyház új lelkésze, Balla Károly aña tartá e napon beköszöntő beszédét. Dél előtt 10 órakor mindenfelől gyülekező sokaság lepte el a templom környékét és az odavezető útakat. Még a nap is ünnepelni látszott, s a tavaszias idő csak emelte az ünnepies hangulatot. Tíz órakor templomba mentünk. A 27-ik dics. 2 első verse eléneklése után, esperes-helyettes, igtató lelkész, e sorok írója szószékre lépett, „a mi segéd elmünk“ után rövid, az alkalomhoz illő beigtató beszédet tartott, a szentírásból vett idézetekkel mutatván fel a pap és hallgatói egymás iránti kölcsönös köteleességeit kívánva az új lelkésznek azt az örömet, hogy „örömmel és nem bánattal szolgálna“, hogy eszközölhesse és szemlélhesse egyházának folytonos előmenetelét és virágzását, hogy legyen az egyház hűs árnyat adó menhelye az élet küzdelmeiben elfáradt vándornak, az általa hirdetett ige krisztály tisztán csergedező patak a lelki szomjazóknak. A beszéd végeztével imában kérve áldást az új lelkipásztorra és hallgatóira, felhlyta az új lelkészt széke elfoglalására. Egy vers eléneklése után, szószékre lépett Balla Károly lelkész aña s rokonszenves hangon mondott, könyekig megható, buzgó ima után, Pál apostol II. Korinth. XII. 20, 21 versei alapján tartott igen korszerű és alkalomhoz illő szép beszédet, fejtegetvén bevezető részében a mai napság divattá válni kezdő vallásos közönyt, kifejtvén álláspontját a közönyösség nagytömegével szemben és ismertetvén a szent ügy szolgálatában álló személyét, ki már felöltötte „a lelki fegyvert, az igazság mellvasát, a békesség evangolium ának sarait, a hitnek paizsát, az üdvösségnek sisakját.“ A zászlót, melynek szolgálatába állott, el nem hagyja s csak akkor lenne Isten előtt megalázva, ha a fegyvereket nem használva a zászlót elhagyná s ő is ama világi nagy tömeg után indulna.

Köztetszéssel fogadott beszéde után, zárimában kért áldást hazánkra, nemzetünkre, felsőges királyunkra, egyházainkra s a gyülekezetre. Egy vers eléneklése alatt

a gyülekezet elszlott, egy róm. kath. és egy unitárius család fogadván úgy az igtató, mint az új lelkészt és idegen vendégeköt ebődre barátságos házuknak vendégszerető asztalához. Este az egyház javára jótékonyczélú tánczvigalom volt; jó zene mellett, szép bürben, lankadatlan kedvvel folyt a multság reggelig. A helyi és vidéki egybegyűlt szép számú közönség fényes bizonyítéka a jótékony czél iránti lelkesedésnek. A bál jövedelméről illetékes helyen számolni fognak, e helyen azonban a nyilvánosság előtt megemlítenődnek tartom, hogy a jótékony czélra történt felülfizetések sorát hr. Vesselényi Ferencz egyházmegyei főgondnok ő mitga nyitotta meg, kinek egyházaink iránti áldozatkészége kifogyhatatlan mint eddigelő, úgy ez évben is érezteté a hidalmási anyaegyházzal főpatronusi nagylelkűségét és jószívűségét, a papi lakás tetemes kijavításait saját költségén eszközöltetvén. Csak a közhála és elismerés nyilvánulásának lesznek e helyen szerény tolmácsa, midőn kívánom, hogy adjon az Isten sok ily nemes koblú főpatronust egyházainknak, öltesse és tartsa meg Isten sokáig állandó jó egészségben egyházainknak, hazáinknak és nemzetünknek diszére, javára!

Mindnyájan egy kedőlyesen eltöltött estély kedves emlékeivel távoztunk baza. A viszontlátásig!

M. J.

(A görgényi egyházmegyéből.)

Komlód, 1851 decz. 13.

Örömmel tudatom, hogy a komlód-oroszfái ev. ref. egyházban az 1851-ik évben is szaporodott a hivek száma. Ugyanis hitünkre áttért a gör. kath. vallásról egy férfi és egy nő, de a hivek szaporodásánál sokkal örvedetesebb az, hogy a kegyeletesek száma is kezdett szaporodni. Igy Oroszfáján az úrasztalára Szabó Molnár Károly és neje Fülep Mária egy szép asztal-takarót ajándékoztak, mit nov. 27-én, istenitisztelet alkalmával, a jócselekedetekben buzditó példaadással, mutattunk fel és tettünk az asztalra. Ugyancsak Oroszfáján Kerekes Dávidné, Szigethi Zsuzsánna egész évben az úrasztalát ellátta kenyérral.

Polgár István és neje Brassai Katalin (komlói egy szerű földművesek) a komlói úrasztalát diszitették fel egy szép takaróval, melynek szegélyzetén van mindkettőjük neve. A komlói egyház tagjai a folyó 1851-ik évben önszorgalmukkal szereztek 150 véka csős törökbúzá, a papi lak építésekör történt egyházi adósság törlesztésére. Itt a mag termékeny földbe hull, a gyümölcsözés szépen mutatkozik.

Gáll Gábor,

komlód-oroszfái ref. lelkész.

IRODALOM.

Mehner Vilmos kiadásából ismét több érdekes füzet érkezett szerkesztőségünkhez mutatóványkép. „A föld és népei“ kitűnő műből, melyet a jeles tehetségű György Aladár dolgoz át nagy szorgalommal és hivatottsággal, négy (49—52) füzet küldetett be. E füzetek behatóan foglalkoznak a nyugati európai államokkal; gyönyörű képei — úgy a szövegbe nyomottak, mint a mellékelt aczélmetsetek — igazán szemléltetve oktatnak. E nemű hasonló mű nem volt még a magyar olvasó közönség asztalán. A népisme, földrajz stb. tudományok népszerűsítésére nagy tényező e mű, melyet sok jeles tulajdonán kívül ára is (egy füzet csak 30 kr.) ajánlatossá tesz. E mű első két kötete már egészen megjelent s pompás díszkötésben kapható.

Beküldetett ugyancsak Mehner Vilmos kiadásából a „Képes világtörténet“ 60, 61, 62 füzete. E füzetek is a szokásos díszszel a lelkes kiadónál megszkott csinnal jelentek meg sok, a szövegbe nyomott gyönyörű képpel képmellékletekkel a keleti népek történelmét tárgyalva. Mehnernek szerencsés keze volt, midőn e vállalatot alapította; ez is egyedüli az összes magyar könyvpiacra s az egész magyar literatúrában. Ajánljuk a hazai közönség pártfogoló figyelmébe. Egy füzet ára 30 kr. E műből három teljes kötet jelent meg s gyönyörű kötésben kapható. Mindkét munka felette ajánlatos karácsoni és újévi ajándéknak is. Megrendelhető a kiadónál, (Budapesten, papnövelde utca 8 sz.) és minden hazai könyvkereskedésben, valamint a könyvtügyneköknél.

Megrendelési fölhívás, ily című munkára: „Új magyar Athenás (Újabb kori magyar prot. egyházi írók életrajzi gyűjteménye).“ Alólírottak hosszabb idő óta gyűjtögetvén magyar prot. írók életrajzeit, kezdve, hol a jó Bod elhagyta Athenásában haladva a jelenkorig, — azon meggyőződésben, hogy ilyenmű munka egyrészt némi szolgálatot teend általános nemzeti irodalmunk buvárainak, s még inkább m. prot. egyházi irodalmunk majdani Toldyjának; másrészt aze szakmával tüzesebben nem foglalkozó, de szellemi munkásaink élete s működése iránt mégis érdeklődő művelt prot. közönségünknek is tanulságos olvasmányt vélvén nyújthatni, tisztelettel felhívjuk mindazokat, kiket nemzeti irodalmunk s ennek egyik kiválóbb tényezője a m. prot. egyh. irodalma s a jeltelen sírokban nyugvó vagy még élő jelesebbjeink élete s munkálkodásának közelebbi ösmerése érdekel, hogy ily tárgyú, fentebbi czímen említett munkánk megjelenését pártfogásuk által eszközölni, illetőleg megrendelő aláírásukkal biztosítani sziveskedjenek. Ezen, fentebbi czímen f. évi szeptemberően megjelenő gyűjtemény, az 1760—1880-diki időközöböl, a Királyhágón innen és túl élt vagy élő 470 magyar protestáns (ref. és ág. ev.) egyházi író életrajzát adandja, legnagyobb részt önálló kutatások vagy eredeti források, azaz: önéletrajzok vagy az illető

írók utódainak közleményei nyomán, tőmör vonásokban, munkáik könyvészetével s a munkásságukra vonatkozó vélemények idézésével s azoknál, kiknek életrajzaik egy vagy más helyen megjelentek, a források megnevezésével, s ahol szükséges, a téves adatok helyreigazításával. Az „U. M. Athenas“ terjedelme 40 nyolczadrét iv, ára 4 frcint leend, mely az átvételkor fizetendő. Ezúttal csak kötelező aláírást kívánunk, hogy tájékozhasssuk magunkat a nyomtatandó példányok mennyisége iránt. Kérjük a főt. püspök s nt. esperes urakat s mindazokat, kikhez aláírások gyűjtése végett iveket küldöttünk, hogy iveket junius végéig Szentkúti Károlyra czimezve (Pozbán, u. p. Füss, Bars m.) beküldeni sziveskedjenek. Minden megrendelő bérmentve kapja meg példányát. Tisztelettel, 1881, ápril havában. Szentkúti Károly, pozbai ref. lelkész. Kálmán Farkas, gyüdi ref. lelkész. Bierbrunner Gusztáv, ó-kéri ág. ev. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 decz 17 én.

— A vörös kereszt-egylet f. hó 19-én tartja meg alakuló közgyűlését városunkban. Tíztesen fejtegetni az egylet humanus czélzatait egészen felesleges. Szervezését koronás királyunk ő felsége kezdeményezte s annak fogantatásával gróf Károlyi Gyulát bizta meg. Az anyaegylet f. évi május 17-én, Királyasszonyunk védnöksége alatt, Budapesten alakult meg 490 alapító, 456 rendes 10 forintos, 1604 évi egy forintos és 228 rendkívüli vagy összesen 2778 taggal és eddig 74,557 frt. alapítványnyal és ezzel, illetve a volt magyar országos segélyző nőegylet egyesülése folytán ennek tagjait és vagyonát is hozzászámítva 1161 alapító, 1589 rendes 10 frtos, 24,518 évi egy és tőzb frtos és 4646 rendkívüli vagyis összesen 31,914 taggal és 153,675 frt. 26 kr. a központban kezelt alapítványnyal. Meglehetősen elterjedt azon nézet, hogy a vörös-kereszt egylet csupán háború esetén és csakis a katonaság érdekében van hivatva működni, mint ilyenről, elégségesnek tartják, ha a polgárok adakozását háború esetén veszi igénybe, béke idején tehát a segély-gyűjtés és szervezkedés munkáját fölöslegesnek vagy legalább is időölttinek tekintik. Téves e nézet úgy alapjában, mint következtetéseiben. Mert igaz ugyan, hogy az egylet főczélja a háborúban megsebesült harczosok ápolása, de hogy e nagy feladatnak szükség esetén megfelelőhessen, elmaradhatlan kellék, hogy a béke idején szervezkedjék, mert ha föltételezhető is, hogy sebkötő anyagok egyéb offéle szerek háború esetén gyűjtés útján beszerezhetők, kórházak felállításá, betegápolónők kiképeztetése, önkéntes csapatok szervezése, betegszállító vonatok, hajók és kocsik beszerzése csakis hosszú időn át, tehát a béke idején létesíthetők, valamint az ezekhez szükséges pénzösszegek is polgártársaink szertelen megterhelése nélkül nem egyszerre, hanem parányi részletekben,

de folytonos gyűjtés által állíthatók elő, s épen e körülmény adja észszerű magyarázatát annak, hogy alapszabályaink 5-ik §-a a tagsági díjat csak évi egy forintra határozta. De téves az egylet valódi célja iránt ama nézet is, mintha az egylet csakis háború esetén és csupán a katonaság érdekében volna hivatva tevékenységet kifejteni, — mert az alapszabályok 4-ik §-a szerint az egylet feladata jótekonny működését állandósi tani vagyis a béke idejére is kiterjeszteni. A haza különböző részeiben felállítandó kórházaink béke idején nem a katonák, hanem segélyre szoruló polgártársainknak fognak menhelyül szolgálni, az egyletnek betegápolásra kiképzett női, béke idején, szintén a családok egyik legszebb, de leg-súlyosabb feladatát, a betegek ápolását lesznek hivatva teljesíteni; másrészt rendkívüli szerencsétlenségek, mint árvíz, tűzvész, inség vagy járvány esetében az egylet feladata a szűkölködők segélyezése. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A Sámi-alapra eddig begyűlt adakozások összege meghaladja az 1200 frtot. Ez alap kamatainak felhasználására nézve a kolozsvári ref. tanári kar az özvegy elé azon javaslatot terjesztette, hogy 1000 frt. kamatja fordíttassék a jövő tanéven kezdve a gymnasium VII-ik vagy VIII-ik osztálya legkitűnőbb növendéke segélyezésére; a többi pályadíjak kitűzésére.

A magyar királyi udvar lelkészei. A közelebb múlt napokban az egész sajtófelszólalt az iránt, hogy a budai királyi várpalota lelkésze Bécsbe helyeztetvén át, ez állomásra, mely tényleg magyar királyi udvari lelkészi állás, végre magyar pap nevezessék ki. A „Századok“ czimű történelmi folyóirat közelebbi száma is hozzászóla kérdéshez s érdekes adatokkal mutatja ki, hogy a csehországi vörös-csilagos keresztos vitézek rendje mikép jutott hozzá, hogy a magyar király udvarában a lelkészi hivatalt birja. E rend, melynek eredeti hivatása a szent földre zarándokló csehek oltalmazása volt, a szent föld elvesztése után betegápolással foglalkozott s mint ilyen 1723-ban nyert honosítást Magyarországon, de oly feltétellel, hogy tagjai sorába magyar ifjakat vegyen fel. E feltételt soha sem teljesítették. A rend pozsonyi házának első főnöke, Götzl, elnyerte a budai Szent Zsigmond prépostságot; később, 1731-ben elnyerte a második főnök, Mader is, és azóta mai napig a cseh rend főnökei birták e prépostságot. Buda várába azonban nem ez úton jutottak be, hanem Mária Terézia királynő telepíté őket ide lelki igazgatókúl a királyi lakban elhelyezett angol szűzéhez s rájuk bizta a királyi palota kápolnájának lelkészi teendőit is. És e lelkészséget megtartották akkor is, mikor az angol szűzek átköltöztek Pestre. És mikor 1771-ben Szent-István jobbja a várkápolnába helyeztetett, annak is a cseh papok lettek az őrei, most pedig, hogy a királyi udvar időnként itt időz: tényleg, mint udvari lelkészek működnek. A „Századok“ méltán hangsúlyozza, hogy ez továbbra nem tűrhető; a cseh rend kórházak vezetésére jött hazánkba, angol szűzek lelki igazgatására telepedett

Budavárába, tehát sommi jogczime, hogy a magyar királyi udvar lelkészi állását elfoglalja, s meg kell szüntetni azt a példátlan fonákságot, hogy a magyar király lelkészei, Szent-István jobbjának őrei egy cseh rend tagjai legyenek.

— **Meghívó.** A „szilágymegyei tanító-testület“ zilahi járásköre jubilaris ünnepélyvel egybekötött féléves gyűlést folyó évi december hó 20-án d. e. 9 órakor Kis-Doba községében fogja megtartani, melyre a kör rendes, pártoló és tiszteletbeli tagjai, továbbá a tanügy iránt érdeklődő tanügybarátok tisztelettel meghivatnak. A gyűlés tárgyai: 1. Elnöki megnyitó. 2. Báthori György kisdobai ev. ref. kántortanítónak a tanítói pályán 50 évet meghaladott idő alatt érdemei elismeréséül, ő császári és apostoli királyi felség által legkegyelemesebben adományozott „koronás érdemkereszt“ feltűzése Kerekes József kir. tanácsos és szilágymegyei tanfelügyelő úr által. 3. A decorált tagtárs úr üdvözlése, a tanító-testület részéről Fodor Dániel zilahi tanár és elnök által, az egyházközség részéről pedig Botka Károly nagy-dobai ev. ref. lelkész úr által. 4. Faluvégi Albert zilahi igazgató tanár urnak „A tanító-testületi járáskörök sikeres működéséről“ tartandó értekezésének meghallgatása. 5. A „Musil“-féle irkák, rajz- és számtani füzetek ismertetése Versényi Gábor zilahi rajztanár úr által. 6. Szabó Lajos zilahi községi népiskolai vezértanító úr gyakorlati tanításának meghallgatása és megbirálása. 7. Szent József budapesti magy. kir. állami tanítónőképző intézeti tanár által a népiskolai tanítók számára írt számtani műnek ismertetése az elnök által. 8. Indítványok s más folyó ügyek elintézése. Zilah, 1881 decz. 10-én. Fodor Dániel, elnök.

— **Gyászhir.** A miskolci helvét hitvallású ref. lyceum tanári kara úgy a maga, mint a megszorodott család nevében fájó szívvvel jelenti, hogy Szűcs Sándor miskolci ref. lyceumi rendes tanár hosszas szenvedés után, életének 47-ik, boldog házasságának 15-ik, gymnasiumi tanárságának 9-ik évében, folyó december hó 13-dikán délután 1 órakor jobblétre szenderült. A munkás tisztársat, hű férjet, jó atyát és szerető rokont gyászolják: özvegye szül. Fogarasi Róza asszony, — gyermekei Béla, József, Sándor, Mariska, Róza és Juliska, — apósa Fogarasi Gábor karczagi gymnasiumi tanár nejével és gyermekeivel, tisztársai és tanítványai. A megboldogult porrészei december 15-én d. u. 3 órakor toronyalja-utczai lakából az avasi temetőbe siri nyugalomra kísértetett. Miskolcz, 1881. december hó 14-én. Az úr áldása és a jók emlékezete örökdíjk siri álma fölött!

— **Hibaigazítás.** Lapunk legközelebbi számában a népiskolai kézi- és vezérkönyvek készítésére megjelent pályázatban e helyen: „IX. Testgyakorlatra és X. Munkatanításra vezérkönyv a szükséges ábrákon kívül 4—5 ivnyi terjedelemben“ a 4—5 ivnyi helyett 4—4 ivnyi olvassandó.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:
b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHAZI ES ISKOLAI HETILAP

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beiglatás
után 30 kr
Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Demokos.

Tartalom: Előfizetési felhívás. A nagy év Szász Béla. Jézus az ejtó előtt. -- z -- y. — Az állandó ig. tanács r. üléséből. r. t. — Irodalom — Lapszemle. — Külföld. — Tárca Karácson. Szemerjai Béla. — Hugó Viktortól. Hegedüs István. — Hivatalos rész. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A

„PROTESTÁNS KÖZLÖNY”

XII. ÉVFOLYAMÁRA.

Egy test és egy lélek vagytok. Gal. IV.

Az evangéliom szerint reformált magyar egyház az 1882-ik évvel életének új korszakába lép. Az országos közgyűlésény egyhangú itélete szerint a közelebről tartott egyetemes zsinat, törvényhozási nagyszabású munkája által, lerakta azon alapokat, melyeken a magyar protestántismus benső megújhdásának, az idők viharaiival daczoló erejének s egységének temploma építhet föl.

Az „Erdélyi prot. Közlöny” eddigi XI. évi pályafutása alatt ez új korszaknak vala igénytelen, de jóakarató előharczosa. Kibontott lobogója körül a magyar protestántismus bajnokainak díszes tábora sereglett össze az erély törhetlenségével, az ügy igazságába vetett erős hittel bekövetkezendő diadal bizonyos reménységével vívta a neves harczt, melynek nyomán nem vér és köny hull, hanem élet és áldás tenyész.

A részek egyesülésének, a reformált magyar egyház uniojának fénylő gondolata, melynek jegye alatt küzdött, valósággá vált. mint hajdan a pusztai vándorlás után Izrael tizenkét törzsöke, midőn bevégezte a honfoglalás dic. harcztát, egy egységes nemzettestlé tömörült Dávid és Salamon koronás királyainak jogara alatt erejét egyesítve, fölépítette közös templomát, úgy nekünk is, kik magunkat a magyar reformált egyház igaz híveinek valljuk, az innár egygyé vált édes otthonunkban, közössé lett lelki házunkban együtt munkálni, az egy czeleha törekvésnek fölbredett érzetét buzgón ápolni nemcsak vallásos, de egyszersmind hazafias kötelességünk.

A helyzet változtával lapunk feladata is átalakúl, jobban mondvá, kiszélesül. Eddig az öt ref. egyházkerület közül csak az egyiknek, az erdélyinek, szolgált közlönyéül; jövőre nézve feladatául azt tekintendi, hogy irodalmi közege legyen az egygyé vált magyar reformált egyház egyházi és iskolai magasrendű közös érdekeinek s az egyes egyházkerületeknek és azok között az erdélyrészeknek is particularis érdekeit csak annyiban képviselje, a mennyiben azok az egésznek javára szolgálnak.

Lapunknak a jövőben követendő emez irányát jelezzük az által is, hogy eddigi cziméből az „Erdélyi” jelzöt kihagyjuk, rovatokat nyitunk a zsinati törvényhozás által megteremtett új helyzet nyomán előtérbe lépett

s az egyetemes egyházat közösen érdeklő kérdések vitatására, a megalkotott új intézmények népszerűsítésére, hogy mentől mélyebb gyökereket verhessenek azok egyetemes egyházunk termőképes talajában.

E mellett főtartjuk eddigi rovatainkat.

Közlünk **vezér és irányzókkeket, tanulmányokat és értekezéseket, külföldi szemléket, prot. egyháztörténelmi emlékeket,** lapunk körébe vágó **szépirodalmi műveket, költeményeket;** kiváló gondot fordítunk továbbra is **irodalmi, vidéki** rovatunkra, adni fogunk **lapszemléket, rendes tudósításokat** az erdélyrészi állandó igazgató tanács üléseiből, **hivatalos körözlényeket,** változatos **hírfűzért,** kiegészítve ezt **heti krónikával** a külvilág eseményeiről, hogy előfizetőink közül azok, kiknek nem áll módjukban többféle lapok jártatása, lapunk útján tájékozva legyenek ezek felől is.

Lapunk **rendes belmunkatársai: Dr. Jenei Viktor, dr. Kolozsvári Sándor, Hegedüs István, Baló Sándor, Parádi Kálmán, dr. Széchy Károly; Szemerjai Béla és Szász Béla, mint főmunkatársak.**

Külmunkatársaink gazdag névsorából legyen elég fölemlitenünk: **Imre Sándor, Szabó Károly, id. Szász Károly, Felméri Lajos, Szilágyi Sándor, Miklovicz Bálint, Sipos Pál, Tóth Kálmán, Bierbrunner Gusztáv, Fejes István, Kálmán Farkas, Csonka Ferencz, Herepei Gergely, Nagy László, Dézsi Gyula, Gönczi János, Dombi Lajos, Haraszi Gyula, Vas Tamás és Várnai urakat** s kiket legelől kell vala említenünk: **Gyarmathy Zsigmondné** ő nagyságát, e szellemes írónőnkét és **Juliát,** kitől legközelebről érdekes rajzokat közlünk a népéletből.

Széleskörű programunkat azonban valósítani csak azon esetben leszünk képesek, ha egyetemes egyházunk világi és egyházi kitünőségei jóakarató törekvéseinketszellemi s anyagi támogatásban részesítik, s lapunkat, mint az Unio közlönyét, hatáskörükben pártolják s terjesztik. Tiszteletteljes bizalommal kérjük ezt mindnyájuktól!

Isten áldása velünk!

Kolozsvártt, 1881. decz. 25.

SZÁSZ DOMOKOS,

a „Protestáns Közlöny“ szerkesztője és tulajdonosa.

A „Protestáns Közlöny“ előfizetési ára:

Egész évre	—	—	—	6	frt.	o.	é.
Félévre	—	—	—	3	„		
Negyedévre	—	—	—	1	„	50	kr.

A szegényebb sorsú egyházközségek s lelkeszek számára a kedvezményi árak továbbra is fentartatva, és pedig:

III. oszt. egyházaknak s lelkeszeiknek

Egész évre	—	—	—	5	frt.
Félévre	—	—	—	2	50 kr.
Negyedévre	—	—	—	1	25 kr.

IV. oszt. egyházaknak s lelkeszeiknek

Egész évre	—	—	—	4	frt	60	kr.
Félévre	—	—	—	2		30	
Negyedévre	—	—	—	1		15	

 Egyszerre beküldött öt új előfizető után tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Kolozsvártt, 1881. decz. 25.

A „Protestáns Közlöny“ kiadóhivatala.

A NAGY ÉV

Kolozsvár, 1881. decz. 25.

Ha az ókori népek bizonyos bosszabb időközökben évkörök zárpontjai szerint új és új szakaszait jelölték meg az életnek s a közbeeső éveket általánosabb időhatározás alá foglalák: nekünk is szabad cyklusokat különböztetni meg az élet és történet folyásában. Csak hogy e szakaszokra osztást ma már nem külső, arithmetikai mérték szerint szabjuk meg, hanem igyekszünk a változó események és fejlemények közös jellemvonását fölismerni az osztályozást ama korokat mozgató eszmékhez képest hajtjuk végre, a melyek időnként uralmat nyernek az egytörekvésű emberek lelke és akarata fölött s mintegy láthatatlan erővel szabnak irányt egyéneknek, népeknek magának az emberiségnek is. Hiában az önzés minden széthúzása, hiában a csak részenként élő és munkáló egyesek minden korlátozottsága: még a csak tükrök által látó emberi szem is elég erős fölismérésére az összetartozóság, az egyetemesség jellemvonásának az élet sokszerűségeiben is, az egymást követő napok és éjek hiában hozzák meg külön-külön a maguk gondjait: az eszmék láthatatlan kapcsolatai, közös ható-szállai erősebben fűzik össze részeket, mint az épületet köté vaskapcsok, mint az élő testet a gerincz-váz és húrszerű kötélek.

A mi magyar reformált egyházunknak is meg volt évek óta a maga uralkodó, mozgató eszméje, mely végig nyúlt sok, sok év életküzdelméin, melyhez a legjobb elmék visszatértek mindannyiszor valamikor csak engedett a köznap munká egy-egy kis ünnepi pihenőt; melyet féltetten őrzött kincs-ként vittünk magunkkal, mint a frigyládát, pusztában bolyongtunkban, melynek diadalra jutását még akkor is akartuk reményelni, a mikor már-már az életről kollelt volna a pillanat tanúsága szerint lemondanunk.

Majdnem egy kerek évszáza, a midőn már-már megérettnek látszott az eszme a teljes érvényrejutásra — legalább a sürgető gond szerette volna elhittetni magával, hogy immár zsendül a gyümölcs, de az élvezet kísérlete keserű kiábrándulásra vezetett s a reményt későbbre, jobb napokra kelle félretenni, a mikor talán sikerülni fog, a mi az imént meghíúsult; a mikor az emberek elég erősek lesznek, hogy az eszmét, az ígét, mint valóságot elhordozzák s a midőn eljött lesz az idő a teljességre.

Soká, soká nyugodott a nagy és szép gondolat, mint a magas talapzatról ledől szobor, melyet az idő moha s a föld pora és sara vastag réteggel borított, hogy a legértőbbek is már-már csak alig sejték az egykor szép ábrándképben kiformált idomokat; de a hír felőle, mint egy szent hagyomány, szállt nemzedékről-nemzedékre, fíról-fíra — s egyszerre, im ébredni láttuk az ég négy, sőt öt táján a hivatottakat, szokatlanul erős szó csendült a választottak ajkairól, mely szétterült a sikon, áthangzott a folyón, fölcsapott a hegyekre s hatalmas visszhangban zöngte át a sziveket, hogy egy akarat fogamzzék minden kebelben, s ta-

lálkozóra vozesse a messze tájakra szétzüllött testvéreket, kik egymásról alig is tudva, a mindennapi élet alantjáró törődései által korlátok közé szorítva, alig látnak vala tovább az egy embernek adatott szűk, kicsinyes, időhöz kötöttetett látkörön

És megtörtént, mint egy második pünkösztön, nagy találkozás; mindnyájan különböző nyelveken beszélnek vala s mégis mindnyájan megértik vala egymást, mert a szeretet lelke lakozik vala közöttük bennök, széthúzás helyett az egyesülés következett; csak szólaniook kellett, hogy kitünjék testvér-voltak, kezet fogtak egy akarattal fogadkoztak a nagy munkára. Tanácsolni, segitni egymást, kezet nyujtani a gyöngének, hogy az erősebb legyen gyámola az erőtelennek, közjóra bocsátani a szellem fölhalmozott kincseit, hogy mint igazi Agapén, megelégtassanak szűkölködők s nyerjen az a ki ad, erkölcsi tartalomban, mert a ki vett adta az alkalmat a szeretet munkáinak cselekvésére.

S a rég halottnak látszó eszme az együvé tartozas termékeny eszméje, fölserkenve hosszú álmából, gigrezdült a sziveken és elméken mint élő hatalom alkotott, teremtetett egy közös hajlékot, hol lakozunk mindannyian testvéri szeretetben, békeességben berendezve lakó helyet az élet szükségéinek megfelelően; meghordva az élés-kamarát a szűkölködők az elkövetkező nehez idő számárá; új és új találkozás időjét tűzve ki, megbizva a egy család véreit az éber örököléssel, hogy ha jönnek napok, a melyekre mondjuk: nom szeretem azokat legyen a ki résen álljon — mindez intézményekben régóta, sovárgással óhajtott vágyak nyervén beteljesülést, az angélium szerint reformált magyarországi keresztely egyház egysége erkölcsi szellemi tartalmahoz mért hatalma!

Bizony a nagy év beteljesülést adatott megörönk, melyet annyian s köztük legjobbak vala hasztalan melynek ingyen ajándékát hálás szívvel kell az év ez utolsó óráiban méltányolnunk. Köszönet, hála érlette annak, kitől jön minden tökéletes ajándék annak áldása a munkán, mely a jövő számárá, a mi számunkra, az új nagy év elkövetkeztéig ezennel meguyillott. Mi már meg nem érzük a második nagy évet, de büszkén hagyjuk gyermekeinknek a szép örökséget: a magyar reformált egyház teljességre juttatott egységét!

Szász Béla.

JÉZUS AZ AJTÓ ELŐTT.

Ime az ajtó előtt állok és zörgetek. Jel. 3, 20.

A Jelenések könyvének eme pár szava mély értelmű. Jézus az utazás fáradalmaitól kimerülten egy ház ajtaja előtt megáll és bekopog. Keleten minden ház a legnagyobb mértékben vendégszerető; ha idegen ostenden zörget az ajtón, s a házban oltalmat, védelmet vagy éji szállást keres, azt a legnagyobb készséggel

föltárlják előtte. Ime! Belép az idegen személy, rubáit belepte az országút pora, tagjait ellankasztotta a kimerültség; a házigazda köszönti őt e szavakkal: „Béke veled!“ s a vendég így viszonzza az üdvözetet „Béke veletek!“ Aztán rendbehozza a házigazda a nyugvóhelyek párnáit, s pihenésre szólítja fel a vendéget, a szolga a kannában friss vizet hoz s a vendég kezeire önti; ezalatt kiűn elkészítik a fürdőt, hogy abban fáradt tagjait felfrissítse, aztán a család körében az estebédet költi el. Így volt ez azon időben, midőn János a jelenések könyvét írta.

Jézus, mint vándor! Mily lélekemelő kép, mily találó hasonlat! S valóban messze, messze elvándorolt szülőföldjéről, Nazarethből. Hisz egy nyugalmas nem ismerő zárandok ő, ki előtt nem létezik oly magas hegy, melynek csúcsára keresztjét fel ne tűzné, nem oly széles tenger, melyen át ne kelne, nem oly rossz út, melyen ne lenne képes menni! Avagy említetek nekem egyetlen egy embert, a ki oly messze s oly sokat utazott volna. Említetek egy férfit, kinek neve az emberek közt szájról szájra annyit vándorolt volna!

Már itt van! Nem halljátok? Zörget. Ő az a vándor, a ki soha el nem fárad hozzánk akar betérni. Templomunk ajtaján kopog, mert benne akar lakni, s csendesen, halkán kopog szívünk ajtaján, mert benne ki akarja magát pihenni.

Jézus a templom-ajtó előtt áll és zörget. Erre ti azt is mondhatjátok, hogy hát miért teszi ezt, hisz a templomban lakozik úgy is. S minden bizonynyal, egy tekintetben igazok van, mert a hol világou egy keresztyén templom áll, az neki van szentelve, abban ő lakozik. De nem ismétlődik-e minden vasárnap, midőn harangok kongása imára hív, hogy Jézus az ajtó előtt áll é. zörget? És pedig — jegyezzétek meg jól! — azért áll templomunk ajtaja előtt, azért zörget beoecsáttatásért, mert ő akar abban lakni és pedig *egyedül ő!* Mig az ő szelleme így vándorol a világban, legyen minden kis kápolna egy üdítő, nyuhet, nyugtot adó állomás számára, a hol ő örömben lakozhatik, a hol őt diadal-kiáltásokkal üdvözlik s a szeretet félromagyarázhatlan jeleivel fogadják.

Mert hisz volt időkor a keresztyén egyházban, melyről elmondhatni, hogy benne Jézusnak nem volt nyuhet, nyugtot adó lakása; szavai elhangzottak a valástalanság sivár pusztaságában, fenséges egyszerű alakja elhomályosult a csillogó szent képekkel szemben; beszédét túlhangozta az egyház parancsszava, mely hinni rendelte azt, a mit ő nem tanított, — volt idő, melyben az ő mindent átölelő szeretete átokká, káromlássá fajult, s idegenné leve saját lakházában. Ám egyszer felvirradt az a nap, melyen vándorló szelleme ismét megjelent a templom ajtaja előtt s így szólt:

„Ime az ajtó előtt állok és zörgetek!“ Igen, most is úgy tetszik nekünk, hogy ismét megjelenik hosszas vándorlás után templomának, templomunknak ajtaja

előtt, s bekopog, mert be akar térni s egyedül akar házában lakozni. Úgy tetszik, mintha ismét meg akarná tartani velünk utolsó vacsoráját, a mint azt egykor tanítványaival tevő, mintha hozzánk is ezt a búcsúsztó intéznő, melylyel tanítványaitól elvált: „Béke veletek!“ mintha közöttünk is elrebegné imáját az égi atyához, hogy megtanuljunk úgy hinni, mint ő

Ám nem csupán *egy* templom ajtaja előtt áll, hanem minden templom-ajtó előtt s mindenütt bezörget. Midőn együtt vagyunk Isten házában, gondoljuk, mintha az ajtó előtt állna és zörgetne, majd mintha belépne, s hozzánk e szavakat intéznő: „Barátok között vagyok-e én itten? Ismertek-e engem, avagy idegen vagyok körötökben? Maradjak e, menjek-e?“ S vajjon mit hoz magával? Hozza beszédeit, evangéliumát, hogy hallgassuk, magával hozza élettörténetét, szellemét, szívet, tanulságul s intő példányképpül.

„Ime! az ajtó előtt állok és zörgetek!“ Vajjon csupán a templom ajtaján zörget-e? Nem, házunk ajtaja előtt is megáll. Amott csupán vasárnaponként zörget itt a hét minden napján. Vajmi ingó alapon nyugodnék a keresztyén anyaszentegyház, ha vallásos tekintetben csupán a vasárnapra és a templomra szorítkoznánk. Mert a mily nagy becsben állanak előttünk a nyugalom napjának ünnepies órái, melyekben a község összegyűl, hogy Istent dicsérje, magasztalja és imádjá, ép oly áldásdúsak a csendes elmélkedés, a magányos áhitat perzei. A mindennapi életnek kell igazán keresztyénies jellegűnek lennie; mindeuap merüljenek fel lelkünkben a vasárnap hallott igék, mindeuap visszhangozzék füleinkben a vasárnap imára szólító hang csengése, a vasárnapi szent nyugalomra való visszatekintés enyhítse a terhes munka fáradalmait, az élet gondjait, fájdalmait.

Igen, Jézus házunk ajtaja előtt áll s bekopog, mert hisz ő *mindegyikünkhez* be akar jöni. Hisz ő egy valódi emberbarát, a ki nem tesz különbséget az emberek között rang és tisztesség, szegénység és gazdagság szerint: ő mindenkinek akar és tud valamit adni. Bár minden házba beoecsáttatnék, bár szívesen fogadnák s hasonlóval viszonznák köszöntését „Béke veletek!“ Nem könnyű ugyan a békét folyton ápolni, ám legyünk mégis azon, hogy ha az életben künn dühöng is a harag, házunkban, családunk körében békét találhasunk fel. Hadd mosolyogjon felénk a béke által Jézus, gyermekeink csillogó szeméből, hadd éreztessen áldását asztalunknál, hadd fékezze szenvedélyeinket szeretetével. Igen, Jézus a házak ajtai előtt áll. Nem látjátok, mint halad tova a széles utcákon, miket fényes paloták, — s a kis mellékutcákon, miket roskatag viskók szegélyeznek! Mi minden nem történik e házakban! Amott zajos öröm, az ételek súlya alatt görnyedő asztal, vigadó zaja, pohárcsengés, itt egy kis asztalka mely még meg sincs terítve, ám itt megelégedett emberek költik el szerény ebédüket, míg ott fen a fényes

palotában ? No, de ki ismerné a szivek titkait? Jézus megáll az ajtó előtt és bekopog. A palotában zárva előtte az ajtó, míg a szerény kunyhóban tárt karokkal fogadják. Vajjon hol laknak boldogabb emberek!? Isten adná bár, hogy mindenütt bebocsássák, mert a mit magával hoz, az többet ér minden földi kincsénél, mert az a béke és szeretet!

Jézus minden házba bekopogtat ugyan, ámde egy része a házaknak az, a melyekbe a leggyakrabban el látogat. Igen, a gyászolók, a bánatsújtottak laka az, hová nemcsak áldásdús szeretetet s békét, hanem vigaszt is hoz magával.

Ti gyászolók, kik keserű könyeket hullattok a gyér világítású szobában, kedveseitek holttetemei fölött, ti, kik egyedülállóknak képzelitek magatokat széles e világban, vajjon csakugyan egyedül álltok-e? Nem, és ezerszer nem! Hisz ajtótok előtt áll Jézus s bekopog, hogy megtanítson titeket így imádkozni *Legyen meg a te akaratod!*

De Jézus, a nagy világ fáradhatlan vándora, még beljebb hatol. Nem csupán a templom ajtóban zörget, nemcsak házaink kapuján. Azt akarja, hogy nevét ne csak ajkaink említsék. Mélyebbre vágyik ennél: azon kis kamrácska csendjébe, hová emberi szem be nem tekint; a szív előtt áll s annak ajtaján kopog. Csak akkor vagyunk valódi keresztyének, ha Jézus szívünk ajtóján kopogott és mi megnyitottuk azt neki s ha szelleme kebelünkben lakik. *Jézus szívünk ajtaja előtt áll.* Eljő az idő, melyben mindenki elmondhatja ezt magáról, s önérettel bevallhatja, hogy Jézus nem hiába zörgetett. Ám ezt el nem érhetni fáradság nélkül. Hogy Jézusnak szívünket megnyithassuk, s hogy abban szelleme által állandó lakást vegyen, szolgálunk kell a közjónak, mint azt ő tevő, hinnünk kell, a mint ő hitt, s küzdenünk kell, mint ő. Addig is, minden évben bekopog ő hozzáuk, hogy felébressze az alvó szívet. Bekopog, hogy figyelmeztessen arra az eljövendő perczre, melyben Isten minket magához szólít. Bekopog, hogy lelkiismeretünket erősítse. Mintha ezt mondaná e kopogás: *„Eredj és tedd kötelességedet, a mint azt én tevém!”*

Már felvirradt karácson reggele! Légy üdvözölve te boldog időszak!

Jézus eljött, ismét ajtónk előtt áll. Nyissátok fel a kapukat és ajtókat, verjétek le a zárat, hogy bejöhessen, hogy kinyugodhassa magát, nyissátok ki szíveteket az ő szeretetének. Így be fog teljesedni a jóslat: *„Én mindennap veletek fogok lenni“*, s karácson hófehér reggele mindenütt örömteli szíveket talál, a hová csak elhangzik a szózat **„Dicsőség a magasságos mennyeiben Istennek, a földön béke, s az emberekhez jóakarát!”**

— z—y.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvár, 1881 dec. 18 án.

Jelen voltak: főtitkár. Nagy Péter püspök, mint elnök, br. Bánffy Albert, dr. Szász Béla, dr. Kolovsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, Bodor Antal titkár, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok.

Miután a titkár által bejelentett 46 időközben elnökileg ellátott ügy jóváhagyó tudomásul vétetett, tárgyalás alá került a jogügyi bizottság jelentése az egyházi testületek hivatalnokainak fizetése után fizetendő bélyegilletékekre vonatkozólag (1881 évi 26 t. cz. 11-ik §-nak értelmezése tárgyában). A bizottság véleménye alapján határozatba ment, hogy a kollegiumok körültilag értesítessenek, hogy a II. fokú bélyegilletéket fizessék belátásuk szerint akár a kollegiumi alaphól, akár a tanárok fizetéséből leendő levonással.

A s.-szent-györgyi kollegium előjárósága tudatja, hogy a város közönsége a kollegium javára tett 24,000 frt. alapítványát oly módon kívánja kifizetni, hogy 22,000 frt. összegbe átvállalja a kollegium tartozását, 2000 frtról pedig kötelezvényt állít ki. Az ig. tanács ezen ajánlatot elvileg elfogadta, a kiegyezési módokat illető város közönségével leendő egyetértő megállapítását, a jelzett irányelvek szem előtt tartása mellett, a kollegiumi előjáróságra bizta.

Elnök a fia benyújtva Mike Lajos, zsoboki pap jelentését az egyházközségben újlag felmerült zavargásokról, Gyarmathy Miklós az igazgató tanács által felkérőtt, hogy sziveskedjék a helyszínér. kiszállani és az egyházi bökét helyreállítani.

Olvastatik Róth Pál dézsi egyházmegyei gondnok jelentése, mely szerint néhai Cserényi Károly által egyházi célkra tett alapítványok elfogadása iránt az örökösödési nyilatkozatot megtette, de az alapítványok átvételét nem esz. lőzhető te, mert Kovács Sámuel pap a reábizott készpénzek és értékpapírosok átadását megtagadta, gr Vass Ádám pedig neje képviselőtében az egyházi örökösödési jog egy része ellen kifogást emelt. Gondnok a fia eljárás. helyben hagyó tudásul vétetvén, fölkérőtt a végrendelet és pótvégrendelet hiteles másolatban leendő felküldésére. Az ügyvöd megbízott, hogy a Kovács Sámuel kezén lévő értékeket helyeztesse birói letétbe.

A felei egyházközség papi és tanítói kepe egy részének fekvőségek jövedelme által leendő megváltása engedélyeztetett.

r. t.

IRODALOM.

A XVI-ik században tartott magyar református zsinatok végzései. Összeszedte, a latin szövegeket magyarra fordította és tájékoztató jegyzetekkel kísérte Kiss Áron,

porcsalmi lelkész és szatmári esperes. A protestáns theologiai könyvtár XV-ik kötete, Budapest, 1881. Kiadja a „Magyarországi protestáns egyesület.” A nagy tudományú írónak nem első műve e téren. 1875-ben közrehozta a Geleji-féle kánonokat s azokkal kapcsolatban a szatmár-németiben 1646-ban tartott nemzeti zsinat végzéseit, magyarra fordítva az eredeti latin szövegből. 1877-ben ugyanezt tette a Szatmár-megyében tartott négy első protestáns zsinat végzéseivel. A protestáns egyháztörténelmi buvárlat terén addig szerzett érdemeire a koronát azonban e művével tette föl. A XVI-ik századi zsinatok végzéseit sem eredeti szövegekben, sem fordításban eddig összegyűjtve nem voltak. Egy részük megjelent ugyan nyomtatásban, de nagy többségük kéziratban lappangott a könyvtárak polczain s így neki kellett azokat nagy gondnal, sok utánjárással a feledés és ismertetlenség homályából kiemelni, részben lefordítani, történelmi és kritikai jegyzetekkel kísérni s egy 735 lapra terjedő kötetben összegyűjteni. Eléggé nem méltányolható buzgóság s a magyar protestáns egyházat hálára kötelező vállalkozás épen most, midőn a zsinati törvényhozás hivatva vala tovább építeni a történelmi alapokat. Egybegyűjtve, történelmi háttérrel megvilágítva találjuk e kötetben az erdői első zsinattól, 1545-től kezdve a tasnádi zsinatig, 1597-ik tartott összes református zsinatok végzéseit, sőt a két testvérfelkezet különválása előtti időből hitbeli őseink összes közös zsinatainak végzéseit s kánonait is. Szerző előszavában az általa végzett munkát csekélynek nevezi, hasonlítja néhány durván faragott kőhez, melyeket egy öreg ember szedegetett össze, már hanyatló erejével, a magyar protestáns egyház történetének emléképületébe, melyeket majd egyszer az utókor oda hányhat, ha jónak látja, az alap gödrébe. Nem oszthatjuk e véleményét, melyet csak a túlszorénység sugallhatott neki. A munka, melyet végzett, a protestáns egyházi történetírás eddigi összes előmunkálatai között párját ritkítja s oly adalék, melynek becsét az idő nem apasztani, csak növelni fogja. Nem egy durván faragott kő az, hanem szépen kicsiszolt oly szegelekű, mely a protestáns történetírás épületének alapjaiban mindig ott fog diszteni, hirdetni fogja nevét, érdemét annak a férfúnak, kinek vállait bár sok év terhe nyomja, de lelke ifjú, ereje s buzgósága nagy vala, midőn e szegeleköt letette.

Protestantismus és panszlavismus czim alatt igen figyelemre méltó könyv jelent meg Ráth Mór kiadásában. A könyv szerzője a protestáns egyházi viszonyokat tárja fel a felvidéken s e viszonyokban látja a panszlavismus terjedésének főokát. Statisztikai adatai megdöbbentők. Ez adatokból kitűnik, hogy a magyar ev. egyház négy kerületében alkalmazott 694 lelkész s 1530 tanító közül csak 455 hazafias érzelmű lelkész s 986 hazafias érzelmű tanító van. S mert a dunántúli kerületben nincsenek panszlávok, a hazaellenes működésű papok és tanítók a felvidéken vannak összezsúfolva. Valóban a dunamelléki kerület 8 esperességében alkalmazott 108 lelkész

és 288 tanító közül csak 33 magyar érzelmű lelkész és 52 magyar érzelmű tanító van. A többi panszláv. Tehát a nagy többség. Több mint 77⁰/₁₀₀. Egy kis panszláv ország ez, mond szerző. A Sturok, Hurbanok, Hodzsák stb. hazája. A bányakerületben alkalmazva van 255 lelkész és 517 felekezeti tanító. Ezek közt határozott hazafias érzelmű lelkész van 147 s hazafias érzelmű tanító 306, vagyis pörczentekben 58³/₄ % hazafias, 41¹/₄ % a panszláv párt híve. A négy kerület lelkészei és tanítói együtt oly arányt adnak, hogy a panszláv párt egyharmadát képezi az összes létszámnak. S a baj az, hogy a világi elem nem ellensúlyozza a lelkészi és tanítói elem működését. A Révayak, úgymond szerző, a Justhok, Szentiványiak, Zayok, Zmeskálók, Benyiczkyek, Kubinyiak, Veinek stb. az egyház és a haza érdekében működési elhatározásukkal hol késnek az éji homályban, hogy az egyházi téren nem akarják elfogadni és elfoglalni az őket megillető helyeket, hanem átengedik azokat Dohnány, Dula más hasonló hirhedt panszláv agitátoroknak és veszni hagyják az egyházat, így közvetve veszni a hazát is? Itt is áll „pernicies tua ex te Israel” Szomorú kép, fájdalmas tény, de igaz. A bányai kerületről szólva, szerző dicsérattal emlékszik meg Radvánszky Antal báróról, „ki fiatal kora óta ismeri a panszlávokat. Demög más társadalmi baj is van, ez az, hogy míg a panszláv tanítók és lelkészek helyén mindig ifjú nemzedék támad, addig a magyar érzelmű családok gyermekei nem lépnek lelkészi és papi pályára. Sajátságos és fájdalmas tapasztalat az, írja szerző, hogy a magyar érzelmű és hazafias lelkészek fiaikat vagy nem vagy igen ritkán adják a papi pályára. E tőrre azonban tömegesen tódulnak a panszláv lelkészek, tanítók és polgárok fiai. Így történik, s ez nagyon természetes, hogy csak az itt-ott elvétett hazafias érzelmű lelkészek gyermekei vagy egyes polgároknak — ha azok hazafias érzelműek — gyermekei lesznek maradnak hazafias vezetői az egyháznak. A középföldbirtokosok vagyis földes uraink gyermekei csakis egy pályára adják magukat. Ez a jogi pálya. Ők sem iparosok, sem állami, legfeljebb közigazgatási hivatalnokok, egyszóval urak akarnak lenni és maradni. Azért szerző így kiált fel Evangélikus földes uraink! őszinte szívet és tiszta lélekkel fordulok hozzátok: neveljétek papokká, ev. papokká fiaiokat!

A „Pesti Hírlap, mint a lapunkhoz már mellékelt előfizetési felhívásból kitűnik, nagy terjedelme daczára a legolcsóbb fővárosi politikai napilap. Naponként két és három negyedíven, gyakran két íven, vasár- és ünnepnapokon pedig sokszor két és fél, sőt három íven, azaz 16—24 oldalnyi tartalommal jelenik meg. Azonkívül az egyetlen magyarországi napilap, mely háromszor hetenként diszes illusztrációkkal és gyakran zenedarabokkal kedveskedik olvasóinak. E nagy terjedeleme daczára a „Pesti Hírlap” előfizetési ára egy évre csupán 14 frt., félévre 7 frt., negyedévre 3 frt. 50 kr., egy hónapra 1 frt. 20 kr. Magyar nemzeti álláspontja, a közönség minden jogos érdekének felkarolása, gazdag tartalma és élénk összeállításai a „Pesti Hírlap”-ot a legkedveltebb és legolvasottabb lapok sorába

emelték. A legkitünőbb tollú írók felkeresik közleményeikkel. Vezércikkokat írtak a „Pesti Hírlap“-ba az 1881-iki évfolyam alatt: Eötvös Károly, Lukács Béla, Törs Kálmán orsz. képviselők; továbbá Borostyáni Nándor, Beksics Gusztáv (társadalmi kérdésekről), Pulszky Ferencz. Az annyira kedvelt humoros apróságok és karczolatok írói: Mikszáth Kálmán, Szemere Attila és Törs Kálmán. Tárczaközleményeket a többek közt következő írók írtak a „Pesti Hírlap“ számára az idei évfolyamban Bercsényi Béla, Beksics Gusztáv, Borostyáni Nándor, Carolus (Eötvös Károly), Erdélyi Gyula, Győry Vilmos, Havassy József, Jakab Elek, Huszár Imre, Kászouyi Dániel, Kenedi Géza, Kürthy Emil, Mikszáth Kálmán, dr. Pulszky Károly, Pulszky Polixena, Porzolt Kálmán, Radó Antal, Rudnyánszky Gyula, Szana Tamás, Szemere Attila, Tábori Róbert, Törs Kálmán, Várady Antal stb. Bécsben két kitünő tollú tudósítója van a „Pesti Hírlap“-nak. A politikai, társadalmi és közgazdasági részen kívül a „Pesti Hírlap“ oly bő ismeretterjesztő és szépirodalmi tartalommal jelenik meg, minővel egyetlen más lap sem. Közül minden számban érdekfeszítő regény-közleményt, beszélyt, két-három rajzot, kimerítő közleményeket minden feltűnést keltő eseményről, a föld bármely pontján történjék is az. Ép ezért kielégíti úgy a politikus, mint a gazda, úgy a férfi, mint a női olvasóközönség igényeit. Mutatványszámokat szívesen küld díjtalanul a „Pesti Hírlap“ kiadóhivatala (Budapest, nádor-utca 7), ha ezért levelező-lapon megkerestetik.

Közoktatás czim alatt egyetemi tanügyi közlöny indul meg a jövő évre. A lap élén dr. Lutter Nándor áll. Előfizetési ár: negyedévre 1 frt., félévre 2 frt., egész évre 4 frt. Az előfizetési összegek a „Közoktatás“ kiadóhivatalának Budapest, vaczi utcába a Lampel-féle könyvkereskedésbe küldendők.

Beküldetett szerkesztőségünkhez a Kókai Lajos kiadásában megjelenő „Ifjúsági és népkönyvtár“ XI. füzeté, mely Bánffy Jánosnak Fejes Boris cz. sikerült elbeszélését tartalmazza. Az e téren az ügynek oly szép sikert s magának oly szép nevet kivívott derék író e műve nem szorúl bővebb méltatásra. Legyen elég felemlitenünk, hogy Bánffy Jánosnak ez irányú működéséért a trónörökös ő fensége is legmagasabb elismerését nyilvánította. Nem birjuk eléggé ajánlani olvasóink figyelmébe e vállalatot, mely hivatva van az annyira kárhözatos ponyvairodalmat kiküszöbölni a nép köréből. Egy-egy füzet ára 50 kr.

Vettük H. Kiss Kálmánnak a dunamelléki ref. egyházkerület kiadásában s Kókai Lajos bizományában megjelent következő művét: „Bevezetés a reformált keresztényen valásra. Vezércönyv a ref. vallású elemi iskolák első és második osztályában tanítók számára. Tartalmaz az iskola, a család és társadalom körébe vágó kérdéseket és feleleteket s megtanulandó versikéket az első elemi osztály számára. A II. elemi osztály tananyagának keretébe föl vannak véve: Isten, Isten tulajdonságai; egyházi élet: Isten iránt való kötelességek, erkölcsi köteles-

ségeink magunk és felebarátaink iránt, a természet, az ok-talan állatok és növények iránt való kötelességek. — Mint kitűzött czéljának különösen megfelelő tankönyvet, kiválólag tanítóink figyelmébe ajánljuk. Ára 60 kr.

— Új lap. Mitrovics Gyula, mint felelős szerkesztő, Bokor József és Radácsi György, mint szerkesztőtársak, „Sárospataki Lapok“ czimű prot. egyházi és iskolai közlönyre bocsátottak ki előfizetési felhívást s beküldötték a lap mutatványszámát is, mely Mitrovics tollából érdekesnek ígérkező cikksorozatot kezd e kérdéstről: „Mit adott nekünk a zsinat?“; Dezső Lajos a tanítóképezde reformjáról ír; a tárczában Szinnyei Gergson, a sárospataki főiskolai könyvtár történetét kezdi; van továbbá könyvbírálat, hazai és külföldi, irodalmi s vegyes rovat. Részünkről őszinte barátai vagyunk az egyházi sajtó terén is a nemes versenynek s e szempontból collegialis szeretettel üdvözljük az új laptársat, de azért önkéntelenül fölmerül előttünk az a kérdés, ha vajjon az adott viszonyok között, midőn a már meglévő egyházi lapok is csak a legnagyobb erőfeszítéssel és áldozattal tudják fentartani magukat, indokolt-e még egy új lap megindítása, s az erők egyesítése helyett azoknak még inkább szétforgácsolása? Óhajtjuk, hogy laptársunk pályafutása által adjon kedvező választ a tűnődés e kérdésére s bizonyítsa be létrejöttének jogosultságát. A lap körül csoportosuló kitünő szakférfiak munkásságától különben csak jót várhatunk. Az előfizetési ár (5 frt.) Sárospatakra küldendő.

LAPSZEMLE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“ idei 50-ik számának „Állam és vallás“ feliratú vezércikkében Kolbenhayer Albert ezt írja

A francia állam vezérferfiái nyíltan hirdetik, hogy az államnak, társadalomnak nincs többé szüksége a vallásra, a mely egykor minden volt mindenben. Kérdés: szükséges tényező-e a vallás az állami társadalomban vagy nem?

Az a vallás, a mely hiveit a világ egyedüli urainak, az összes vagyon egyedüli jogos birtokosainak tekinti s csak a hitsorsosok ellen elkövetett bünt tartja bűnnek; továbbá az a vallás, a melynek erkölcsi szabályai szerint szabad bizonyos esetekben lopni, nőket elcsábítani, esküt szegni stb.: az állampolgárok jóllétét nem mozdítja elé s az államnak határozottan kárára van. Végül az a vallás is, a mely nyíltan hirdeti a türelmetlenséget a más hitűek ellen, csak káros tényező lehet az állami társadalomban. De a vallás — a szó valódi értelmében — az állami társadalom egyik legfőbb és nélkülözhetlen tényezője. A vallás voltaképpen az ember viszonya Istenhez és az az élet, a mely ezen viszonyból következik. A vallás felkölti s fentartja az emberben azt a tudatot, hogy van egy eszményileg tökéletes világrend, melynek fentartója — Isten. Egyedül a vallás indítja s teszi képessé az embert arra, hogy ne helyez-

ze magát ez eszményi, erkölcsi világrenden kívül. A vallás lényege az Istenbe vetett hit, isteni félelem és engedelmisség Isten iránt. He ez a hit kihal az emberek lelkéből, akkor nem lesz biztos alapja az ő engedelmisségöknek, törvényiszteletöknek, rendszeretetőiknek. Az államtársadalmi rend fenállásának sokkal biztosabb alapja a vallás, mint az állami felsőbbtségtől való félelem. Nincs oly hatalmas államkormány, rendőrség, törvény, a mely képes volna annyira megvédeni az állampolgárok személyi és vagyoni biztonságát, mint a vallás. Korunkban a társadalmat és az állami életet óriási veszélyek fenyegetik, de egyedül vallás az, a mi hivatva van megszüntetni a hatalmasok zsarnoki önkényét, a társadalmi osztályok ellenségeskedését egymás ellen, a vagyontalanoknak és elégületleneknek a vagyonosak iránt táplált irigységét és gyűlöletét. Egyedül a vallás van hivatva egészséges fejlődést biztosítani.

A modern államtudósok nagy része a vallás szükség-telenségét hangsúlyozván, a helyett a bölcsészeti morált tekinti az állam és társadalmi élet legszükségesebb tényezőjének. De a bölcsészet nem lehet a valódi erkölcsösségnek biztos alapja: valami biztosabb, tökéletesebb, marandóbb bölcsészetnek kell annak lenni. Ez az ideális, marandó egyedül megbízható erkölcsbölcsészet Jézus tiszta tudományában található fel. Valódi erkölcs csak az lehet, melynek alapja a vallás. Az volna minden államnak a feladata, hogy az állampolgárok Jézus evangéliumában neveltessenek, hogy Jézus erkölcsbölcsészete nyilvánuljon a polgárok életében. E nélkül nem vezet célhoz semmiféle politika, állami szervezet, társadalmi reform.

Hazánkban nem proclamáltatott ugyan még sem hivatalosan, sem félhivatalosan a vallásnak, mint társadalmi tényezőnek, szükségtelen vagy éppen veszedelmes volta, de úgy látszik, hogy nálunk is ez a nézet az uralkodó. Ha országos törvényhozásunk eddigi működését tekintjük, úgy látjuk, hogy annak eddig mindenre inkább volt gondja, mint arra, hogy a polgárok vallásosak legyenek és a vallás s általában a vallási ügyek iránt kegyelettel viseltessenek.

KÜLFÖLD.

Olaszország. *A római kérdés a pápa székhelye.* A pápa már elég régen tekinti magát „vatikáni fogolynak” arra nézve, hogy az innen származó helyzet megváltoztatásával foglalkozzék a közvélemény; darab idő óta föl-fölmerül a hír, hogy a pápa Róma elbagyására gondol. Párisban nem régiben „Végszó a római kérdésben” című röpirat jelent meg, mely nagy feltűnést kelt, mert a pápától sugalmazottnak tartják. Azt kívánja, hogy Umberto király engedje át Rómát és a római terület egy részét közvetlenül a pápának, az egyházi állam többi részét pedig, mint a pápa helytartója igazgassa. Az ismeretlen szerző utal a forradalmi és a köztársasági pártra, mely a pápát nem kevésbé fenyegeti, mint az olasz királyt. Csakhogy

ez a kívánság lehetetlen. Umberto király koronáját tenné kockára, ha önkénytelen távoznék onnan. Sokkal valószínűbb, hogy a pápa hagyja el Rómát. A kuria ezzel akar nyomást gyakorolni az olaszokra, kik régi alapelvek tarták, hogy a pápa távozása nagy csapás lenne Olaszországra. A mi az új székhelyet illeti, a német lapok előszere-ttel emlegetik Fulda városát. Állítólag már kérdés tétetett a német s az angol kormányánál. Németország területén Fulda, Anglia zászlója alatt Malta szigete van kiszemelve. De a német kormány a vatikán kérésére kitérőleg, az angol kormány pedig határozottan tagadólág válaszolt.— Beszélük, hogy egy magánkihallgatáson Schwarzenberg herczeg e szavakkal búcsúzott el a pápától: „Ausztia hivei remélik szentségedet mihamarább Miramareban üdvözölhetni.” Ez tehát újabb hír volna a pápa költözéséről, most már Ausztriába, Miksa mexikói császár egykori kastélyába.

Ázsia. *A hollandi kormány tanítóképző intézetet* emelt Jáva szigetén a maláji lakosok számára. Egyelőre három német tanárt alkalmazott 4500—6000 holl. forint fizetéssel. Az intézet pompás épülete szép nyílt mezőn áll. A cél az, hogy az itt európai módon (holland nyelven) képezett tanítók mohamedán polgártársaik nevelői legyenek. A tanfolyam négy év. A kezdők tanítása igen nagy bajja jár, mert beléptökkor legfőlebb a Koránból tudnak neány verset. A növendékek száma közelebb 96 volt, kik közül azonban képtelenség és méltatlanság miatt 20-at el kellett küldeni. Az igazgató egy württembergi származású férfiú. A bot, fájdalom, rendes fegyelmezési eszköz, mely az „európai képzésmóddal” sehogy sem illik össze. A hambusz-ütések számát az igazgató állapítja meg, a szolgálóval osztatja ki. A tanárok próbát tettek, hogy más módon hajtsák végre a fegyelmi eljárást, de sikertelenül. „A keletiek, mint e tanárok mondják, nem hallgatnak az okos szóra, s rájuk nézve épen nem megalázó a verés, melyet szivesebben kiállanak, mint a hosszadalmas dorgálásokat.”

Hollandia. *Egy hollandi istentagadó.* Hollandiának is akadt Bradlaughja. Dr Heys Hartog van Zuyteveen, kit az asseni városi tanács tagjául választottak, vonakodott az esküt letenni, mert — mint mondá — úgy sem hisz Istenben. E vonakodás következtében nem engedték, hogy hivatalát elfoglalja. Az igazságügyminisztert e nagy port vert eset miatt interpellálták a képviselőházban. A miniszter az esküvétel mellett nyilatkozott beszédében a következőket mondotta: „Az állam világi, de nem istentagadó. Istentelen társadalomban nincs tudomány, nem lehet művészet, lelkesedés, nem lehet eszmény, sem jog; mert a jog elválaszthatatlan a vallástól, vallás nélkül nincs jog.” Négy napig volt e miatt gyűlés. Az országban mindenfelé nagy az ingerültség, népgyűléseket tartanak, nagy beszédeket mondanak és készülnek újra interpellálni a minisztert.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erdélyi prot. Közlöny“ 52 számához.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

KARÁCSON.

Itt van. Ismét eljött a legszebb, legforróbban üdvözölt ünnep. Eljött, hogy újlag felidézze az örömkialtást, mely millió ajakról feléje zeng; eljött, hogy örömmel, boldogsággal töltsse be nagyok, kicsinyek, ifjúk, öregnek, gazdagnak és szegénynek kebelét.

Karácson! Már maga e név örömet, vigasztalást és békét föl bennünk. Már maga e név vonzza szívünket, lelkünket, s oly húrokat rezdít meg bensőnkben, melyek, ha egyszer zengeni kezdenek, varázshangjaikkal a szíveket magukkal ragadják s magasztos hangulatot keltenek.

Karácson! Drága, drága szó te.
Az első, mely magát bevészte
Gyermek kebelbe, s e kebel
Téged szeretve ünnepl,
Szülői házban mi reánk is
Csillagként öntöd fűzmagárid.

S vesse a sors távol földekre ki,
Az agg, a vén, ah, soh' se feledi
Az ifjúságnak első boldog álmát
Fehér karácson zöld karácson-fáját!

Igy dalol a költő is. S ki ne érezné, hogy e pár sor mily édes visszhangot költ fel szívében. S valóban, midőn a karácsonfa alatt állunk, felettünk az égő gertyácskák csillogása, körülöttünk ártatlan öröm, boldogság, nem merülnek-e fel lelkünkben édes-fájó visszaemlékezések boldog ifjúságunk korából? Nem gondolunk-e szívbéli örömmel arra az időre, midőn gyermekként magunk állottunk a karácsonfa alatt? Ah, akkor még boldog, gondtalan gyermekek voltunk nem birtunk tudomással az élet komolyabb oldalairól. Nem kelnek-e új életre bensőnkben azok a lények, kik akkor szerető gonddal környeztek, s örömet szereztek nekünk, hogy abban ők is osztozhasanak? S ha e képek elröppennek, ha a jelenbe térünk vissza: a szülei házból saját otthonunkba, ha az örömtől sugárzó s az igazi boldogságot visszatükröző gyermeki arczokra tekintünk, nem szövdnek-e a multnak s jelennek szálai egy egészbe össze, nem dobog-e szívünk hangosabban, nem válik-e karácson ünnepe a legszebb, a legörömteljesebb családi ünnepé?

De karácson ünnepének alkalmából tekintetünket nem korlátozza csupán a szűk családi kör, hanem mélyebb bepillantást is vethetünk annak eredetébe. Igaz, hogy az egy vallási és speczialiter keresztyén ünnep, a mennyiben azonban a vallás általános emberi, s annak történelmi fejlődés-fokozatai szoros kapcsolatban s összefüggésben állanak, annyiban karácson ünnepe is, mint olyan, jelenté-

keny érintkezési pontokat tüntet fel a keresztyénség előtti vallásokkal. Két ily pontra akarunk ezúttal különösen utalni, mely két pont a karácson ünnep jelentőségének fel-fogásához jelentékeny adatokat szolgáltat.

Az első a karácson ünnep idejének meghatározása.
December 25-ike, tudvalevőleg, korántsem Jézus születésnapja, mert erről nem birunk tudomással. Sőt, hogy többet mondjunk, születése éve felől sem rendelkezünk megbízható történelmi adatokkal. Hogy karácsont a téli időszak közepén ünnepeljük, ennek oka határozottan a szintén ez időszakban megtartatni szokott pogány ünnepekben keresendő. Azon időszakot, melyben a keresztyénség az adventet s karácsont ünnepli, keresztyénség előtti vallások nagy részénél szintén ünneplés töltötte be. Ezek legtöbbszörre dics- és örömmünnep volt, meny nyiben a tavasz, jobban mondva a tavasz első nyilatkozásainak tiszteletére tartattak.

Igy ünnepték meg az ősz germánok a téli napfordulás idejében az ó-év végét s az új kezdetét.

Ez ünnep neve napünnep (máskép Julfest) volt, s a világosság újjászületésének tiszteletére tartott. Tizenkét éjen át tartott, s az év összes ünnepei közül a legszentebb volt, melyen minden munkának szünetelni kellett. Ebben az időszakban tartottak a perzsák ismét visszatérő napistenök, Mithrás tiszteletére egy ünnepet. Ugyancsak ebbe az időszakra esik az egyiptomiak napistenének, Osirisnek, újjászületési ünnepe, ez időtűnt ünnepték a görögök az v. n. lenas-ket. Dionysius tiszteletére. Ezeknek az ünnepeknek felel meg a rómaiak által a legyőzhetlen nap (sol invictus) tiszteletére tartott ünnep, valamint a Saturnaliák, melyek az előbbiektől pár nappal, Saturnus tiszteletére ünneptették, ki az aranykorszakban az emberek között élt.

A tél közepére helyezte az ősz keresztyén egyház Krisztus születésének ünnepét, mint az előzőleg felsoroltakból is kitetszik, határozott szándékkal, mert a pogány szokások még élénk emlékezetében állottak a népeknek, így azok e véleményt könnyebben elfogadták. De nem csupán külső összefüggés észlelhető a karácson és a neki megfelelő pogány ünnepek között, nem csupán az ünnep idejének meghatározásában látható a közös jellemvonás, hanem a belső értelmi rokonság is szembetűnő, a mennyiben mindannyinak alap gondolata ugyanaz, t. i. a fény születése.

Az ellentét, mely a pogány vallás, mint természeti vallás s a keresztyén vallás, mint szellemi vallás között minden lépten-nyomon előtérbe lép, természetesen itt is élesen kivehető, a mennyiben a pogány ünnepekkel a fény

és győzelme természeti, a keresztyén ünnepeknél szellemi, erkölcsi s vallási értelemben van fölfogva.

Ezekivül a karácsoni ünnep sajátos alapelvét képező azon gondolat, hogy a nazarethi Jézus, mint Messias, mint megváltó jelent meg, rendkívüli mérvben egyezik más népek e tárgyú nézeteivel s hitelveivel. Chinában, hol a Confucius vallása az uralkodó, az a hit van alterjedve, hogy Confucius műve bevégtetlen maradt, s hogy nála még nagyobb szellem fog megjelenni, s hogy az a népre örömteljes napokat hozand. úgy politikai és társadalmi, mint erkölcsi tekintetben.

Ugyaníly hitelvvel találkozunk az Indiákon. Különös figyelemre méltó itt az a hit, hogy Wisnuisten ember alakot ölthet, és pedig mindannyiszor, valahányszor a megzavart világrend helyreállítására személyes jelenléte elkerülhetetlen. Ezen ismét és ismét előforduló emberalakot öltése az istennek a népek boldogítására szolgál, egyszersmind a világ újjáalakításának eszköze. Akkor, midőn e jelenség utolszor ismétlődik, eljön a megváltó isten „*a napok végén az ég felhőiben, pompás fehér ménen lovagolva. Kezében egy hűmelyből kihúzott kard csillog, mely mint üstökös világit. Vége szakad a nehéz, a gonosz időknek, új időszak veszi kezdetét: tisztaság, a tökéletesség, a legfőbb emberi boldogság korszaka e földön.*“

Az emberiség magasatos hivatásába vetett hit, vágy jobb idő, boldogabb jövő, földi szerencse s béke után, — ime, ez az alaphang, mely mindeme nagyrészt ábrándos véleményeken keresztül vonúl. Ennek a reménynek, ennek a hitnek, ennek a váagnak a kifejezését találjuk meg az ó-testamentumi iratokban, s főkép a prófétaiakban. A próféták, mint koruk látnokai költői, a nép szeméit egy aranykorra irányozták, mely a Messiás megjövételével veszi kezdetét, az emberiségre szerencsét s békét áraszt. S itt van az a pont, a melyet a keresztyénség kiegészített, a mennyiben Jézus személyében megtalálta a Messiaszt, általa hiszi Isten országát e földön megalapítottának. Jóllehet a benne vetett hit még föl van ékesítve gyermekies költészetteljes elbeszélésekkel az angyalokról, égi hangokról, álmokról, bölcsokről, csillagokról s a csodálatosan elkerült halálról az alapgondolatnak mégis teljes elismeréssel kell adoznunk. Ha nem is tekintjük ama költői virágokat tulajdonképi történetnek, teljesen egyetértünk az angyalok szájába adott eme szavakkal: „Dicsőség magasságos mennyekben az Istennek, e földön békeség e az emberekhez jóakarata!“

Mert mi Jézusban elismerjük a Messiaszt, az Isten fiát, természetesen nem physikai, mythologiai értelemben, s nem a természetfölötti születés alapján, hanem tisztán szellemi értelemben teljes meggyőződéssel csatlakozunk a szent ünnepek a szent hithez, hogy

„Oh nagy ember: Isten fia
Élted illeti imádat;
Adj erőt nekünk e földön,
Hogy járjunk veled s utánad.“

—s—y.

HUGÓ VICTORTÓL.

Egy gyermeknek.

Minden reményünk nádszál, gyermekem,
Isten kezében éltünk fonala;
Orsóján perdül, fut le hirtelen;
A szál szakad és gyönyörünk oda;
Bölcsődbe' már
Sírnak csirája.

Lásd, a jövő úgy ragyogott nekem,
Szivembe szórván tiszta sugarát,
Mint habon hattyú, csillag az egen,
Az éjben kiuyilt tündöklő virág.
De lelke álma
El tova szálla.

Ha közeledben bárki sir, ne kérdd
A köny okát, csak hagyjad sirni őt;
Édes a köny, ha sújt, ha fáj a lét;
És sirni oly jó, mert a köny között
Eldob egy terhet
A bűtől terhelt.

Az anyai szeretet.

I.

Rajt' anyja mint csüng, drága kincs
Minden anyának gyermeke,
Még tiszta szív, hogy árnya sincs,
Köhely. mit a lét tölt tele.

II.

Egy anya szerelme, a feledhetetlen!
Csoda kenyér, mit oszt, szaporit egy Isten.
Mindig rakott egy házi tűzhelyen,
Mindnek vagyon része, birja mind egészen.

Hegedüs István.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 decz 24 ón.

— Hátrálékosainkat tartozásaik törlesztésére ismételve s utoljára kérjük. A hátrálékok összege a folyó évről meghaladja a 800 frtot, a mi egy ily vállalatnál, mely nem nyereszkesedésre van alapítva, azt hisszük, példa nélküli, s azon kellemetlen helyzetbe sodort minket, hogy ha az illetők nem tartják becsületbeli kötelezettségüknek tartozásaik törlesztését, vállalatunk oly deficittel lép az új évbe át, melynek súlya alatt összeroskad. Meghaladja a 100-at azoknak száma, kik is-

méletlét kérésünket, sürgetéseinket még válasra se méltatták; az ilyeneknek nevét, ha ez utolsó felhívásunknak sem lett sikere, köztudomásra hozzuk.

— Nyilvános köszönet. Az egyház iránt való buzgóság és áldozatkészség fényes példáit kell ismét nyilvánosságra hoznom. Hátha betelnék rajtuk, hogy „exempla trahunt?” Br. Radák Ádám úr ő maga a mikeszászi egyházközségnek a folyó évben is tényleg megmutatta, hogy ő annak igazán pátronusa. A templom roskadozó födelét kijavíttatta, a haranglábat teljesen újból födette s a czintermet tölgyfaoszlopokon nyugvó csinos léczkerítéssel védtette körül; a mellett az egyházközségnek m. e. 60 frt. értékű fát ajándékozott, hogy a papi telekre gazdasági épületeket állíthasson, míg a konfirmandus gyermekeknek 37 frt. értékű díszes imakönyveket. Az „aranykönyv”-be való nemes tettek! Fogadja a mélyen tisztelt báró úr az egyházközség őszinte háláját s az én forró köszönetemet! Tartsa meg Isten sokáig övéinek s ennek a szegény egyházközségnek!! Azonban az egyháztagoknak is kiváló köszönetemet kell nyilvánítanom. A nemes báró példája életre kelté szunnyadozó buzgóságukat föllekesülve rajta, egyházi gyűlésben, jegyzőkönyvileg kötelezték magukat, hogy csakély fizetésű lelkészüknek gazdasági terheit megkönnyítendő, canonica portiojának megmivülésére ingyen munkaerőt adnak, holott erre a díjlevélben kötelezve nincsenek. Csak előre! a mikeszászi egyházközség nem fogja a desolaták számát szaporítani. Vizakna, 1881 deczember 21. Sylvester Domokos, n.-szebeni ref. egyházmegyei esperes.

— Hazánk közoktatásügyének állapotáról a közoktatási miniszter kiadta tizedik jelentését, mely az 1879—80—1880—81-ik évek tanügyi mozgalmának nyújtja tükért. A jelentés nevezetesebb tételei a következők: 1. Az ország polgári községeinek száma volt 1869-ben 12,564; 1880-ban 12,814; szaporodás 250. 2. A községek közül 1869-ben nyolcban tartott iskolát 10,187 1880-ban 10,664; szaporodás 477, más községgel együtt több 1097; 1869-ben iskolája nem volt 1598-nak; 1880-ban 274-nak; apadás 1324. 3. Az iskolák száma volt 1869-ben 13,798; 1880-ban 15,824; szaporodás 2026. 4. Az iskolatermek száma volt 1869-ben 16,899; 1880-ban 21,838; szaporodás 4939. 5. A tanítók száma volt: 1869-ben 17,792; 1880-ban 21,664; szaporodás 3872. 6. Az iskolák fentartására fordított 1869-ben 3.760,123 forint s ez az állami egyenes adó (57.872,935 frt.) 6.49%-ának felelt meg; 1880-ban 10.057,149 frt. s ez az állami egyenes adó (78.008,575 frt.) 13.32%-ának felelt meg, szaporodás 6.297,026 frt. 7. A tankötelesek száma volt 1869-ben 2.284,741; 1880-ban 2.097,490; apadás 187,251. 8. Tényleg iskolába járt 1869-ben 1.152,114 gyermek; 1880-ban 1.619,692 gyermek; szaporodás 467,577. Fokozatuk szerint vizsgálva az iskolákat, 1869-ben csak elemi iskola volt, 1880-ban a 15,824 iskola között volt 15.652 elemi, 71 felső népiskola s 101 polgári iskola, s így az elemi nép-

iskolák 1864, a felső népiskolák 71, a polgári iskolák 101 szaporodást mutatnak. Ezeken kívül beszereztetett 2503 iskolához rajz és szépirási fali tábla gyűjtemény s 959 iskolában létesített a népkönyvtári intézmény. Ugyanaz idő alatt emelkedett a faiskolák száma 4238-ról 9006-ra= 53% s a tornateréké 92-ről 6183-ra. Megjegyzni a jelentés ez alkalommal, hogy részben az államsorsjáték jövedelméből 7000 iskolánál többet láttak el a szükséges taneszközökkel. A tanítók számában a szaporodás 3872=17.87%, köztük rondes tanító volt 1869-ben 15,968, 1880-ban 18,879; segédtanító 1869-ben 1824, 1880-ban 2785. Szaporodott tehát a rondes tanítók száma 290-el, a segédké 961-el. A tényleges szaporodás itt is jóval nagyobb, a mennyiben az 1869-iki létszámban az óraadók kétszeresen, néha háromszorosan szaporodtak. Az oklevélről bíró tanítók száma régebben nem volt kimutatva, jelenleg 17,303, azaz 80%. 1869 óta az állami tanítóképzőből okleveles elemi népiskolai tanító 2256, tanítónő 1445, közöttük polgári iskolai tanító 310, tanítónő pedig 203 került ki. Megjegyzendő, hogy a 21,664 tanító s tanítónő közül a magyar nyelvet anyanyelvi képességgel bírja 15,488, tanulás útján szerzte 1745, ellenben 1922 csak kövesség, 2529 pedig épen nem bírja. A tanítók számára többnemű pótanfolyam állíttatott. Az iskolák jövedelméről s kiadásáról szóló kimutatás szerint a gyarapodás 6.297,026 frt. Ingatlan vagyonból 1869-ből van 151,055 frt., 1880-ban 823,338 frt.; útképzésből 1869-ben 77,075 frt., 1880-ban 311,238 frt. Államsogélyból 1869-ben 40,772 frt., 1880-ban 689,370 frt.; egyéb forrásokból 1869-ben 215,370; 1880-ban 714,064 frt. kiadás volt tanítók fizetésére 1869-ben 3.413,048 frt., 1880-ban 7.985,948 frt., tanszerekre 1869-ben 43,202 frt., 1880-ban 122,526 frt.; szegény tanulók segítésére 1869-ben 22,281 frt., 1880-ban 97,861 frt. A tankötelesek tényleg iskolába járó gyermekek számáról szóló kimutatásból kiemeljük, hogy a magyar nyelvű gyermekek (787,587) száma 248,975-el emelkedett: 31.6%. A gyarapodás legnagyobb (49%) a zsidóknál s (48%) a görögkeletiéknél, ezután (33%) az unitáriusoknál. Az iskolák tanítási nyelvét tekintve a tisztán magyar nyelvű iskolák száma 20%-kal nagyobb. Gyarapodtak még a szerb s román iskolák. A lefolyt tíz év alatt az ország 66 törvényhatósága területén 2952 új iskolaház s 3983 tanterem épült. Átlag véve közoktatási törvény hatása alá eső minden egyes évre kerek számban 300 új iskolaház s 400 új tanterem építése esik. Megjegyzendő, hogy az átalakítások itt nincsenek beszámítva.

— Az új szerb patriarcha-választás. A korona nem erősítette meg Sztójkovic Arzónnak szerb patriarchává történt választását. Az új választás e hó 19-én meg is történt. A kormány által annyira pártfogolt Angyelic az új választásnál is csak kevés szavazatot kapott, mindössze tizenegyet, s vele szemben Zsivkovic Teofán károlyvárosi püspök 53 szavazattal választatott meg. Zsivkovic körül is Miletics hívei csatlakoznak, épen úgy, mint Sztójkovic körül. Valószínű, hogy e választást sem hagyja helyben a korona.

— **A spiritizmus,** bár az utóbbi időben a világ már keveset foglalkozott vele, még mindig javában látszik virágzni, legalább ezt mutatja a spiritista közlönyök folytonos szaporodása. Egy legújabbban megjelent kimutatás szerint nem kevesebb, mint harmincznyolcz lap terjeszti a spiritizmus ábrándos tanait, még pedig az egész föld keletkezésén, mert még Egyiptomban, Keletindiában s Ausztráliában is jelennek meg spiritista lapok. Párisban csak egy ily lap van, és van egy Budapesten is, mint látszik, német; „Reformirende Blätter“ a címe s persze csak a hívek ismerik. Legtöbb: tizenöt jelenik meg angol nyelven, Angliában és az Egyesült Államokban, aztán a spanyol látszik legfogékonyabbnak, mert Spanyolországban és Dél-Amerikában tizennégy lap hirdeti a spiritizmust. Belgiumban három, Olaszországban két lapjuk van.

— **Udvari gyászünnepélyek Chinában.** A pekingi Kvantai templomban áll egy nagy koporsó, mely a Tzi-An császárné hamvait rejtje magában. A nagy templomban éjjel-nappal számos lámpa ég. Hatszor napjában buddhista és toisztista papok hosszú menetekben özönlének a templomba, hol Buddha-t és Kvantai-t egyhangú énekeikkel kéri, hogy a császárné lelkét tisztelettel fogadják a magas asszonyhoz illő helyre vezessék. A palotából naponként óriási tálakon ételket és italokat ünnepélyes menetben visznek a szentélybe, hogy a léleknek a hosszú sötét úton legyen mivel megerősödni. Ezen kívül udvari szolgák papirruhákat és papírpénzt is hoznak, melyek a pap könyörgéseire avilágban szok. szolgálatot fogják teljesíteni. E ceremóniák mindaddig tartani fognak, míg a császári temetőben az udvari csillagjósok alkalmas sír helyet nem találnak. A császárné halálát a 9 éves Kwangsü császár nevében az uralkodó család két tagja jelentette a népnek. Az irat a császárnét a birodalom anyjának nevezi, ki népet gyengéd szeretetével halmozta el. Mintán a császárné lelke az égbe szállt, a császár nem talál eszközt, melylyel fájdalmát enyhítené. Azért a birodalom összes hivatalnokainak, valamint a népnek a gyászban részt kell venni. E parancssal kiralyi futárok a tartományok fővárosaiba siettek, hol ünnepélyesen fogadták őket. Ez ünnepélyes fogadás úgy történik, hogy a futár a kapu előtt jöveteléről hirt ad; a kapuőr a főelnökkel közli, ki a hivatalnokokat gyorsan összehivatja. A futár most a hivatalnokok közé szalad s illetőleg az elhivatalnok előtt háttal fordulva, letérdel, mire a hivatalnok szintén terden a futár hátáról a császári iratot leveszi, melyet a futár eddig karja köré fűzve visolt. A fehér sojmenen irt rendeletet hangosan felolvassák, mire az egész gyülekezet jajveszoklásba tör ki, majd állami ruháját leölti s hosszú szürke zsákvászonból készült ruhát vesz föl. Kalap helyett szürke kendővel takarják be fejüket. A következő három napon át a hivatalnokok a gyászruhában reggel és este templomba mennek, hol a szertartás-mester vezetése alatt az előirt gyászadalokat éneklük és áldozati ételket mutatnak be, az elhalt császárné nevét viselő tálakon. Sok térdhajtás és ima után a hivatalnokok az asz-

talhoz ülnek és az ételket, ha ugyan azokból a császárné lelke még valamit meghagyott, elköltik. E három napi gyászünnepélyosságok után minden hivatalnok 24 napig fehér ruhát és 27 hónapig kék és fél kék ruhát tartozik a gyász jeléül viselni. Ezenkívül a legközelebbi 100 nap alatt egyetlen hivatalnoknak sem szabad nőszülnie; tilos továbbá a zene és borotválkozás. Ez utóbbi tilalom a forró napokban a chinaiaknak különösen kellemetlen volt, miután azt szeretik, ha fejük eleje sima és hűs. Shanghaiában a mandarin egy különös rendeletben intette a hivatalnokokat a tilalomra, Fucsuban pedig a borbélyszobákat sorba járták, s 60 egyént csiptek meg, a mint épen borotválkoztak. Ezért megbotoztattak; fizettek 2 dollár birságot s fejüket is enyvvvel kenték be, hogy a következő héten ne borotválkozhassanak.

HIVATALOS RÉSZ.

1500—1881

Ig. tan. sz.

Külföldi egyetemet látogató hittanhallgatók segélyezésére folyó évre megállapított 215 frt összegből részletelés végett a folyamodványok benyújtására igazgató tanácsunk 1882 évi február hó végét tűzvé ki zárhatáridőül: felhivatnak az igényt tartók, hogy indexsük vagy rectori igazolványuk és szegénységi bizonyítványuk csatolásával felszerelendő folyamodványukat ezen zárhatáridőn belül nyujtsák be igazgató tanácsunkhoz.

Az erdélyi ev. ref. egykerület állandó igazgató tanácsának Kolozsvárt, 1881 decz. 11-én tartott üléséből.

Nagy Péter,
elnök.
Bodor Antal,
titkár.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Összes t. külmunkatársaink, kik a hanyatló évfolyam alatt becses dolgozataikkal lapunkat támogatni sziveskedtek, fogadják közreműködésükért hálás köszönetünket. Az ügy iránt tanúsított eddigi nemes buzgalmuk alapot nyujt nekünk ama reményre, hogy jóakarátú törekvésünk a jövőben is számíthat nagy becsű segítségükre.

Szilágyi Sándornak, Budapest. A hiányzó számok megküldéséről intézkedtem. Boldog új évet!

Kálmán Farkasnak, Gyüd. A becses közleményt köszönettel vettem. Közlését az új évi első számban közdem meg. Az adatokat küldjük.

